
CARÀCTERS

ÉS UNA REVISTA DE LLIBRES

I AQUEST N'ÉS EL NÚMERO **43**

Pau Viciano: "Jaume I" (a propòsit del vuitè centenari del naixement del Conqueridor).

Alicia Toledo: "Jo també sóc una narradora" (*L'últim patriarca* de Najat El Hachmi).

Melcior Comes: "De pianos i sords" (sobre alguns crítics literaris).

Vicent Alonso, Ignasi Mora, Francesc Pérez i Moragón, Antoni Prats i Vicent Simbor analitzen l'obra de Josep Iborra.

Vicent Usó: "A la vora del col·lapse?" (la literatura catalana al País Valencià).

Maria Lluïsa Lozano Campello: "Que m'hi perdo, m'hi perdo per dins: les *Reflexions de la Vellesa* d'Anna Murià".

Entrevista a Francesc Parcerisas, per Laia Noguera i Clofent.

Alexandre Navarro tria el poeta irlandès Seamus Heaney.

Pàgines centrals dedicades a Josep Iborra.

SEGONA ÈPOCA - ABRIL 2008

SEGONA ÈPOCA ABRIL 2008

núm. 43.

Edita:
Publicacions de la
Universitat de València

Direcció:
Juli Capilla

Coordinació:
Francesc Calafat, Maria Josep Escrivà,
Gustau Muñoz, Susanna Rafart

Col·laboradors:
Sam Abrams, Joan Elies Adell,
Rafael Alemany, Vicent Alonso,
Francesc Ardolino, Enric Balaguer,
Carme Barceló, Josep Lluís Barona,
Arantxa Bea, Adolf Beltran,
Vicent Berenguer, Josep Bernabeu,
Assumpció Bernal, Pere Calonge,
Lluís Calvo, Ferran Carbó, Emili Casanova,
Adrià Chavarria, Jordi Colomina,
Agustí Colomines, Germà Colón,
Isidor Cònsul, Ximo Espinós, Antoni Ferrando,
Josep Antoni Fluixà, Antoni Furió,
Ferran Garcia Oliver, Lluís Gimeno,
Marc Granell, Carme Gregori, Albert Hauf,
Josep Iborra, Maite Insa, Joan Josep Isern,
Ramon Lapiedra, Gemma Lluch, Josep Martines,
Tomàs Martínez, Josep Martínez Bisbal,
Joan Manuel Matoses, Lluís Meseguer,
Isabel Clara Moll, Isabel Morant,
Jacobo Muñoz, Alexandre Navarro,
Miquel Nicolás, Vicent Olmos,
Francesc Pérez Moragón, Manuel Pérez
Saldanya, Vicent Pitarch, Pere Antoni Pons,
Joan Ponsoda, Vicent Raga, Ramon Rosselló,
Pedro Ruiz Torres, Josep Maria Sala Vallaura,
Vicent Salvador, Biel Sansano, Vicent Simbor,
Enric Sòria, Jaume Subirana, Felip Tobar,
Alicia Toledo, Lourdes Toledo,
Ferran Torrent, Vicent Usó, Pau Viciano,
Rafael Xambó, Júlia Zabala.

Disseny:
Albert Ràfols-Casamada

Redacció:
C/ Arts Gràfiques, 13 - 46010 València
Tel.: 96 386 41 15 - Fax: 96 386 40 67
E-mail: caracters@uv.es
<http://www.uv.es/caracters>

Il·lustracions d'aquest número:
José Me Azkárraga

Distribució:
Gea llibres (València i Castelló),
tel. 96 166 52 56
Gaia llibres (Alacant), tel. 96 511 05 16
Midac llibres (Catalunya), tel. 93 746 41 10
Palma Distribucions (Illes Balears),
tel. 97 128 94 21

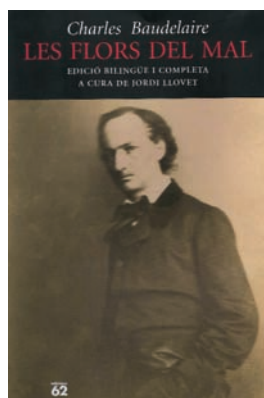
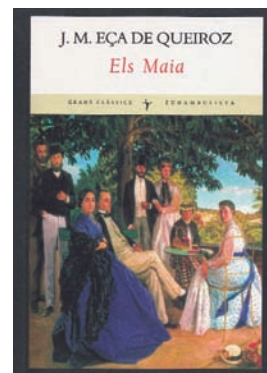
Maquetació i Impressió:
ARO/ Impresa

PVP: 3 euros
ISSN: 1132-7820
Dipòsit legal: V. 3755-1997

CARACTERS

LLIBRES RECOMANATS

Els Maia (1888) és una obra mestra de la literatura europea. Novel·la de maduresa, Eça de Queiroz ens hi narra la història de la decadència d'una gran família portuguesa a través de diverses generacions: des del vell Afonso da Maia fins al jove Carlos da Maia, representant del refinament de finals del segle XIX i veritable protagonista del relat. Amb aquesta novel·la l'autor s'alliberà de les consignes realistes del moment per crear un estil molt personal, a la vegada líric i irònic, un estil deutor del segle XIX i presagi del XX. Estructurats magistralment, aquests «episodis de la vida romàntica» —com se'ns indica al subtítol— no són possibles d'entendre sense Stendhal ni els clàssics anglesos. La intel·ligència de la traça i la virulència de la sàtira, però, són les d'un escriptor progressista que somiava a fer entrar Portugal en la modernitat. Editorial Funambulista posa a l'abast del lector català una de les obres cabdals de la literatura portuguesa, en un esforç per acostar-se, des de Madrid, a la llengua catalana, ni que siga des de la traducció d'un clàssic portuguès.

Aparegut l'any 1859, *Les flors del mal* recull pràcticament tota la poesia en vers que va escriure Charles Baudelaire (1821-1867), el poeta que va revolucionar la poesia europea moderna. Aquesta edició bilingüe, a càrrec del catedràtic de Literatura Comparada de la Universitat de Barcelona, Jordi Llovet, encara per primera vegada en l'àmbit del català el text complet de l'obra cabdal de Baudelaire. Part del contingut d'aquest poemari va ser considerat una ofensa a la moral pública, fins al punt que Baudelaire va ser processat. De tota manera, ni l'ordre de suprimir-ne sis poemes ni la multa que va caure sobre l'autor van poder evitar una segona edició, l'any 1861, en la qual van aparèixer 35 textos inèdits. El volum que Edicions 62 presenta en recull tots els afegits que van anar enriquint *Les flors del mal* fins a la tercera i definitiva edició.

Aquesta obra de Mònica Miró i Abraham Mohimo és un autoretrat directe i seductor de Mercè Rodoreda, l'escriptora catalana més llegida i més traduïda de tots els temps. Hi ressona la seva veu nítida com a fil conductor que permet d'aplegar i d'ordenar textos, sovint introbables, poc coneguts o inèdits, que ara tenen l'oportunitat d'una llum nova. Acompanyats d'aquesta veu, revivim la seva infantesa, la lluita per escapar d'un món tancat, l'experiència de la guerra i de l'exili, el retorn, els amors i les morts. Assistim també als seus inicis literaris, a la lenta maduració d'un estil propi, a l'extraordinari procés de novel·lar, de crear un univers de ficció amarat de veritat.

José Me Azkárraga, biòleg i fotògraf. És autor de l'Agenda del Medi Ambient de la Universitat de València. En els últims anys, l'època de la Segona República ha estat una de les seues prioritats. En aquesta línia de treball ha publicat els fotollibres *Paisajes y rostros de Guerrilla* i *Perder la Guerra*. És, a més, coautor de *Valencia 1931-1939. Guía urbana. La ciudad en la II República* (PUV). El seu darrer treball, *Renta Limitada* (en col·laboració amb el fotògraf Juan Peiró), ens mostra la cara oculta de la ciutat de València a través de l'arquitectura popular de postguerra.

Entrevista a Francesc Parcerisas:

«El problema de fons és que el nostre país no és normal. Des d'un punt de vista cultural i lingüístic, és un país en regressió»

Francesc Parcerisas (Begues, Baix Llobregat, 1944) és poeta, traductor i crític literari. És professor del departament de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona i ha estat president de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i director de la Institució de les Lletres Catalanes. Membre destacat de la generació literària dels 70, ha publicat, entre altres, *Homes que es banyen* (1966), *L'edat d'or* (1984), *Focs d'octubre* (1992), *Natura morta amb nens* (2000) i *Dos dies més de sud* (2006). Ha rebut nombrosos premis literaris, com ara el Carles Riba (1966), el de la Crítica de poesia catalana (1983) i el de Literatura Catalana de la Generalitat de Catalunya, el mateix any. La seva obra poètica entre 1965 i 1983, *Triomf del present* (1991), va guanyar el premi Lletra d'Or el 1992. Ha traduït Seamus Heaney, Ezra Pound, Rimbaud, Michaux, Pavese, Scott Fitzgerald, Poe i Tolkien, entre altres autors.

-Com definiries la teva poètica actual? Cap a on creus que va?

-És difícil de saber. És més fàcil de saber d'on vénis que cap a on vas, sobretot perquè, quan escrius, encara que tinguis una intenció del que t'agradaria fer, alhora tens moltes incerteses i fas provatures, i, tot d'una, hi descobreixes algun forat que t'atrau, però que no saps on et conduirà. En aquest sentit, he fet descobriments sobtats. Per exemple, el poema llarg. És una manera d'escriure molt diferent a la que demana el poema curt, que per a mi és com una escena molt ben acotada, centrada en una temàtica específica que comença i acaba en el text. En canvi, en el poema llarg et pots deixar anar, perquè no té l'horitzó intencional del poema curt. A banda, en el poema llarg el jo hi és més present: el moment de l'escriptura, el dia a dia, hi és més substancial. Com que és llarg, hi ha més aiguabarreig i més elements estranys. Com que aquest tipus d'escriptura m'atrau, un dels poemes que ara tinc més o menys acabats torna a ser un poema llarg.

Hi ha altres coses que fa molt de temps que m'agradaria fer. Una és tot el contrari del que deia: poemes molt breus, una mena de petit esbós que et permeti despullar-te de la riuada de l'inconscient i la vida que impregna el poema llarg. De vegades ho he provat, però em sembla que aquests poemes, que són gairebé un apunt, han de formar part d'una sèrie, perquè l'un pugui donar substància a l'altre. La veritat és que no sé si em posaré

mai a escriure amb la intenció de fer-ne una sèrie sencera.

-Ara tens algun projecte d'obra?

-No. Començo a tenir un llibre amb aquest poema més llarg a què al·ludia i d'altres de curts (quan em semblen acabats intento que surtin a alguna revista o els llegeixo a les lectures, com una forma de posar-los a prova). Suposo que tinc gairebé un llibre, però no tinc gens de pressa. Gairebé sempre construeixo els llibres per sedimentació, triant el que queda d'una època, i ara he d'esperar a tenir més material. De moment, l'única cosa que he pensat una mica és que podria tenir un títol molt diferent dels altres. És

possible que només es digui *Poemes o Nous poemes*.

-Normalment, segueixes aquesta estratègia de sedimentació?

-Sí, quan tinc prou poemes que considero suficientment «rodats», penso a recollir-los i a donar-los una certa organització. En aquest moment, si trobo que falten coses, en puc escriure d'altres per acabar de fer el conjunt. En general, sempre he treballat per acumulació. A més, sóc molt desigual: en una setmana puc escriure tres poemes i després en tres mesos no escriure ni una ratlla.

-Sols retocar els poemes que escrius?

-D'algunes coses, en quedo força content a la primera, però sempre, rellegint-ho, hi trobo alguna coseta. En les provatures de les lectures o de les revistes de vegades m'adono que un poema no és ben bé allò que jo volia que fos, que cal algun canvi.

-T'has penedit d'haver publicat algun llibre?

-Penedit no, perquè no tinc gaires penediments, però sí que hi ha molts dels primers llibres, i poemes en els llibres recents, que penso que són prescindibles. Malgrat això, sóc molt poc partidari de retocar les coses que ja estan fetes. Em sembla que seria falsejar-les. A mi m'interessa el context en què es van gestar les coses: com eren les coses en el seu moment, no com és ara allò que abans era d'una altra manera. No m'agraden les fotos retocades.

-Escrius només per a tu o també per als altres?

-La veritat és que fa de mal dir. Diria que escric per a mi, per fer una cosa que m'agrada i que sol ser un desafiament. Crec que, d'entrada, hi ha el repte de la creació, de fer una cosa a partir del no-res, ordenant les paraules. Quan n'estàs satisfet, ho ensenyas, no només perquè ets més o menys presumit, sinó també perquè, si trobes una mica de suport al que has fet, això t'ajuda a continuar escrivint. Ara bé: no sé si existeix una necessitat d'escriure només per als altres. Jo crec més en la persona que escriu per a ella sola, per la necessitat de crear, i s'ho guarda, que no pas en la persona que escriu per ensenyar. És clar que arriba un moment en què ets conscient que ensenyaràs el que escrius i que no vols tornar a fer una cosa que ja has aconseguit. Si has fet uns quants llibres, saps que, en principi, acabaràs posant els nous poemes en un llibre, i és un llibre que esperes que algú se'l llegirà. I si algú se'l llegeix i li agrada, aleshores és fantàstic.

Crec molt en la primera fase del treball amb les paraules per aconseguir que et surti una mica allò que volies. Sobretot tenint en compte que, fins que una idea no es converteix en text escrit, no és res.

-Com vius aquesta primera fase?

-Intento trobar el desllorigador literari per a la idea que tinc al cap. De la mateixa manera que, per al fotògraf, el món és ple de fotografies i, doncs, veu el món «en» fotografies, el poeta veu el món «en» poemes, en instàncies poematitzables. De totes les idees que tens sobre el possible poema, n'hi ha unes que sembla que fan més impressió, que et queden més gravades. Per escriure un poema a partir d'aquesta idea inicial, jo necessito un desllorigador, que normalment és una imatge, sovint visual, però que de vegades és una frase, unes paraules o una imatge tretada d'un altre llibre. Això em serveix de vehicle per passar de l'entelèquia, del projecte, a una cosa escrita. Si aquest primer esbós em sembla prou adequat per vehicular la idea, només em cal escriure el poema. Des del punt de vista ontològic, l'escriptura del poema és secundària. La primera imatge és una llavor que conté l'arbre de manera ger-

minal i que, si no s'esguerra pel camí, arribarà a créixer.

El resultat final, però, sovint pot ser bo, però massa distant de la llavor original. Quan tornes a llegir el poema passat el temps, sempre hi trobes coses que no hi havies vist o penses que n'hi ha d'altres que falten. És possible que un poema originàriament planejat com a poema d'amor acabi essent un paisatge. Si ets conscient que t'ha sortit un poema sobre un paisatge i et sembla bé, no passa res. El que no pots fer és enganyar-te i pensar que hi ha un poema amorós allà on només hi ha paisatge.

-Hi ha qui defineix el moment de la creació com un part dolorós. Tu penses el mateix?

-No em crec la gent que diu que és dolorós. Potser algú s'angoixa perquè li costa molt que li surtin les coses. Per a mi no és així. Si no em surt, ho deixo córrer. No hi pateixo. De vegades, em passa més aviat al contrari: tinc una certa alegria en trobar la llavor feliç que em sembla que em servirà. I, a més a més, si tinc una idea, però no trobo aquesta llavor, tinc molts de recursos per aconseguir-la. Puc obrir, per exemple, els *Quatre quartets* d'Eliot, o una obra de Vinyoli, Riba o Ferrater (que m'ajuda molt amb la pronominalització), perquè en la poesia que admiro hi veig aquestes crosses que m'ajuden a escriure. A la poesia de Salvat-Papasseit, hi puc trobar un cert estat d'ànim o un clima. En canvi, no recorreria mai a Foix, encara que m'agradi molt. De vegades, si necessito una expressió abstracta, puc llegir Heidegger o Nietzsche, per trobar-n'hi una que pugui treure de context. També puc buscar referències a lletres de cançons de jazz o a boleros.

-Quina relació tens amb la llengua?

-Cada vegada m'interessa més, sobretot certs girs: penso tant en les expressions normals com en les que torcen una mica el coll a la llengua perquè el text sigui una mica més retòric. De fet, crec que, quan una persona escriu, qui escriu és la llengua mateixa. M'interessa molt recuperar expressions i trobar maneres noves de dir les coses. No ho faig pas per fer el text difícil o inintel·ligible, sinó, al contrari, per donar-li vivacitat. De vegades es tracta de noms de coses que es perden, com ara «gibrell» o «tatano», que no sé si

es fan servir gaire. La literatura pot conservar aquestes paraules, no com a fòssils, sinó com un element que en el context és viu i té un sentit, i que crida l'atenció sobre el text.

-Què és per a tu la traducció?

-És llegir molt a poc a poc. T'has de fixar en tot, buscar el que no saps, reformular-ho i, per tant, trobar la millor manera per reconstruir-ho a la teva llengua. De vegades la traducció et força a buscar expressions o paraules que no són les que fas servir normalment. Com que és una lectura atenta, se n'aprèn més que llegint. Et fa adonar de com està construït un text: de com un text llegidor i aparentment fàcil està fet amb un alt grau de dificultat. A banda, també serveix per veure la buidor de textos que semblen molt llampants i impressionants, però que en realitat són fets de coses que no tenen cap funció essencial i que només serveixen per ornamentar.

-Com definiries la poesia catalana actual?

-Hi ha molta producció i molt barrejada. Deu ser un signe dels temps, perquè el mercat és múltiple i ho admet tot. Hi ha camins molt diversos. A més a més, per una qüestió generacional, no hi ha uns mestres o punts de referència. No hi ha gent de seixanta o setanta anys que tingui un paper consagrat, reconegut de manera unànime. Hi ha autors com ara Feliu Formosa, Joan Margarit, Pere Gimferrer, Narcís Comadira, Marta Pessarrodona, Jaume Pont, Marc Granell, Pere Rovira o Carles Miralles, per citar-ne uns quants, que tenen una obra destacada que és part d'un conjunt i que, per tant, té molt sentit dins la taxonomia general. Però jo diria que no són personalitats singularitzables que, tots sols, marquin un camí. Suposo que el fet que no hi hagi excepcions puntuals és un senyal de normalitat. El que passa és que hi ha un ventall tan divers que caldrà que passi temps fins que tot plegat no agafi una mica de sediment. I això cada cop costa més perquè les antologies, per exemple, que serveixen per fer grups o marcar tendències, no fan aquesta funció.

A banda, curiosament, potser a causa d'aquesta florida tan gran, la poesia, que és una parenta molt

pobra de la literatura, té un cert prestigi literari, perquè la majoria dels autors, encara que escriguin novel·la o teatre, també han de ser poetes, cosa que abans no passava. Paradoxalment, potser la manera més fàcil d'entrar en el món literari és la poesia.

A més a més, hi ha un altre factor: la fragmentació d'aquesta enorme producció poètica en editorials i més editorials, cosa que fa molt difícil seguir el que es publica. Un mateix autor, després d'haver publicat a dues editorials de prestigi, no en troba una altra per al tercer llibre i ha de publicar a una editorial petita. Això fa molt difícil que l'escriptor construeixi una obra i que el lector sàpiga on anar a llegir-lo. No hi ha col·leccions de poesia de referència, que tinguin una línia editorial. A les col·leccions de 62 i de Proa, les més antigues i emblemàtiques, hi ha molts primers llibres o llibres lligats a premis literaris. Crec que les editorials s'haurien de preocupar de tenir el seu propi conjunt d'autors.

-Què opines dels premis literaris?

-Crec que en sobren moltíssims. En certa mesura, fan part de la funció que no volen fer les editorials i han estat un trampolí perquè molts autors comencin a publicar. Però, com que hi ha tants premis i molts són locals, tenim una publicació exagerada i diversificada. Si tots els diners dels premis fossin a les editorials per seleccionar i publicar llibres de poesia, es podrien endreçar les col·leccions. Crec que darrere els premis hi ha la perversió d'un sistema que no funciona prou bé perquè no té lectors. Es publiquen molts de llibres, però són llibres que no es venen, que no circulen.

El problema de fons és que el nostre país no és normal, en contra del que se'ns vol fer creure. Des d'un punt de vista cultural i lingüístic, és un país en regressió. A més, en una regressió molt ràpida i, en els grans centres com Barcelona, velocíssima. La llengua no duu aparellada una literatura, un mercat, una tradició. Els

nostres autors, els nens no els llegeixen a les escoles, ni són els referents, ni se'ls cita als mitjans de comunicació. Tot i que això passa a tot el món, aquí és agreujat per la situació de sotmetiment mesell del país, perquè no tenim estat. Els models intel·lectuals són molt esquifits i el model lingüístic espanyol passa per davant del català.

-Creus que hi haurà noves generacions?

-La meua sensació és que no. Però, en realitat, em sembla contranatura que existeixi una generació d'escriptors que ara tenen entre trenta i quaranta anys, i una de més joves. Nosaltres anàvem contracorrent i potser érem uns esbojarrats, però ells són uns suïcides. Al mateix temps, és un suïcidi fet amb més naturalitat, amb més felicitat, i això dóna una espurna d'esperança que em fa pensar que, al capdavall, potser sí que tiraran endavant.

Laia Noguera i Clofent

Subscriu-te a Mètode i rebràs un regal exclusiu

Si et subscrius ara a la revista podràs escollir com a regal de benvinguda el llibre *Els nostres naturalistes*, de Josep M. Camarasa i Jesús I. Català, segon títol de la col·lecció MONOGRAFIES MÈTODE. Si ho prefereixes, podràs triar també entre el DVD amb els 50 primers números de MÈTODE, la samarreta dissenyada per Artur Heras amb el lema «Cultivar la ciència» o el llibre *Albert Einstein. El seu segle i la seua ciència*.

SUBSCRIPCIONS*:

Servei de Publicacions de la Universitat de València. Carrer Arts Gràfiques 13, València 46010. Tel.: 96 386 45 61.

www.revistametode.com

*Preu Subscripció anual 2008 (4 números l'any): 20€ per a Espanya, 30€ per a l'estranger

23 d'abril, dia del llibre

Tres vides d'un rei

El cicle de les commemoracions ens duu periòdicament a visitar el passat i ara toca el «bon rei En Jaume». A banda dels usos comercials i polítics inevitables, també és cert que el seu ressò mediàtic pot afavorir la difusió de la història en un públic més ampli de l'habitual. En el cas de Jaume I, atesa la seua rellevància simbòlica, fer-ne arribar a la societat una visió ajustada al coneixement històric resulta també higiènic. En aquest sentit, la biografia és la forma de relat que s'imposa. Ja fa temps que aquest gènere ha estat rescatat de l'erudició tradicional per incorporar plantejaments de la «història de les mentalitats». Doncs bé, entre tots els papers commemoratius, destaquen tres biografies de Jaume I pensades per a un lector no especialista. Dues, les escrites per Ernest Belenguer i per Antoni Furió, són obra d'historiadors, i una tercera, la de Stefano Cingolani, d'un filòleg estudiós de literatura medieval. I més enllà de les diferències de concepció editorial, es palesen sobretot el que podríem dir-ne «cultures acadèmiques» diferents.

De les tres biografies, *Jaume I i el seu regnat*, el llibre d'Ernest Belenguer, és l'obra de major gruix historiogràfic, ja que constitueix una síntesi molt completa de la vida i del context sobretot polític, però també social, del monarca. Podria dir-se que és el llibre més acadèmic dels tres, però això no seria fer-li justícia, perquè «acadèmic» no vol dir ara «reservat a especialistes». És «acadèmic» perquè incorpora les qüestions pròpies de la recerca actual, fins i tot descendint a plantejar —sempre de manera molt entenedora— els debats científics sobre la implantació de la nova societat feudal a les Illes i al País Valencià i les transformacions que va sofrir el món andalusí vençut. No és només la peripècia vital del monarca el que es relata —que és el centre del llibre, no cal dir-ho—, sinó que la mirada es fa més complexa, cap al seu context històric, justificant així plenament el títol de l'obra. I tot això es reflecteix en la bibliografia citada i efectivament assimilada. Aquest esforç de documentació bibliogràfica i de síntesi,

Ernest Belenguer
Jaume I i el seu regnat
Pagès editors, Lleida, 2007
354 pàgs.

Stefano Cingolani
Jaume I. Història i mite d'un rei
Edicions 62, Barcelona, 2007
376 pàgs.

Antoni Furió
*El rei conqueridor. Jaume I:
entre la història i la llegenda.*
Bromera, Alzira, 2007
130 pàgs.

ja venia avalat pel fet que Ernest Belenguer, autor també d'una reeixida biografia de Ferran el Catòlic, havia escrit *Jaume I a través de la història* (1984), una visió pràcticament exhaustiva de la formació del mite del Conqueridor des de la mateixa edat mitjana fins a les darreries del segle XX.

L'obra de Stefano Cingolani, malgrat el seu títol —*Jaume I. Història i mite d'un rei*— és ben bé una altra cosa. El mateix Ernest Belenguer no s'ha estat de mostrar les seues reserves: «Segons Cingolani vol ser un treball sobre la mentalitat del rei al voltant del *Llibre dels feits*. Caldria dir que no hi ha cap garantia que aquest pretès pensament sobre el rei sigui el correcte». Malgrat les xifres de vendes, rere les quals hi deu haver el prestigi del seu segell editorial, el llibre de Cingolani no aconsegueix les expectatives que ha suscitat. El que li manca és aquell rerefons de coneixement històric, vàlid i actualitzat, necessari per a evitar que el relat de la vida del rei es quede en els límits de la història més tradicional. Veure citada com a font bibliogràfica solvent la biografia de Jaume I escrita per José Luis Villacañas, que ha estat justament ignorada pels investigadors medievalistes, ja és un mal símptoma. Com també l'absència de les obres imprescindibles sobre l'expansió

de la societat feudal. Fins i tot hi ha un capítol —amb un títol tan *monstruós* com «Colonialisme i satisfaccions familiars»— que, en realitat, no va més enllà d'una narració tradicional dels fets, sense que s'explique què va ser realment el colonialisme feudal ni el paper que hi va jugar el monarca. Així les coses, els aspectes més interessants de l'obra són les idees sobre el *Llibre dels feits* com a obra historiogràfica de la seua època i la seua inserció en la producció cronística de la Corona d'Aragó. Però deixem als especialistes en història de la literatura i de la cultura medieval la formulació de judicis més solvents.

Que combinar el rigor del coneixement històric d'una societat amb la vivacitat de la narració biogràfica no és una empresa impossible es demostra a bastament en l'obra d'Antoni Furió, *El rei conqueridor. Jaume I: entre la història i la llegenda*. Aquest *beau livre* s'ha plantejat amb una clara finalitat divulgativa, però els editors han tingut l'encert de comptar amb un dels historiadors medievalistes de major projecció, autor també d'una valuosa síntesi d'història del País Valencià, i home d'interessos intel·lectuals que ultrapassen amb escreix els límits d'una brillant carrera acadèmica. La concepció de l'obra, de gran format i amb bones il·lustracions, escrita amb un estil literari ben treballat, garanteixen l'èxit de la seua vocació de difusió social. Sense haver d'exhibir l'erudició, l'itinerari vital del monarca s'hi narra de manera que queda sòlidament lligat a la seua època. No sols al seu món cultural o a una vaga «mentalitat», sinó a les qüestions d'organització del poder que assegurava el funcionament i la reproducció d'una societat. El lector d'aquesta biografia no sols hi trobarà una narració sovint apassionant, sinó una invitació a reflexionar sobre qüestions com els mecanismes de formació del mite del Conqueridor o el lloc que, d'alguna manera, reclamen els indígenes andalusins vençuts en una societat valenciana d'arrels catalanes però cada vegada més multicultural.

A la vora del col·lapse?

Els èxits recents de la literatura catalana no ens haurien de fer perdre perspectiva. És important —molt important— la projecció exterior. Tan important com la consolidació d'un mercat interior que, en certs àmbits, simplement no existeix. Al País Valencià, per exemple. Ho esmentava Ferran Torrent a propòsit de la presentació de la seua última novel·la. I no feia sinó verbalitzar uns símptomes que ja fa temps que salten a la vista. Recordem que, fa pocs mesos, Toni Cucarella —un altre dels grans, com Torrent— va manifestar que deixava la literatura cansat de predicar en el desert, una decisió que no va generar el debat que mereixia: i, encara més, que ens era —i ens és— imprescindible. Potser és l'únic —o el primer, simplement— a fer aquest pas, però no és l'únic escriptor que ha caigut en el desencís. Fa poques setmanes una carta al director d'un diari de València parlava que la generació d'escriptors valencians contemporanis s'hauria d'anomenar «els Ocults», perquè, al País Valencià, els seus llibres són ignorats per lectors, llibreries i mitjans de comunicació. Alguns dies després, el poeta Josep Porcar decidia publicar el seu últim poemari en Internet perquè el sistema editorial tradicional no l'acollia. I Porcar —premi Octubre 1998— és un altre poeta potent i rigorós, que no hauríem de deixar perdre. I encara una dada estadística: mentre els índexs de publicacions en català, gallec i basc segueixen pujant a cadascun dels respectius àmbits lingüístics, al País Valencià van de baixa. S'hi publica menys en català. Cada volta menys. I d'ací se'n deriva una conseqüència funesta: al País Valencià, ja fa temps que no se senten veus noves. Que no publica a penes cap autor nascut després de la mort del dictador. Cap autor jove. I, sense renovació, quin futur li espera a la literatura catalana, al País Valencià? Tanmateix, l'amputació d'una part del cos lingüístic català no sembla preocupar la resta. Però el País Valencià és únicament l'avançada, caldria no oblidar-ho.

NOVETATS DE LA VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Esbós d'autoanàlisi
Pierre Bourdieu

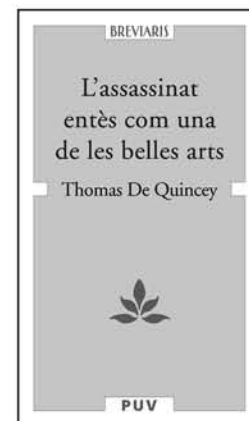
Brevíssima relació de la destrucció de les Índies
Bartolomé de Las Casas

L'Espill, 27
Sostenibilitat, canvi climàtic, canvi social

Micromégas
Una història filosòfica
Voltaire

L'assassinat entès com una de les belles arts
Thomas De Quincey

PUV PUBLICACIONS VNIVERSITAT DE VALÈNCIA

c/ Arts Gràfiques, 13 ~ 46010 València ~ Tel. 963 864 115 • <http://puv.uv.es> ~ publicacions@uv.es

Si calia escollir una història que fos un paradigma en si mateix i que, alhora, permetés mesurar l'estat cívic, cultural i polític a casa nostra, triaríem el que ha succeït i està succeïnt amb el Teatre Romà de Sagunt. Poques vegades es concentren de forma tan aclaparadora i aclaridora tantes bestieses, tanta ignorància culpable, indefensió, menyspreu a la cultura, oportunisme polític i cinisme.

Declarat Monument Nacional el 1896, el Teatre Romà de Sagunt patí abans i després d'aquesta data tota mena de destruccions i espolis que el van fer una vertadera ruïna artificial. Les setze intervencions que s'hi desenvolupen entre 1956 i 1978 no fan més que consolidar aquesta «ruïna artificial irreversiblement manipulada que la feia inútil» (Giorgio Grassi, a la revista *Braçal*, núm. 10/1994). Actuacions que en cap moment pretenien la recuperació del monument i del seu ús original i que cercaven per damunt de tot reforçar el seu caràcter «pintoresc».

Per tal de modificar aquest estat de coses es signà un conveni entre la Conselleria de Cultura i l'Ajuntament de Sagunt el 1989, després que el projecte de Grassi i Portaceli hagués estat aprovat tant pel Ministeri com per la Generalitat i exposat dues vegades. Començaren les obres i tot just iniciades, el 20 de setembre de 1990, l'advocat Juan Marco Molines (delegat del Ministeri de Cultura amb UCD i diputat a les Corts Valencianes pel PP) interposà recurs contenciós administratiu. Començava el calvari. El 1993 el Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana dictamina a favor del recurs i declara il·legal l'obra. La Generalitat presenta recurs de cassació davant del Suprem però aquest ratifica la il·legalitat en sentència del 17 d'octubre del 2000. Després d'un recurs presentat per l'Ajuntament de Sagunt el 2002, el TSJCV torna a dictaminar el 23 d'abril de 2003 en contra i estableix un termini de 6 mesos per a la «reversió». Com que la Generalitat no executa la sentència, el mateix Marco Molines «s'interessa» davant del Tribunal Suprem, el qual, en desembre de 2007, emet

El Teatre Romà de Sagunt: oportunisme polític, ignorància culpable i indefensió

la resolució judicial que obliga a fer la reversió de l'obra feta en el termini de 18 mesos... I ara què?

Doncs ara és quan es cullen els fruits de la ignorància culpable, de l'oportunisme polític i de la indefensió. Parlem d'ignorància culpable no per a referir-nos a la manipulada i manipulable «opinió popular» sinó per denunciar tots aquells que, tenint a l'abast informacions tan valuoses com taxatives sobre la bondat de l'obra feta, han incorregut en imprudència temerària, informes tendenciosos i silencis sorollosos. El molt discutit article 39 de la Llei de Patrimoni de 1985 pot conduir a l'equívoc, tot i que Antón Capitel, arquitecte, catedràtic i inspector general de Patrimoni, quan s'aprovà la llei, puntualitzà que «*dicho artículo, en su ambigüedad, no prohíbe cualquier reconstrucción, ni mucho menos las reconstrucciones de los monumentos, sino sólo aquellas reconstrucciones miméticas; esto es, falsificadas... es lo que se ha llamado el falso histórico, del que tanto se abusó*» (*El País*, 18-VI-

2002). Però en lloc de no admetre a tràmit el recurs de Marco Molines, els jutges (tant els del TSJCV com els del Tribunal Suprem) han comès la imprudència temerària d'aplicar de forma restrictiva i incorrecta la llei, assumint un protagonisme perillós i incoherent ja que «es desmarquen de la bondat científico-arquitectònica» (sic) de l'obra jutjada. No obstant això, cal dir que informes retrògrads com el de l'Acadèmia de Belles Arts de València previs a la sentència de 1983, els informes del tècnic de la Generalitat i del mateix Col·legi d'Arquitectes sobre la «reversibilitat» de l'obra o el silenci mantingut pel Col·legi d'Arquitectes i l'Escola d'Arquitectura (Grassi, *El País*, 10-VIII-2002) han col·laborat sens dubte a la gosadia de posar en qüestió una intervenció objecte d'elogis unànims, que s'estudia en moltes escoles d'arquitectura del món i on s'opta per una reconstrucció analògica exemplar i honesta i una recuperació de l'ús cultural del monument. Davant de tanta incompetència i hipocresia, de res no serveixen els arguments exposats una i altra vegada en defensa de la intervenció (revista *ON*, núm. 147/1993; *Braçal*, núm. 10/1994), o la denúncia de reconeguts directors de teatre (*El País*, 25-IV-2003). Parlar d'ignorància culpable és del tot escaient, com ho és denunciar l'oportunisme polític del PP —que primer donà suport a la denúncia i després deixà que l'assumpte es podrís. I cal parlar també d'indefensió palesa, perquè la Generalitat governada pel PP no ha defensat en cap moment l'obra i hem assistit a un judici amb fiscal i sense defensa.

Francisco Camps, president de la màxima institució política dels valencians, ho té clar: «*quienes verdaderamente tienen un problema gordo con el fallo son los gestores socialistas que impulsaron aquella actuación*» (*Levante-EMV*, 1-II-2008). Increïble frivolitat, increïble sectarisme. Els bàrbars de Kavafis han tornat, habiten entre nosaltres i —el que és pitjor— manen.

Josep Sorribes
Tito Llopis

«Que m'hi perdo, m'hi perdo per dins»: les *Reflexions de la Vellesa* d'Anna Murià

Per a entendre una obra tan personal i inconnexa com *Reflexions de la vellesa*, s'ha de conèixer i valorar, forçosament, les circumstàncies sentimentals i psicològiques d'una dona tan eclèctica com Anna Murià. Les seues reflexions representen la cloenda d'una vida plena de satisfaccions, amor, felicitat, literatura i crisi, ja que, una vegada arribà la vellesa i la solitud, Murià es veié «obligada» a fer servir l'escriptura com a teràpia contra l'absència d'Agustí Bartra. La relació entre l'escriptora i el poeta no fou, doncs, un convencionalisme amorós més, sinó que anà més enllà de la simple complicitat matrimonial.

Per a Anna Murià, el poeta Agustí Bartra era humà i diví alhora; els dos vessants s'uniren creant-ne un ésser megalòman i idealitzat que esdevingué la seua altra meitat. És per aquest motiu que hem de comprendre que Murià no visqué per a Bartra, sinó que sentí, escrigué i patí amb Bartra les penalitats d'una convivència marcada profundament per l'exili i la necessitat de dur endavant una família amb dos fills. Així doncs, llegirem les *Reflexions* sense cap prejudici feminista ni atorgarem a Murià cap caràcter d'inferioritat respecte de Bartra perquè ambdós es necessitaven i amaven.

L'exili iniciat per molts catalans a partir de la Guerra Civil, l'any 1939, fou un acte rellevant, particularment, en el cas d'Anna Murià, perquè conegué l'Agustí Bartra i des d'aleshores no se separaren mai. La fugida suposà un esdeveniment que uní els dos en la recerca d'una nova vida i també en la intenció de refer-se com a artistes. A partir d'aquest moment, estarien junts vora quaranta-tres anys, un període de temps que va fer que l'Anna Murià renasquera com a persona i escriptora. Per aquest motiu, l'exili fou un company de solitud, melangia i, paradoxalment, un colp de sort per a una dona que desitjava profundament l'amor i l'estabilitat familiar.

Quant a la producció literària duta a terme en aquests anys per Murià, no es va entestar massa a publicar, ja que

es va carregar d'obligacions que li impedien centrar-se plenament en l'escriptura. Entre aquestes tasques, destaca la cara pública més coneguda de l'escriptora, com és l'anàlisi de l'obra de Bartra. Però no es va lliurar només a aquest treball, sinó que va dedicar el seu temps a la composició d'un munt d'obres que van veure la llum una vegada retornaren a Catalunya. Faig aquestes anotacions perquè es imprescindible saber quina fou la situació viscuda per Murià durant l'exili, ja que no sols es dedicà a la literatura, sinó també a la crítica literària.

Arribats a aquest punt, podem entendre que *Reflexions de la vellesa* és la conclusió d'una vida i la síntesi de tots els pensaments i opinions que anà forjant-se. Una vegada torne a llegir aquest conjunt d'articles i assaigs, m'adone que tinc davant una dona magnífica en tots els sentits. Els seus comentaris sobre la vida, la vellesa o la literatura com a element lligat a l'amor i a la mort, són veritablement quasi filosòfics. Allò que meravella de l'obra, entre molts altres elements, és la minuciosa anàlisi que fa d'alguns aspectes sumament importants per a ella com la

vida sense Bartra, o bé la necessitat de mantenir el contacte amb la lectura. En els llibres, doncs, hi trobava respostes a obsessions, i n'obtenia la comprensió i el recolzament que els seus pensaments i dèries més íntimes necessitaven.

Murià començà la composició de les *Reflexions* quan tingué la certesa que la vida s'acabava —moment iniciat el 1984, poc després de la mort de Bartra. Inicià una recapitulació sobre allò que l'havia marcada en la seua vida personal així com també sobre qüestions més transcendents com la prolongació metafísica després de la mort. Entre les exposicions de Murià, hi ha declaracions que evidencien el seu caràcter, com ara la humilitat —quan no considerava importants les seues paraules; necessitat de confessió sobre aspectes vitals que, com ja he dit, esdevenen una teràpia contra l'oblit de la vida al costat del poeta o la relació amb l'escriptura, considerada per ella com a impuls.

La memòria és l'element clau en aquesta obra perquè és un mitjà amb el qual es reconstrueixen els records lleugers, fet que la fa conscient que la seua existència encara era real i que la vellesa tan sols representava la darrera etapa de la vida. Per aquest motiu, Murià no se sentia acabada i cercava la manera de continuar aprenent dels joves i de noves lectures. Una prova de l'entusiasme que encara conservava per la vida són les nombroses al·lusions que hi feia sobre lectures quotidianes: Dostoievski, Milan Kundera, Simone de Beauvoir o Anais Nin. Però no sols aplicà els pensaments d'aquests autors a la vida, sinó que també trobem crítica literària d'un seguit de noves publicacions durant la dècada dels noranta.

No acabaria mai d'enumerar tot el que hi trobem, tan sols hi afegiré que, en definitiva, llegir *Reflexions de la vellesa* és aprofundir en la personalitat d'una Murià apassionada, profunda i lliurada per complet a una dualitat: l'amor humà i l'amor artístic per Agustí Bartra.

Maria Lluïsa Lozano Campello

Jo també sóc una narradora

«No et pots passar la vida pensant en el país dels pares.» Aquestes paraules són de Najat El Hachmi, guanyadora de l'últim premi Ramon Llull. La seua és una mirada crítica compartida per escriptores com la britànica Monica Ali, que en *Brick Lane* va tractar el conflicte de la comunitat hindú a Londres, la francesa de pares algerians Faïza Guène o la turco-alemanya Emine Sevgi Ozdamar, entre moltes altres. Najat El Hachmi és sobretot una autora, una narradora —que no és poc— amb molt poques ganes de convertir-se en una icona cultural, en un epítom de la integració. Model d'integració és «la persona que treballa de les quatre de la matinada al migdia i que, a l'hora del cafè, pot parlar de l'actualitat amb els seus companys, tot tenint la sensació de pertànyer a algun lloc» —ha apuntat en més d'una ocasió l'autora vigatana. I és que, ben mirat, el seu cas té poc d'exòtic: va arribar a Vic només amb vuit anys, va ser escolaritzada en català i la seua primera lectura conscient va ser similar a la de la majoria d'adolescents catalans d'a-

quell moment: Najat també es va deixar seduir per la història entre l'Alba i el Didac d'*El Mecanoscrit del segon origen*. Que la seua llengua literària siga el català, per tant, no és gaire excepcional. I tanmateix, l'origen marroquí de la guardonada amb el premi literari més ben dotat de la literatura catalana ha eclipsat totes les mirades, totes les veus. Però l'immigrant no vol pertànyer a una associació d'immigrants, sinó a una de veïns. Aquest és, en tot cas, el missatge extraliterari que ens transmet amb la seua adscripció a les lletres catalanes.

L'advertència que ja ens feia Najat El Hachmi amb *Jo també sóc catalana*, ara es renova amb la seua primera novel·la, *L'últim patriarca*, i va adreçada als que s'omplen la boca parlant d'immigració i que no han vist un immigrant si no és de lluny. Però també als preocupats per la identitat catalana que arriben a fer responsables els nous vinguts de l'amenaça a la llengua, quan la normalització del català ja es qüestionava vint anys abans de l'arribada d'El Hachmi a Catalunya. En

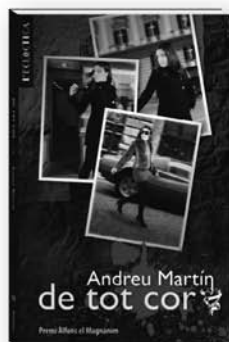
aquest sentit, molts dels aspectes que tractava Paco Candel en *Els altres catalans*, en relació a com la societat d'acollida gestiona l'arribada de gent de fora també són presents en el discurs de Najat El Hachmi. I és que moltes actituds es repeteixen, són les mateixes.

En *L'últim patriarca* es descriu la topada entre una jove d'origen marroquí, criada a l'interior de Catalunya, i el seu pare. Aquest enfrontament potser és característic de la immigració, però no n'és exclusiu. El que passa és que en un context en què el pare té un origen llunyà i la filla està més assentada en la societat que els envolta, el xoc es viu com una ruptura cultural. Hi ha en aquest llibre una mirada crítica a la societat d'origen, però també a la societat de recepció; als prejudicis i a la ignorància que impregnen la lectura cultural que fem dels individus. I, és clar, de figures patriarcals, masclistes i dèspotes, també se'n troben aquí; si no, no hi hauria episodis de violència domèstica.

Alicia Toledo

Novetats primavera

PREMI ALFONS EL MAGNÀNIM

El color sang taca la premsa rosa: un cadàver, un assassí, i molts sospitosos.

PREMI DE NOVEL·LA CIUTAT D'ALZIRA

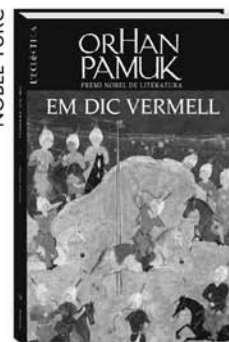
La lluita d'en Pol per viure la seua vida per sobre de les convencions socials.

COM DE DELICADA ÉS LA LÍNIA ENTRE L'AMOR I L'ODI?

Una novel·la commovedora i sorprenent d'una de les autores internacionals més destacades.

DE LA MÀ DEL PRIMER NOBEL TURC

Pamuk ens proposa un viatge fascinant fins a l'Istanbul del segle XVI.

www.bromera.com edicions
bromera

Somnis orientals

J.N. Santaaulàlia
Yume
La Magrana, Barcelona, 2007
288 pàgs.

Un dels grans motius de la literatura, per la seva força significativa, és la mort, sobretot l'enfrontament d'una sèrie de personatges a la desaparició d'algú proper, ja sigui a través de la narració vital del mort o de l'experiència d'aquells que el sobreviuen. No és estrany, doncs, que després d'esdevenir el motor narratiu a *Punt mort* o a *Ulls d'aigua*, l'escriptor banyolí Josep Navarro Santaaulàlia obri la seva darrera novel·la amb la incineració del personatge principal, en Jan, un jove idealista, poeta i arxiver de professió que, passats els quaranta, s'obstina a viure un somni impossible fins les darreres conseqüències. Com a testimoni del seu recorregut vital tenim el narrador, amic seu des dels anys universitaris i d'un antagonisme absolut: cínic i escèptic, novel·lista frustrat i periodista liberal al·lèrgic a qualsevol mena de somni, il·lusió o fantasia. El procés d'autodestrucció que pateix el protagonista, doncs, ens ve filtrat per una prosa càustica, lleugera i irreverent, que ofereix el contrapunt a les angoixes existencials del poeta i fa molt llegible la història.

L'inici de la narració és una mica erràtic, un recorregut pels anys de joventut en la Barcelona dels vuitanta. És el moment d'establir el joc d'oposicions amb l'objectiu de definir els seus caràcters i predeterminedar les seves accions. Perquè a vegades es parla del destí, que sempre coneixerem d'avançada a través dels mateixos personatges, doncs no hi ha lloc per a l'engany: el narrador, incapaç de comprometre's amb res ni amb ningú, es compara amb un eriçó que amaga les frustracions sota capes d'escepticisme; per contra, en Jan és un optimista insubornable que, quan s'enfronta amb la realitat i el fracàs, només

sap deixar-se arrossegat per la incomprensió. *Yume* no agafa embranzida fins quan en Jan, incapaç d'assimilar els fracassos de la realitat, s'obsedeix amb la cultura japonesa fins a l'extrem de voler viure a Tòquio durant uns mesos, convertint-se en la capital d'un nou somni —significat del *kanji* que dona títol a l'obra. En realitat, en Jan no és res més que una imatge deformada del mateix autor, que aprofita tots els seus coneixements sobre el Japó per fer-nos en un gran retrat, sense estalviar-se ni les particularitats ni les contradiccions dels seus costums.

En aquesta terra estranya s'accentuen encara més les diferències entre els personatges, enfrontats al gran dubte que en el fons planteja *Yume*: com es pot assimilar el fracàs dels somnis, una vegada arribats a l'edat adulta? D'una banda, en Jan substitueix el fracàs del seu matrimoni amb la Laura —un somni de joventut malmès per la realitat del dia a dia— per l' enamorament d'una japonesa casada i amb fills, enigmàtica i callada, que només li comporta un gran turment. De l'altre, el narrador es conforma amb viure un *affaire* luxuriós, agradable i sense importància amb una jove toquiota, abans que afrontar un somni propi i percaçar-lo, generat involuntàriament per la mateixa Laura. És ella qui, al capdavall, essent pragmàtica i amb capacitat d'anàlisi, se'n surt millor conciliant il·lusió i conformisme.

És en el tram final on la novel·la de Santaaulàlia assoleix les seves millors pàgines. Per fi el narrador s'erigeix en vertader protagonista i, lluny de les ironies envers les frases sentencioses, els versos llepats i les extravagàncies del seu amic, pren un to nou, marcat per l'amargor de la solitud. L'absència d'en Jan li ofereix una nova dimensió de la seva figura i de l'obsessió que aquest perseguia. La vida és dolor, viure els somnis ens enfronta al sofriment; però la negació de la vivència esdevé encara més terrible. Després de tanta pretesa lleugeresa, el text guanya pes i s'enfonsa en les veritats de l'existencialisme. La mort d'en Jan acaba donant-li sentit a la seva pròpia vida, una imatge sintetitzada en el *haiku* que li serveix d'epitafi i que li dona la raó respecte a l'excel·lència de l'art nipó de dir tant en tan poc espai: «Xiprers amunt, / la pols s'enfila, lenta, / cap a la llum».

David Madueño Sentís

Jardins d'al-Àndalus

Ibn Khafaja
Jardí Ebri
Traduïda per Josep Piera
i Josep Gregori
Pròleg de Dolors Bramon
Edicions 62, Barcelona, 2007
89 pàgs.

Flor de taronger, perfum de roses, olor d'ambre. Copers que es vinclen com la branca de salze en servir el vi. Núvols sadolls de pluja com el desig de l'enamorat. Les flors del violer, murtres, espígol florit i camamil·la. Margarides, assutzenes, narcisos i violes: túnica de flors. Crisantem seductor. Gaseles d'Orient, cérvols blancs, tudons planyívols. El jardí d'Ibn Khafaja (Alzira, 1058-1139) és pròdig en imatges i al·lusions. El seu univers poètic, nascut sota la influència d'altres universos, orientals i occidentals, té per a nosaltres la particularitat de desenvolupar-se en una geografia íntima i entranyable, tan propera al lector d'avui com pròpia al poeta d'ahir.

Ibn Khafaja, el jardiner d'al-Àndalus, com l'ha acabat anomenant la tradició, dona vida a tots els elements de la natura en donar-los nom. Com personatges d'un quadre animat, els versos d'Ibn Khafaja curullen present: el violer groc conversa amb la brisa; el núvol, en ploure, incita a beure; l'oreig es mou i la nit perfuma; el riu es desborra i tot ho nega; una cadenera amb el seu cant la nit allunya.

Però no només l'entorn natural es beneficia d'aquesta vivesa. També el joc amorós se'ns presenta ebri de present, delerós de plaers. L'amant ens és dibuixat sota un aspecte androgín, macip de moviments efeminats i mirada seductora, vestit amb robes de noia, tal i com mana la més autèntica tradició bàquica oriental. El vi acabarà desfent els nusos del seu cinyell i vinclant-lo sobre l'estimat fins que lluin les primeres albors. Algunes d'aquestes escenes sexuals són descrites d'una manera tan explícita, que escaparien al gènere eròtic de no intervenir la metàfora, figura

recurrent de la lírica àrab clàssica i, de retruc, de l'andalusina.

Jardins, ebrietats, joc eròtic. Heus ací alguns dels grans temes de la poesia kha-fagí. Tanmateix, en aquesta selecció tota una part és consagrada a la vellesa i als seus efectes, a la joventut exhaurida i a la imminència de la mort: cabells blancs en la nit fosca; sordesa dels retrets; llà-grimes eixutes en un mar de recances i tenebres; miratge fet de desig i goig; pols del temps. Els poemes tardans d'Ibn Khafaja són d'una sinceritat aclaparadora: «Què fa l'ànima quan el cos abandona?», es pregunta el poeta ancià. «Endavant hi ha més endavant?», «Quina companyia, quin somni, / quin aliment pot tenir qui acaba / d'acomplir vuitanta-un anys?». L'empatia amb el paisatge, en aquest últim tram de vida del poeta, és irrefutable. Prou de jardins, prou de flors, prou d'ebrietats. Els horts florits són substituïts per cementiris perplexos, les vetllades prop del riu per crepuscles vora les cases deshabitades dels amics i companys. El riu Xúquer flueix en el record de l'exili, de la llunyania, de la decrepitud. La joventut s'ha esvanit, i amb ella la seva flor. Només la poesia perdura. Talment al-Àndalus, paradís perdut, sobreviu en les paraules del poeta.

Afortunadament, els traductors, arqueòlegs de la paraula, segueixen polint imatges, espolsant-ne les volves del temps, perquè el lector d'avui pugui conèixer-les i gaudir-ne. *Jardí ebri* n'és la millor prova. La tria dels poemes, així com la seva excel·lent traducció, han anat a cura de dos valencians enamorats de la poesia àrab andalusina. D'en Josep Piera, poc es pot afegir a allò que ja ha estat dit i repetit: la sensibilitat que caracteritza la seva escriptura poètica, la seva senzillesa plena de matisos, troba en l'adaptació de poemes àrabs un terreny d'allò més propici, com si aquests sols esperessin la seva intervenció per a ser vessats en una altra llengua. Un mot de més caldrà, en canvi, dedicar a Josep Ramon Gregori, de qui l'ombra no ha aconseguit llevar la llum. La seva lectura —la primera— del text en àrab denota un coneixement real dels camins pels quals discorre la poesia àrab clàssica. Ambdós formen un tàndem poètic extraordinari. Desitgem que aquest no sigui el darrer homenatge que dediquen a la història d'al-Àndalus i que junts segueixin circulant pels camins andalusins durant molt de temps.

Anna Gil Bardají

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA UNIVERSITAT D'ALACANT

FONET. PRÀCTIQUES DE FONÈTICA 1

CARMEN ARRONIS

LA VIDA DE SANCTA CATHERINA DE SENA DE MIQUEL PERES

COMANDES

DEPARTAMENT DE FILOLOGIA CATALANA • UNIVERSITAT D'ALACANT

APARTAT DE CORREUS 99 • 03080 ALACANT

TEL. + 34 965 903 410 • FAX + 34 965 909 330

CORREU: dfcat@ua.es

Pendent de devolució

La veritat és que costa oblidar la lectura d'aquest llibre d'Alfredo Grimaldos, comunicòleg madrileny nascut el 1956, que escomet Eduardo Zaplana amb un biaix una mica teatral que recorda el millor Molière, diguem el del *Tartuf*, en quasi tota l'extensió dels seus detalls. Vet ací una història (encara inacabada, i això afegeix més interès a l'assumpte) d'un subjecte sense qualitats que decideix enriquir-se a costa dels pressupostos públics dedicant-se a la política. Quasi tot el que es conta en aquest llibre, i n'és un bon grapat, ja era conegut més o menys fil per randa, però a miquetes, a petites dosis. El que esdevé aclaparador és veure't de sobte davant de més de 300 pàgines que recullen les malifetes més conegudes del personatge. L'efecte és devastador, per acumulació, i malgrat tot encara és un misteri com és que un personatge d'aquest caire pogué fer-se, sense grans obstacles, amb l'alcaldia de Benidorm, la presidència de la Generalitat Valenciana, el Ministeri de Treball (!) a Madrid, i el càrrec de portaveu del grup parlamentari del PP al Congrés dels Diputats després de la desfeta del seu partit el 2004.

Aquest llibre (que no manca d'errades i errors d'estructura, a més d'un cúmul de reiteracions sobrerres) ressegueix amb paciència i determinació una mena d'història de les malifetes i jugades d'un subjecte polític disposat a tot per tal d'anar fent-se amb uns milions per ací, uns altres per allà, sempre a càrrec dels pressupostos públics, en un relat que s'assembla molt a la foto de la mediocritat triomfant. El resultat n'és el perfil d'un personatge més patètic que brillant, que en la seua trajectòria política ha fet guanyar més diners als seus amics dels que probablement ell mateix s'haurà embutxacat, com si, conscient de les limitacions, Zaplana s'hagués conformat amb una replega d'almoines d'alt *standing* en comptes d'haver dut a terme d'un sol cop un d'aquells *pelotazos* a què ens té avesats la gran banca. Tampoc és, que se sàpiga, tan extraordinari el benefici que aquest revenedor de vocació ha obtingut a canvi dels seus innumbrables tripijocs,

per la qual cosa un perfil psicològic (que no faré ara, no us espanteu) d'aquest individu bé podria aportar indicis d'una personalitat autodestructiva, una mena de *Macbeth* d'estar per casa en el mateix sentit en què Freud analitzà l'obra, en clau del fracàs enmig de l'èxit.

No hi ha res de shakesperia en aquesta trista història de sexe, mentides i cintes magnetofòniques, com no siga una certa retirada de Zaplana a les maneres de fer maldestres del pobre Falstaff, sempre disposat a alternar amb els poderosos per a veure's finalment postergat. De fet, Zaplana està tan enfeinat a ordir argúcies que li asseguren un anar fent, que s'assembla més a un dels personatges de la miserable picares-

Alfredo Grimaldos Feito
*Zaplana, el brazo
incorrupto del PP*
Ediciones Foca, Madrid, 2007
315 pàgs.

ca espanyola que no als grans tràgics de la literatura. Manca de grandesa, tant en la seua ambició com en l'estratègia de les seues martingales, i és per això que es veu enredat (i això no ha fet més que començar) en una

teranyina absurda de factures falses, dobles, inexistents, gravacions magnetofòniques i amistats perilloeses que ben sovint disposen d'un poder més intocable que no el que pretenia arrogar-se aquest estrofolari personatge. Per no posar més que un exemple, en una de les seues converses gravades (amb Boro Palop), quasi al principi de la seua carrera, diu que se'n va a Sevilla, era el temps de l'Expo 92, per fer-hi negocis, i en una de les seues bromes de beneit esmenta Juan Guerra, el germà del Guerra de debò, i diu que ara que l'han enxampat potser ell podria ocupar-ne el lloc, i coses així. Intentar, ni

que siga com un acudit, ocupar el lloc del germà Juan Guerra no diu molt a favor de ningú en allò que té a veure amb la magnitud de la seua ambició.

En qualsevol cas el llibre d'Alfredo Grimaldos és tan commovedor com instructiu. I de la seua lectura, un en surt amb dues conviccions. La primera és que som davant un personatge bàsicament trampós que no en sap res, ni vol saber-ne, de la legitimitat d'origen ni de la d'exercici. I la segona és que el repertori de les seues ambicions (o més aviat els mecanismes que posa en joc per satisfer-les) s'avenen més amb les d'un venedor de fira que no amb les d'un polític de consideració. Hi ha una tercera, que té a veure amb la responsabilitat del teixit social d'un País Valencià que s'avinguà a ser governat per un subjecte com aquest. No és ja que no siga precisament Andreotti, és que sembla l'albarder de les quadres de Berlusconi. I un misteri final: en les pàgines del llibre no s'esmenta per a res Rafael Blasco ni Consuelo Ciscar, que tant i amb tant de profit es van lliurar al seu cap. Alfredo Grimaldos sabrà el motiu d'aquesta absència poc decorosa.

Julio Máñez

Durant anys molts valencians no varen poder evitar sentir un malaltís enyor per Jordi Pujol, la necessitat de comptar amb algú com ell al capdavant de les inconegudes estructures del poder autonòmic. Aquest enyor expressava amb bastant fidelitat la insatisfacció dels valencians pels seus dirigents, la sensació col·lectiva d'una irritant subsidiarietat política. No cal dir que els dirigents locals han sigut des de sempre ben conscients d'aquesta inquietant melangia. Tant és així que, llevat de Lerma (el qual s'esforçà per mantenir unes distàncies galàctiques amb el Molt Honorable), tant Zaplana com Camps han jugat sovint a fer de Pujol, exagerant-ne els trets, arribant a convertir-se en caricatures del president. No hi ha dubte, doncs, que des d'una òptica estrictament valenciana, la de l'expresident ha estat una figura llegendària, gens matissada, ni tan sols des dels sectors de l'esquerra. La seua trajectòria, i part del seu ideari, fins i tot s'ha projectat de manera poderosa sobre un nacionalisme valencià fins després-ahir encotillat dins d'un esquerranisme més folklòric i dogmàtic que eficient i convençut, hereu a la força d'un fusterianisme antipàtic al regionalisme polític. Són consideracions preventives que tal volta pagava la pena de fer. A la llarga, potser algun escrit ambiciós sobre el personatge des d'una perspectiva valenciana ens ajudaria a comprendre una mica millor la història recent del país, també la confusa i conflictiva relació entre catalans i valencians. De moment, Pujol, no ha volgut donar gaire llum sobre aquesta qüestió. Comptat i debatut, a penes dedica en aquest primer volum de les seues memòries (se'n preveu la publicació de tres volums) unes ratlles al País Valencià. Fa notar que sabia de nosaltres per les notes de Xavier Casp a *Destino*, dedica un record emocionat al moment que va escoltar per primera vegada *Al vent* de Raimon i, des d'una distància presumptivament calculada, malauradament poc explicada, retreu els plantejaments radicals de molts valencianistes, el seu caràcter massa universitari i intel·lectual.

A Catalunya, en canvi, la imatge de Pujol perd la seua aurèola salvífica per bascular abruptament entre l'exaltació mítica i la demonització més despietada. L'excés només fa que posar en relleu la importància i influència de la seua dimensió pública. La llista de títols que se li han dedicat depassa de llarg el mig

Jordi Pujol: fill de Florenci i de Maria

Jordi Pujol
Memòries (1930-1980)
 Proa, Barcelona, 2007
 401 pàgs.

centenar, sense comptar, és clar, la muntanya d'articles i d'altres papers. Han escrit sobre ell col·laboradors, intel·lectuals, escriptors o periodistes com José Antich (*El Virrey*, 1994), Ignasi Riera (*Jordi Pujol. Llums i ombres*, 2001), Baltasar Porcel (*Diàlegs. Jordi Pujol*, 1977), Albert Manent (*El Molí de l'Ombra i dietari polític i retrats, 1946-1975*, 1986), Ramon Pedrós (*Jordi Pujol a les espantes: De Madrid al tròpic de Capricorn*, 2003) o Pere Cullerell (*Què direu de mi. Jordi Pujol vist pels seus contemporanis*, 2003). Hi ha també les històries sense concessions, engegades des de la trinxera ideològica, o la sempre incòmoda venjança com ara les de Josep Manuel Novoa (*Jaque al Virrey*, 1998), Jaume Reixach (*Las mil caras de Jordi Pujol*, 2003; *Jordi Pujol, historia de*

una obsesión, 1991; *Banca Catalana. Más que un banco, más que una crisis*, 1985), o Jordi Oliveres i Félix Martínez (*Jordi Pujol: En nom de Catalunya*, 2005), entre molts altres. En aquests darrers es parla de les relacions perilloses del president, dels favors de família, dels escàndols de corrupció; en definitiva, de la cara fosca del poder i del qui el representa. Ara, però, perduts en les boires inquietants de l'era del postpujolisme, amb la política catalana sacsejada entre el sobiranisme programat i el sempre mal comprès pragmatisme governamental, empentats contra la globalització, li tocava dir la seua al vell lleó. El llibre, escrit amb agilitat i elegància pel periodista i director adjunt d'*El Punt*, Manuel Cuyàs, al dictat de l'expresident té un notable valor documental. A aquestes alçades és innegable que el relat del dirigent —omissions i silencis inclosos— no deixa de ser una interessant —interessada també— versió de la història de Catalunya. A fi de comptes, la seua vida ha estat marcada per l'obsessió amb el seu país i, el país, durant molt de temps, potser massa temps, afectat pel seu poder i, per tant, per les seues decisions.

Altament, el lector s'hi trobarà amb un Pujol que s'autoreivindica com a personatge públic en el context d'una Catalunya modestament pròspera i civilitzada de la qual se sent en bona part responsable històric; que es venja de l'adversari o l'enemic, dels fets adversos, sense fer sang, emprant tal volta l'estratègia de l'omissió deliberada; que es revolta resignadament contra els estereotips amb els quals li ha calgut carregar, sincerant-se, mirant d'explicar-se a si mateix; que té una gran capacitat d'anàlisi i unes perspectives privilegiades sobre tots els assumptes que toca gràcies no només a l'experiència viscuda, sinó també a una sòlida formació intel·lectual. Un Pujol —amb antecedents familiars modestos, republicans i pagesívols, per bé que nascut i alletat a la gran Barcelona— que sembla voler advertir permanentment que es va fer a si mateix en un context social i històric difícil, que insisteix a recalcar la seua condició d'home poc amic d'aventures i radicalismes, i a més, amb un raonable sentit de l'oportunitat política. President de la Generalitat de Catalunya durant vint-i-quatre anys i també fill, senzillament —i segons la seua versió mateixa— de Florenci i de Maria.

Sentit del concret aparent

Àlex Susanna
Angles morts
Pròleg de P. Ballart
Proa, Barcelona, 2007
80 pàgs.

Al seu darrer dietari, *Quadern dels marges* (2006), Àlex Susanna anotava que prefereix els pintors de retina que no pinten idees ni conceptes, els que pensen en imatges que permeten articular la vida amb el misteri de la realitat. Quan exposa què el commou dels textos dels grans escriptors apunta que és «la seva capacitat per concentrar el màxim nucli de sentit en uns pocs elements sostrets a la quotidianitat, a un nivell de vida del tot compartible per tothom». Per a aquest poeta la funció de l'art i de la poesia concorda amb una frase que destaca de *La treva* de Primo Levi: «La literatura [...] permet rescatar de l'oblit tot allò sobre el que la mirada contemporània, cada dia més immoral, pretén lliscar amb la més absoluta indiferència». I això és precisament el que Susanna es va proposar, i ha assolit, al seu darrer llibre de poesia, *Angles morts*.

En aquest nou títol es confirmen diferents línies estètiques que havia apuntat en dos volums immediatament anteriors, encara que els poemes cada cop són menys narratius i prolixos, i se centren en una circumstància molt concreta o en una imatge que adquireix caràcter simbòlic; fins al punt que podem detectar tres maneres a *Angles morts*. (1) Els poemes que descriuen un fet o una experiència social o a l'aire lliure molt més solitària i natural que en altres ocasions, o que neixen d'una observació puntual, acompanyada d'una reflexió moral, tal com passava a *Boscós i ciutats* (1994), i es percep a «Tardor a Noarre», «Nocturn del Port», o «Pastoral». (2) Aquell conjunt de textos en què el jo poètic participa i descriu, alhora, un fet o percepció de la vida privada o del món familiar, com s'apuntava a *Suite de Gelida* (2001), i veiem a «Diumenge a la tarda», «Dits

tacats» o «Com una eina més». (3) Per últim, Susanna també entén el poema com a ècfrasi, com el comentari d'una obra artística i de l'emoció que provoca, tot ressaltant algun aspecte que pren sentit per a l'existència individual i col·lectiva, com havia practicat en llibres anteriors, i s'observa a «Monbòsc», «Bodegó» o «Golfes de Neumünster». La seva sensibilitat cap a qualsevol peça de qualsevol art, i la capacitat de dotar-la de significat i de convertir-la en metàfora, el converteixen en el poeta més ben dotat per fer de tot objecte estètic un motiu líric.

Sens dubte, *Angles morts* és el millor exemple de l'estil madur de Susanna, i potser un dels que representen més bé les seves habilitats líriques, que, tot i acceptar variacions, ell mateix resumeix al final del poema «Natura caiguda»: el poeta treu el cap per la finestra del viure apressat actual i para atenció a tot allò que veiem (o no), però segur que no mirem, i «torna al món dels noms propis», ara ja fet objecte o situació. Després «fa de cada cosa un mot», ho descriu, ho explica, i ho contextualitza líricament, amb detalls i opinions (no deixar al lector amb «la sensació com escrivia al seu quadern d'haver de buscar el sentit, mirant i remirant, regirant-ho tot, i en no tenir la certesa d'haver-lo trobat no té altre remei que acabar combregant amb l'invisible o bé amb rodes de molí»). Finalment, fa «de cada mot una casa», i en l'angle mort que és cada poema ens descobreix «*pòsits i decantacions*» de la nostra existència, i una «*música utilitària*» en forma de vers per sentir-nos més acompanyats.

En més d'una ocasió Susanna ha formulat un enginyós i particular procediment crític que calibra si el producte final líric que ofereix el poeta als seus lectors es troba equilibrat amb l'ambició poètica, o si està desajustat, quedant per sobre el poema de l'impuls creatiu, o l'ambició de la realització. Després de la lectura d'*Angles morts* no queda cap dubte que Susanna aconsegueix la justa mesura, assolint en cada poema l'objectiu que es va imposar «quan la poesia visita», com diu de M. À. Anglada. Des d'aquests angles morts que ens oculten la vida, el poeta pugna per mostrar petites revelacions de sentit del concret aparent, perquè així en puguem reconèixer cada cop millor.

Jordi Julià

L'illa perduda

Jordi Coca
La noia del ball
Proa, Barcelona, 2007
337 pàgs.

Amb *La noia del ball*, Jordi Coca ha guanyat un dels pocs premis que li quedaven per aconseguir: el premi Carlemany de novel·la, el segon més ben dotat després del Ramon Llull. L'última vegada que ressenyava un llibre de Coca per a aquesta publicació, l'autor acabava de guanyar el Premi Joanot Martorell a Gandia, per la novel·la *Cara d'àngel* (2004). Només amb aquests dos premis, la projecció, si més no simbòlica, de l'escriptor arreu dels territoris de parla catalana estaria assegurada —qüestió que Coca havia assenyalat com a preocupant en guanyar el premi a Gandia. En aquells moments, però, encara estàvem lluny de Frankfurt i de les seues polèmiques. Recentment, i en ser entrevistat a propòsit de la seua última novel·la guardonada, aquest escriptor feia un balanç positiu de la controvertida fira, perquè creia que aquesta necessària i reivindicada projecció de la literatura catalana s'havia aconseguit amb un fet per a ell inqüestionable: a Frankfurt, havia d'anar-hi la literatura escrita en català.

La llarga i sòlida trajectòria literària de Jordi Coca assegura, però, i per damunt de qualsevol altre fet circumstancial, la projecció lectora, que és la decisiva. *La noia del ball* forma part d'un projecte més ambiciós precedit per *Dies meravellosos* (1996) i, sobretot, *Sota la pols* (2001), i que tindrà continuïtat en una novel·la en projecte, que ja té títol: *Moure la nit*. L'autor està acostumat a construir narradors que miren el món amb un punt d'incomprensió i d'estranyesa —un dels exemples més valorats en aquest sentit és *La japonesa* (1992)—, perquè, segons apunta, una vegada i una altra, es considera deutor absolut de *L'étranger* de Camus. Així, la narradora de *La noia del ball* no és altra que la mare d'aquell xiquet que,

Nostàlgia feta carn i poesia

Pere Joan Martorell
Dansa nocturna
Moll, Palma, 2007
128 pàgs.

astorat, es mirava el món gris i violent de postguerra a *Sota la pols*. Totes dues novel·les parteixen d'un pòsit autobiogràfic significatiu, però a *La noia del ball* aquest llegat és volgudament «reinventat», segons indica l'autor, i treballat a consciència a partir d'una veu narrativa aparentment ingènua.

La noia del ball és la història d'infantesa i joventut, durant el primer terç del segle XX, d'una xica de classe humil, d'origen menorquí, que es veu obligada a traslladar-se a Barcelona per motius familiars i econòmics, que comença de molt jove a treballar en una fàbrica i que, de sobte, es troba enganxada a un matrimoni tirànic, amarat agraïment pel desordre de la revolució i la tragèdia de la Guerra Civil. Aquesta història està contada, com dèiem, precisament per la protagonista, fet que acaba, inevitablement, d'imprimir un alè rodoledià a la novel·la. Com en *La Plaça del Diamant*, un dels aspectes més elaborats és precisament el de la veu narrativa. La protagonista i narradora de la història és una dona amb una veu narrativa en principi verge, que tria contar la seua vida al seu fill escriptor i que ho fa d'una manera enganysament improvisada: «...perquè la veritat és que ara tot se'm barreja una mica. Tu ja ho arreglaràs.» (pàg.14); «Això ja t'ho he dit ¿oi?» (pàg. 251). Ens fa creure que confia en el seu fill perquè arrange els seus pensaments. Però el lector percep que ella, tot i aquesta pretesa improvisació, ja n'ha posat, d'ordre. Primer en la seua vida i després en la narració que ens ofereix. Per què, si no, la novel·la comença amb una frase com la següent: «en aquestes fotografies em veig més bonica que no em sentia aleshores»? O, per què el discurs narratiu de la novel·la és el de la mare-narradora, el que està aparentment poc elaborat i no el que hauria d'haver refet l'escriptor-narrador expert? L'operació a què se'ns prova de sotmetre en la novel·la conté aquesta doble trampa. La decisió de contar una història de vida aparentment intranscendent és ja en ella mateixa un intent d'atorgar-li sentit. Necessàriament, els fets i la manera de presentar-los són manipulats, literaturitzats. Malgrat la vàlua d'aquesta novel·la i el treball indiscutible en aquest sentit, el lector no obté un registre del tot adequat ni creïble per a la seua narradora. La noia del ball no balla a la Plaça del Diamant.

Isabel Moll

Al *Llibre de cera*, l'anterior recull del mallorquí Pere Joan Martorell, es podien apreciar ja troballes poètiques ben interessants que ara, a *Dansa nocturna*, premi Ciutat de Palma Joan Alcover 2006, tendeixen a consolidar-se al servei d'un conjunt força compacte. Al llarg de les quatre seccions que integren aquest nou llibre, Martorell distribueix una sèrie de poemes que destaquen pel fet de compartir una clara unitat de visió, una notable ponderació estilística i un to calibrat i sostingut d'amarga profecia.

La veu enunciativa dels poemes sembla brollar en tot moment d'una experiència íntima ben difícil d'encaixar afectivament, com ho demostra el fet que sovint és plantejada amb termes tràgics: la percepció permanent de la naturalesa precària i encarnada de la pròpia existència. El jo poètic és un individu ben concret, sotmès de manera implacable a les limitacions d'un món que amb molta freqüència és posat en relació amb el temps nocturn, la fosca i la desmemòria. Precisament per les seues arrels declaradament humanes, aquest jo poètic no pot o no sap deixar de sentir dins seu de manera ben punyent la nostàlgia per un pasat perdut aparentment irrecuperable, que intueix com a causa primera i última d'una dansa contínua que mou el món, i de la qual ell mateix forma part. A això cal afegir l'escepticisme o desconfiança envers qualsevol intent d'acotar i explicar el misteri ontològic motivador i fonamentador de la vida, ja que tots els discursos religiosos i/o llegendaris s'han mostrat insuficients quan han procurat erigir-se en paradigmes exclusius d'interpretació. Ni tan sols la paraula poètica aconsegueix interpretar, descobrir o, millor encara, recordar l'ocult. Amb tot, el

poeta, impulsat per un disseny moral intern, es veu cominat a intentar-ho una vegada i una altra: no debades, Martorell ens diu que la poesia és una «alquímia dels mots», i el poema, «un mirall resplendent, / els nostres ulls sobtadament enfosquits de quimeres, / les inquisicions del cor esdevingudes oblit o memòria, / alfabet caduc, tinta invisible, paraules evanescents, / sempre la vida». Com que la indagació del perquè de totes les coses sembla d'antuvi destinada al fracàs, el jo poètic experimenta sovint la temptació de declarar-se vençut, tot i no perdre mai un bri irreductible d'esperança.

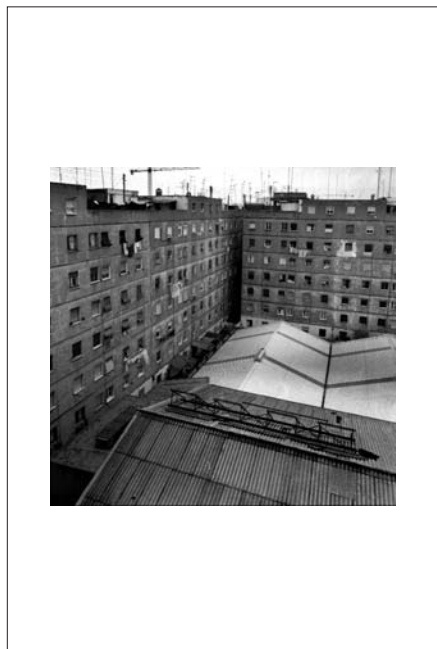
Les reflexions entorn d'aquestes qüestions bàsiques van esgranant-se al llarg del llibre per mitjà d'un registre sòlid, ple d'insinuacions i suggeriments lírics, però tenyit alhora d'una forta inclinació cap a la discursivitat. Ben probablement, aquest siga el mètode investigador que s'ajusta millor a les motivacions profundes de l'escriptura de Martorell: d'aquí la seua legitimitat. Ara bé, com que ens trobem davant una modalitat d'expressió que —per dir-ho amb termes dualistes que en el fons mai no acaben de donar compte correctament del fenomen poètic— suscita, per regla general, una tensió més referencial que purament formal, els riscos de recursivitat estilística i lèxica al llarg dels diferents poemes de *Dansa nocturna* es fan evidents en més d'una ocasió. La propensió a la prolixitat dels poemes i a una certa sentenciositat circumval·latria palesen un afany una mica excessiu d'estrènyer (o estirar) al màxim tòpics ben atapeïts de sentit per ells mateixos. Però per valorar amb justícia la proposta poètica de Martorell, hem d'aprendre a vincular-la a la sòlida cosmovisió en què s'arrela, que precisament requereix d'una formulació generosa per al seu eixamplament i el seu perfeccionament progressiu. I d'altra banda, el vesant humanista i humanitzador que ens ofereix la lírica de Martorell s'aixeca com a resposta ben clara als paranys del conformisme que semblen proliferar avui en certes maneres de comprendre la vida i la literatura, i que lleven bastant brillantor a l'obra de no pocs autors joves, al marge del seu talent natural o bona intenció. Tot plegat fa de *Dansa nocturna* un poemari especialment valuós, digne de ser llegit amb la màxima atenció i respecte.

Rubén Luzón

Propostes generadores de diàleg

El *Llibre de les brandàlies*, premi Ausiàs March de Gandia el 2007, és el segon poemari de la jove Àngels Gregori (Oliva, 1985) després de la seua estrena amb *Bambolines*. En aquesta ocasió la idea de trànsit és cabdal de fit a fit del llibre, des de diverses perspectives. Les dialèctiques que hi planteja comencen amb el contrast entre la població d'origen en la qual va viure la infantesa i l'adolescència, Oliva, i Barcelona, la ciutat on resideix i s'enfronta als reptes vitals que acompanyen la construcció d'una vida adulta i independent. Aquesta duplicitat permet mostrar els canvis personals a la llum d'una observació reflexiva de l'entorn i de la pròpia evolució. Creixement i aprofundiment del coneixement d'ella mateixa. Però les novetats de la vida i la necessitat d'adaptació també estimulen la creació d'una personalitat que cerca constantment transcendir nous límits. També del llenguatge, com anuncia la citació de la proposició 5.6 del *Tractatus logico-philosophicus* que encapçala el llibre: «Els límits del meu llenguatge són els límits del meu món». Més aviat el signifiquen, si seguim la traducció de Terricabras, però ací no importa per què Gregori en fa una interpretació poètica que li serveix per anar més enllà de les limitacions lèxiques: «Perquè voldria un nom per a cada cosa, / (...) / i perquè als diccionaris no hi ha prou lloc per donar / una entrada, un mot i un sentit a tot allò que vull dir». En conseqüència, es pren llicències com la del títol principal o el de la segona part, *Desparadís*, en línia amb el «desdesig» de Narcís Comadira o el «deshàbitat» de Manel Marí.

La reinterpretació amb la qual la poeta deixa la seua empremta, la funció creadora amb què fa seu el món, està relacionada amb la sensació de transitorietat que carrega. Aquest impuls cristal·litzador encertadament en la imatge de l'hotel, de llums i moviments a la recepció dels allotjaments efímers. L'expressió de Gregori és fresca i desimbolta, de vegades aprofitant amb eficàcia la brevetat dels poemes i d'altres fent ús de desenvolupaments extensos. En aquest segon cas el seu vers lliure introdueix la referència a ciutats diverses i personalitza llocs, igual com juga a la intertextualitat de versos d'altres autors. Perquè al capdavant l'autora manté viu el diàleg amb les lectures i les experiències. Els poemes «Soho square» i «Cristal·litzacions» en són exem-

ples destacats. I encara que ocasionalment fa l'efecte d'exagerar l'adjectivació, sempre transmet una espontaneïtat agradable i propera. L'obra comença amb *L'hotel i la vida*, reflexions sobre el fet d'escriure i plantejament de la imatge central, amb la ja esmentada *Desparadís* remet a les ombres que acompanyen la descoberta de Barcelona, la tercera part és *El temps verbal de les granotes*, que aporta una major càrrega d'imaginació a la consciència del pas del temps, mentre que *Passaport d'ansia* clou amb rememora-

Àngels Gregori
Llibre de les brandàlies
Edicions 62, Barcelona, 2007
66 pàgs.

Isabel Garcia i Canet
Claustre
Edicions 3i4, València, 2007
68 pàgs.

cions extenses i nostàlgiques de la intimitat arrelada als carrers i lligams personals d'Oliva. La vitalitat directa amb la qual busca connectar Àngels Gregori també la podem comprovar en la seua implicació en activitats de projecció de la literatura, com ara organitzar la trobada de públic i creadors al Poefesta d'Oliva.

Isabel Garcia i Canet (Pego, 1981) també es presenta amb un llibre premiat, en aquest cas amb la XXVI convocatòria del Senyoriu d'Ausiàs March de Beniarjó. *Claustre* és un llibre amarat de l'energia de l'autora. Les composicions presenten una varietat d'enfocaments i recursos, lligats pel qüestionament personal i la reflexió sobre el sentit de les experiències, que sovint representen una iniciació a la vida. Vicent Alonso ja ha apuntat les provatures diverses que s'hi troben, i que cerquen la forma adient per tal d'expressar justament els sentiments de l'autora. La imatge global del claustre remet a un espai íntim des del qual covar noves possibilitats vitals, no són referències resclosides ni d'un tancament estèril, i rep diferents matisos a les seues tres parts: *Caverna*, *Claustre* i *Ceguesa*. Per exemple, el poema «L'ofici de viure» planteja l'artesanía que comporta construir una via pròpia d'expressió a partir de les vivències puntuals, i arreu del poemari apareix la consciència de l'aprenentatge continuat.

L'actitud de determinació de Garcia aconsegueix traspasar i fer-se evident al lector, independentment dels múltiples estímuls que animen els temes concrets. Això ja resulta atractiu, però també ho és la manera com descabdella les imatges sense trasbalsos, les sospesa i les poleix al llarg de versos consistents, treballats acuradament. Els dubtes de la joventut se sumen als que provoca la creació poètica, un dels temes recurrents al llarg del poemari. Però a *Claustre* s'apunta la necessitat del diàleg. Encara que la perspectiva predominant ve marcada per la interioritat i per la profunditat de l'anàlisi, que en alguns moments pot fer una mica críptica l'expressió, no es perd l'objectiu de la interacció amb l'exterior, atenta als retorns. Al remat val la pena acostar-se als poemes d'aquestes autores, conèixer-les i ensumar la personalitat que ofereixen ara com ara.

Eduard Ramírez

Té el silenci gesmils...

No es pot parlar de canvis bruscos de direcció ni de revolts sobtats dins el camí poètic de Maria Josep Escrivà (el Grau de Gandia, 1968). El lector que hagi seguit l'itinerari d'Escrivà coneix prou bé la seva preferència per a fixar impressions, per a reflectir i pensar el món de la quotidianitat, per a abocar-se a la realitat del paisatge que l'envolta. Segurament, aquest lector recorda el bon domini del vers de la poeta de la Safor, la variada capacitat que té per a utilitzar des de les formes mètriques populars fins als recursos tipogràfics de l'avantguarda. La crítica ha lligat des de bon començament Maria Josep Escrivà amb Vicente Huidobro, Maria Mercè Marçal, la lírica xinesa... (i caldria afegir-hi Salvat-Papasseit). És cert, penso, que l'obra de la poeta valenciana manté sovint relacions estètiques i de visió amb el «lirisme còsmic, tot dens de perfums» dels clàssics xinesos, segons els presentà Marià Manent; Maria Josep Escrivà hi comparteix, des de sempre, el to confidencial i l'essencialisme descriptiu, un sensualisme delicat i, a voltes, un xic melangiós. I també és cert que la seva poesia, llibre rere llibre, guarda una inclinació per l'associació insòlita d'imatges pareguda a la que havia caracteritzat els versos de Federico García Lorca. Arran del primer recull, *Remor alè* (1993), Enric Sòria ja havia remarcat «l'habilitat narrativa i un toc de gràcil concisió en el suggeriment (destreses que els seus poemes posteriors confirmen, alhora que guanya densitat)», i el nou llibre ho continua encara corroborant: la poesia d'Escrivà avança apregonant-se.

Això sí, pel fet d'haver guanyat els Jocs Florals de Barcelona de 2007, *Flors a casa* arribarà a un major nombre de lectors i farà que alguns descobrixin una de les veus més interessants del lirisme actual; curiosament, de la mateixa fornada que Gemma Gorga. Tot prosseguint una manera de veure el món i de descriure'l, el llibre reitera alguns dels trets característics d'Escrivà: l'habilitat per la instantània a «Petita geografia del camí» o a «Aigua de pou»; i les associacions insòlites, irracionals, quasi oníriques a la sèrie «Torre de guaita»: «Si una tulipa esclata en alta mar...». Tanmateix, les imatges, les comparacions i les repeticions —els tres recursos fonamentals, a banda de la cura mètrica— no serveixen solament per a traçar un jardí edènic, el de les

flors o les roses de la creació poètica (per tal d'usar l'al·legoria del simbolisme), sinó, i d'una manera molt especial, per a denunciar la mort en una pastera (l'esmentat «Torre de guaita») o en un carrer de Bagdad («Teulats des de l'aire») i, en el fons, per a donar un sentit ètic i estètic a la vida.

El món personal d'Escrivà, delerós d'estimar i de viure, és vist com una casa o un jardí, amb una habitació tota plena d'experiències de quan era xiqueta. Més enllà d'una certa idealització característica de l'enyorança pel paisatge infantil, no hi ha, però, una mitificació adàmica del paradís perdut. A *Flors a casa*, la bellesa s'escriu amb ratlles tortes, perquè el temps pesa i la realitat afeixuga: «Des d'aleshores no

crec en l'amor / si no s'assembla a aquells abrils llunyans / amb roses impacients a les reixes / en eixir de l'escola», escriu al final de «Roses d'adolescència», combinant decasil·labs i hexasil·labs. La bellesa s'escriu amb ratlles tortes... i es guanya en un combat que deixa esquerdes, clivells, enderrocs i soledat. «Biologia d'un poema» ho explica perfectament: «Flors. Calzes en el desempar de la terra», i les flors són la rosa de la creació, la bellesa que paga la pena perquè no és altra cosa que un «instint bàsic de supervivència».

La poesia forma, d'aquesta manera, part de la casa o el jardí —una casa de parets una mica escrostronades per la dificultat i la melangia, i un jardí amb algunes flors a punt de marcir-se i podrir-se. El tacte (les mans) i l'olfacte n'obren d'estances, en recorren els vorals. L'admiració per l'olivera i la pedra, els bancals o marjals no són pas una mera presència del nostre paisatge mediterrani explicable des del record, sinó un punt de contrast amb el temps humà i una referència admirativa pel que és ferm i natural, per tot allò que perdura.

Per això, el títol del nou recull mostra indirectament la necessitat de protecció («casa») i, alhora, de comunicació que batega a la majoria dels seus poemes («flors»). També «saba» i «fang» de la cita de Joan Navarro aconsegueixen una funció semblant i paral·lela, en simbolitzar respectivament el pas de la vida i el valor de l'arrelament en la terra. De fet, abans de *Flors a casa*, el llibre s'havia dit justament *El cànter*, un terme també lligat amb la protecció i el desencís, ja que es trenca com en el conte de la lletera. En aquest jardí, dins d'aquest cànter, hi broten, s'hi encabeixen la indignació davant la injustícia, el crit contra la mort, la dificultat de l'amor, l'homenatge a l'amistat, la celebració de les coses i els mots: «la paraula és una treva, / una treva de llum, de nit a nit / definitiva», en una varietat de formes i tons potser excessiva. Cal, doncs, llegir i rellegir a poquet a poquet, peça a peça, fins a «El cànter», veritable cloenda o conclusió.

Maria Josep Escrivà, que ha conreat escadusserament la narrativa breu, ha publicat un llibre de poemes cada cinc anys: *Remor alè* (1993), *A les palpenques del vidre* (1998), *Tots els noms de la pena* (2003) i *Flors a casa*, a la fi del 2007. N'esperem el proper sense presses i amb ganes.

Maria Josep Escrivà
Flors a casa
Edicions 62, Barcelona, 2007
95 pàgs.

Una novel·la (escandalosament) correcta

Joan Garí (Borriana, 1965) és un escriptor amb ofici capaç de narrar amb ductilitat lingüística i eficàcia expressiva. Té mostres brillants de qualitat estilística exhibides amb generositat, en ocasions amb excés. Hi sura una certa petulància innecessària que desmereix la seva habilitat inqüestionable. A Garí, el traeix, en part, aquesta mateixa facilitat que demostra tenir i a la qual sembla acomodar-se. És un novel·lista suficientment amè i atractiu per no deixar de llegir-lo o de conèixer-lo, capaç d'oferir —n'estem convençuts—, obres molt superiors si s'ho proposa.

La novel·la, bàsicament, és la narració d'allò que fa, sent i pensa el protagonista, Víctor Vidal, conseller de Cultura de la Generalitat Valenciana, des que li diagnostiquen un càncer pulmonar fins que mor. Tècnicament, ens trobem davant d'una novel·la moderna (amb la diversitat formal característica respecte de la novel·la decimonònica, des de Joyce). Una modernitat, però, intel·ligentment dosificada, que en cap moment violenta el gènere però tampoc no el fa créixer. Adorna i serveix. Li va bé i ho fa bé: amb discreció i oportunisme. Fallen els darrers capítols, quant a això, on l'opinió dels altres per tal de completar la figura ja morta del protagonista no hi afegeix res de nou. Encara que també podem considerar-los el colofó inevitable de la història.

L'evolució d'un malalt de càncer irreversible és una opció interessant narrativament ja que (a més de trasbalsar, com correspon a un element imprevisible: nou i distint) precipita endavant, accelera —de manera impossible— el ritme lineal del temps alhora que constitueix una mena de compte enrere que avança envers nosaltres, com una ombra que avança retallant. Dos moviments semblants però oposats, de naturalesa distinta, responen a una mateixa causa. I, com ocorre en la vida, solen ser més aviat moments de recuperació i de balanç (uns moviments endarrere també necessitats de temps), d'ultimar coses com volem que perduren, però també de darreres i de noves accions: de noves accions darreres. Es tracta d'un temps: el temps que resta, on el *sentit* del temps esdevé diferent. Però Garí,

al meu parer, no ha sigut capaç d'aprofitar la intensitat de les possibilitats que ell mateix ha sabut plantejar bé. Entre altres coses perquè no és tan fàcil. Parlar de la mort és parlar de la vida i descobrir-ne el sentit, tot d'una, no és fàcil. L'aproximació metafísica intentada per mitjà del personatge al final s'ha quedat en res, per al meu gust. Una novel·la amb vocació comercial, com ara aquesta, sols podrà abordar-ho a mitges i amb la profunditat pròpia d'un programa de televisió lacrimogen: com un ingredient per tal de cercar audiència. Res més. És realista com ho són els *reality-shows*.

Joan Garí
La balena blanca
Edicions 62, Barcelona, 2007
238 pàgs.

La novel·la és amena però previsible. No és exigent ni pretén ser-ho. I es queda, per això mateix, en terra de ningú. Certament, hi ha fets determinants que poden convertir un ximple en algú més complex (per bibliòfil que siga: *col·leccionar* llibres és l'antípoda d'*assimilar* llibres que, una vegada llegits, poden ja no tenir-se). Però no és això el que provoquen els càncers. El que solen provocar és la mort. Certament, arran d'un càncer, poden produir-se coses: haurien de produir-se coses. En aquest sentit, la novel·la és *realista* i, com a tal, no sorprèn ni té més interès: no afegeix ni revela res a la realitat ja coneguda dels lectors. És un èxit de construcció que aconseguisca posar-nos en la pell del personatge: la *vida* podria passar-nos a qualsevol. Les ingenuïtats i els acudits fàcils sols resulten acceptables com a crítica social *light*. Res que no siga possible escoltar en qualsevol casino de poble. Com a escàndol i denúncia resulta una novel·la fallida: naïf. En canvi, com a paràbola o faula, ens trobaríem davant una novel·la exemplar, moralitzant, sobre el sentit de la vida i l'existència. On els animals parlen i els polítics pensen i senten, com les persones.

Òscar Petit (clar *alter ego* de Víctor Vidal —els pobres són els rics i els rics són els pobres—) és, al meu parer, un personatge tan necessari com fallit, no pel que és —un netejador de vidres de cotxe d'un semàfor (ben segur que tret de la *realitat*) que recomana Vidal que vaja al psicoanalista—, sinó per allò que Garí pretén que siga. La idealització del lumpen a hores d'ara és més un indicatiu de ximpletat que de fina percepció de la realitat. Resulta inversemblant i narrativament perjudicial. En qualsevol cas, representa bé els aspectes de la novel·la que la converteixen en una narració conjuntural: d'època. Garí, confie, pot oferir-nos productes més ambiciosos d'una manera reeixida, i passar a la història com un bon novel·lista i no solament com un bon narrador, si no es conforma. Capítols estilísticament tan atractius com el 20, on es conta el retorn amb Eva a Venècia ho auguren o l'eficàcia narrativa del darrer «Dietari Inso-mne». Estarem al cas.

Lluís Roda

De pianos i sords

Un mal crític de llibres és qui escriu des de l'antipatia. A molts d'aquests administradors professionals d'opinió en matèria literària se'ls nota que no els agrada ni llegir. ¿Algú és capaç d'imaginar un periodista esportiu que odii el futbol, el bàsquet, el tennis o l'halterofília? Però per desgràcia aquesta és la impressió que donen molts dels comentaristes de llibres que trobem a la premsa. Si no, no m'explico la seva falta de formació —que es delata de manera innoble a cada frase, incapços com són d'establir el més obvi lligam amb alguna gran obra, o sempre citant les més tòpiques—, o la poca qualitat de la seva prosa, sense nervi ni amplitud, pobra sostenidora del baix voltatge d'unes argumentacions inexistentes, que es resolen la majoria de les vegades en la més arbitrària invectiva. Em demano com és que els directors de les seves publicacions no s'adonen de la poca qualitat de moltes de les pomes que treballen per a ells; com és que no els demanen un text més elaborat, més presentable, que no sembli travat en vint minuts de treball inapetent. Perquè aquesta és la impressió que ofereixen moltes ressenyes: pàgines escrites amb desgana després d'una lectura que s'endevina inconclusa, embolicant motades fins a complir amb la xifra de caràcters pactats, parafrasejant gratuïtament els arguments dels llibres fins a trencar-ne la sorpresa, farcint paràgrafs amb frases totalment tretes de context. I això amb independència de l'encert que hi pugui haver en les seves paraules. A vegades coincideixo amb algunes de les crítiques negatives que llegeixo (fins i tot quan en són objecte algunes de les meves obres), però la baixa qualitat intel·lectual que demostra l'opinant m'empeny a la desavinença. ¿Com és possible que pretengui autoritat com a lector algú amb una tan rànica i pobra enunciació d'idees? ¿Algú contractaria un sord perquè li afines el piano, encara que de tant en tant encertés a trobar el so d'alguna tecla?

Melcior Comes

Però n'hi ha, de política lingüística?

Toni Mollà
Quina política lingüística?
Bromera, Alzira, 2007
194 pàgs.

Després de més de 30 anys de democràcia, la incertesa sobre el futur de la nostra llengua encara continua. Aquesta confusió augmenta quan comprovem que les nostres expectatives es van frustrant amb el transcurs del temps. Els índexs de l'ús de la llengua no pugen, la interrupció segueix fent via, el conflicte —malgrat l'AVL— encara és present. A més, els repetidors de TV3 es clausuren, i el català és una llengua estrangera segons el conseller valencià d'Educació. Amb aquest panorama, quina política lingüística podem esperar? Per això, la interrogació del títol del llibre de Toni Mollà, *Quina política lingüística?*, sembla, més aviat, una exclamació.

Aquesta obra que ressenyem és un recull d'articles que van ser publicats entre 1987 i el 2007, on la preocupació pel futur de la llengua —sota diversos prismes, això sí— n'és l'eix vertebrador. L'autor juga amb l'avantatge que li proporciona el domini d'una bona base teòrica. Efectivament, Toni Mollà és, com tots sabem, coautor dels volums del *Curs de sociolingüística* i autor del *Manual de sociolingüística*, obres que han ajudat molts valencians a descobrir aquesta disciplina, tan apropiada per a resseguir la realitat valenciana. I aquests fonaments teòrics són els que avalen les seues anàlisis.

Els antecedents existeixen, i el mateix autor els reconeix. Com en tantes altres coses, primer fou Joan Fuster. Ell és qui, des de la seua autoritat intel·lectual, assentà les primeres bases de l'estudi de la societat valenciana. Després, el seguí R. Ninyoles, que des de la sociologia transformà aquells plantejaments especulatius en empírics. I, en aquesta mateixa línia, tenim Toni Mollà i tota la seua extensa producció. Una nòmina

bibliogràfica que, juntament amb les col·laboracions periodístiques, són una garantia per a les seues radiografies sociolingüístiques.

Al llarg de tots aquests articles, hi descobrim els factors que, de tota mena, justifiquen la situació actual. Des dels canvis que possibilitaren passar d'una societat tradicional a una altra de moderna, entre els anys 50 i 70, fins a l'anàlisi del món global amb tot el que comporta: l'era de la comunicació i d'Internet, tot passant pel model econòmic neoliberal. La prospecció, com li agrada dir a l'autor, és del tot pregona i encertada. Si fa el cas, afegiria algun factor més. Cal acceptar, encara que no ens agrade, que el potencial civil tan necessari per donar suport a la normalització és realment exigü. Nosaltres el coneixem i en formem part, però a l'hora de la comptabilitat, a l'hora de calcular el suport econòmic i mediàtic —que és el que realment importa— estem en franca minoria.

Aquesta prospecció, però, s'ha de complementar amb propostes, amb alternatives que fixen les pautes per a la planificació lingüística. La simptomatologia la coneixem, i amb les aportacions de Toni Mollà tenim una percepció més exacta del conflicte social. Però, això no obstant, fóra convenient disposar de les claus per assolir una planificació factible i reeixida. L'autor insisteix, molt encertadament, a no plantejar la normalització invocant un argumentari sobre la tradició i altres valors que la societat d'ara considera obsolets. Per això, ens proporciona unes línies mestres a partir del protagonisme que han assolit alguns factors socials com el mercat lingüístic, els mitjans de comunicació de masses i el paper preponderant del ciberespai, i no deixar-ho tot en mans de l'ensenyament, que és, d'altra banda, el gran parany que ens han preparat les classes dirigents.

Finalment, agraïm a l'autor la publicació d'aquesta obra perquè, en un món tan paralytitzat intel·lectualment, aquests textos propicien la reflexió, examinen la crua realitat sociolingüística, i ho fa amb una exposició oberta i àgil, a partir de plantejaments crítics al millor estil fusterià, i amb la complicitat d'uns temes que ens preocupen perquè, al cap i a la fi, l'èxit de la normalització lingüística suposarà, ineludiblement, la integració o no del poble valencià.

Antoni Mas i Miralles

Apologia de la literatura

Tzvetan Todorov
La literatura en perill
Galàxia Gutenberg / Cercle de
Lectors, 2008
100 pàgs.

No semblaria a priori la trajectòria de Tzvetan Todorov la més adient per a escriure un llibre com aquest, a no ser que considerem que l'entusiasme anti-formalista que el mou siga imbuït de la fe del convers. Tal i com el mateix autor s'encarrega de recordar-nos als apunts biogràfics que figuren al pròleg, ell va ser, al costat d'autors com Roland Barthes, Gérard Genette o A. J. Greimas, un dels paladins dels estudis estructuralistes que durant els anys seixanta i setanta van esdevenir hegemònics a les càtedres de filologia de la universitat francesa, i de retop, a tot arreu. Cert que en el seu cas l'interès pels aspectes interns de l'obra literària es fonamentava no sols en el desig d'esmenar carències intrínseques a la disciplina, sinó també en el desinterès per l'ortodòxia marxista, que feia dels estudis literaris un mer exercici propagandístic. La posterior dedicació de Todorov a l'assagisme, amb títols com *La conquête de l'Amérique*, *Face à l'extrême* o *Les aventuriers de l'absolu*, que ampliaven el seu camp d'interessos cap al terreny historiogràfic i cultural, marca una segona etapa en la trajectòria d'aquest singular estudiós. És dintre d'aquest gir culturalista que s'entén el llibre que ens ocupa. Ja des del títol hi és present el to pamfletari, d'al·legat a favor de la literatura. I quin és el perill que l'amenaça, es demanarà, a aquestes altures de la ressenya, el discret lector? Doncs la imposició del model postestructuralista en la seua didàctica, especialment a l'ensenyament secundari, que prioritza les construccions abstractes de la semiòtica, la pragmàtica o la poètica per damunt de l'estudi del sentit últim de les obres. Als alumnes se'ls preguntarà, per exemple, si «*El procés s'em-*

parenta amb el registre còmic o amb el de l'absurd, en comptes de buscar el lloc que ocupa Kafka en el pensament europeu». Todorov dirigeix la seua diatriba al sistema educatiu francès, però seria perfectament extrapolable a l'espanyol. Ja sabem el gran ascendent que els veïns del nord han tingut en la filologia nostrada. Als que fa temps que ens guanyem la vida mirant d'ensenyar als alumnes un poc d'aquesta cosa volàtil i fascinant que és la literatura, la santa indignació de Todorov ens resulta molt pròxima. D'un temps ençà el metallenguatge de la lingüística textual s'ha imposat en els nostres plans d'estudi, i ha fet que els comentaris de text sovint degeneren en una repetició rutinària de conceptes buits, que res no aporten a la comprensió real de l'obra ni a la formació de l'alumne. Tal i com apunta Todorov, aquests excessos han estat compensats d'uns anys ençà en l'àmbit universitari per algunes escoles com l'estètica de la recepció, els *cultural studies* o la literatura comparada que afirmen l'irrenunciable lligam de l'obra literària amb la història i la cultura del seu temps. La crítica de l'assagista búlgar no es limita a l'ensenyament, sinó que es fa extensiva a d'altres àmbits de la institució literària francesa. L'hegemonia teòrica del formalisme tindria com a perniciosos correlats el solipsisme experimental i el nihilisme filosòfic que tenalla una part representativa de la novel·lística francesa. Juntament amb aquest contingut apològic, una part important del llibre es dedica a indagar en la història de les idees estètiques els orígens de l'autonomia de l'obra d'art respecte al món, que és a la base de l'auge dels corrents formalistes. Todorov hi demostra una admirable capacitat de síntesi i divulgació. Però el més valuós del seu llibre és la gran passió que irradia. La literatura en perill és, per damunt de tot, el clam d'un humanista de la vella escola, que reivindica, per damunt de la faramalla teòrica, la capacitat de la literatura per a lligar-nos amb el món i per a transformar-nos interiorment: «més densa i més eloqüent que la vida quotidiana però no radicalment diferent, la literatura amplia el nostre univers, ens incita a imaginar altres maneres de concebre'l i organitzar-lo... Ens proporciona sensacions irremplaçables que fan que el món real esdevingui més carregat de sentit i més bell». Quasi res, diu el paperet...

Ximo Espinós

Ulls que esperen

Francesc Bononad
Empremtes en la neu. Oftalmocontes
Laertes, Barcelona, 2007
112 pàgs.

Empremtes en la neu és el primer llibre que publica aquest autor valencià, i està compost per una sèrie de relats que s'alternen amb les fotografies d'Isa Cogollos i Mireia Peris en un intent de comunicació entre la fotografia i la literatura o, com diu el mateix autor, «un intent de maridatge entre la paraula escrita i la imatge».

No debades, l'admirat Julio Cortázar ja hi va establir belles relacions en aquell cèlebre article sobre la teoria del conte publicat en *La casilla de los Morelli*, autor que el mateix Francesc Bononad cita també després de comparar aquestes dues disciplines artístiques. «El fotògraf literat busseja fins que el seu ull es torna ull de peix o de perla, ull entelat i quasi blanc, lent boirosa que el verb haurà de dissipar.»

Afegits als relats, l'autor confegeix una mena de pròleg que comença en l'apartat «Ulls que miren» amb un poema d'Enric Sòria, i continua amb «1. Ulls que parlen», «2. Ulls que escolten», «3. Ulls que toquen», i un epíleg en forma de dietari: «4. Ulls en blanc», on expressa, entre altres, les seues opinions al voltant de la creació literària, del silenci o la pàgina en blanc on «cal estampar-hi el peu», i on rau «el sentit, la bellesa, la veritable separació i moviment». El llibre, a més dels marges amples i la pàgina final en blanc, per allò de tancar el cercle, acaba en una estrofa d'un altre poema d'Enric Sòria.

Francesc Bononad escriu amb un llenguatge àgil, ric i versàtil, carregat de referències culturals i filosòfiques, on també hi cap el joc de paraules i conceptes, com ara «Microtrilogia Ent o Els díptics exteriors»; unes narracions curtes de forma i temàtica molt variada, impregnades d'un sentit de l'humor constant, negre de vegades, sorneguer

Apunts del segle XX

d'altres, que s'estira fins el sarcasme, el cinisme o el surrealisme. (Per cert, ni ara ni ací és el moment, però seria interessant establir la línia de connexió d'aquesta avantguarda a Tavernes de la Vallldigna. Josep Enric Grau, Joan Vicent Clar, la revista *Tuacte*, Amanida Peirot, Francesc Bononad...).

Havent esmentat la forma i amb la intenció d'aportar un element crític constructiu, hauria de dir que al meu parer hi ha un excés de preocupació per l'estructura formal del llibre i les narracions, algunes massa esquemàtiques i amb falta d'una major consistència argumental i narrativa. De vegades, fa la impressió que la concepció del llibre és més un exercici personal de l'autor que no un exercici literari per al lector, alguna cosa així com si la premeditació formal i l'exposició de les eines literàries de què disposa predominés sobre tot allò estrictament literari.

Personalment, però, per damunt d'aquest petit «defecte», que atribueix a ser un primer llibre, el que més m'interessa és el que fa entreveure, les expectatives que crea com a narrador, les possibilitats que intueix darrere del món que hi mostra, la imatge i la complexitat de la realitat que retrata, el seu esforç per aprehendre-la literàriament.

Darrere dels relats d'*Empremtes en la neu* hi ha un autor que demostra de manera fefaent la seua intel·ligència personal i narrativa, la seua formació i una gran capacitat reflexiva. Bononad és un escriptor que té coses a dir i, el que és més important encara, un autor que té una perspectiva de la realitat distinta. Hi resulta força significatiu el punt de vista narratiu en *Essència de Manhattan*, o en *La vida o el rectangle de les Bermudes* o en *Utopia d'Avracatal*. Això —que ja és moltíssim— és el que més em mou a creure en els valors d'aquest autor i aquests relats; això i la proposta vers el lector, el qual es veu obligat a llegir atentament, a tenir amplis marges per a definir límits i fondàries i, a més a més, guardar-se una última pàgina en blanc per a tornar a començar, per a seguir la línia de la seua imaginació.

Empremtes en la neu és el llibre atrevit i suggeridor d'un escriptor que hauré de mirar amb ulls de futur ateses les expectatives que genera. Benvingut al club!

Rafa Gomar

Primo Levi
Contes
Barcelona, Edicions 62, 2008
633 pàgs.

El nou-cents va ser el segle dels «alliberaments» culturals i polítics, però també el de les guerres, camps d'extermini i d'incomptables Troies destruïdes. Primo Levi, després de l'experiència, travessa la realitat amb una mirada afuada i crítica. No es pot fer d'una altra manera. Els *lagers* són un pou de malsons eternament inquietos. La duresa dels fets rescabala un cop i un altre la memòria. Rememorar. Qui recorda evoca. Molts cops, a causa del dolor, hom vol oblidar. Els supervivents, de vegades, volen oblidar. No poden. La força desencarnada del *lager* és un segell que no s'esborra pas amb facilitat, com escriu Levi en el conte *El nostre segell*. Els contes són petits laboratoris que, de manera continguda, narren els esdeveniments a vol d'ocell. A propòsit de la narrativa, en el conte *La desdodificació*, en Levi ens adverteix que cadascú té el seu codi particular i que, a més a més, són molts pocs els escriptors que saben escriure amb claredat i que aconsegueixen ésser explícits.

Aquest recull de contes és dividit en tres parts. Porten per títol: «Històries naturals», «Defecte de forma» i «Lilit». A «Històries naturals» es nota la formació química d'en Levi. Temps ha ja la va utilitzar en el desmantellament d'uns dels camps d'extermini, quan amb el metge Leonardo Debenedetti redacta l'*Informe sobre l'organització higienicosanitària del camp de concentració per a jueus de Monowitz* (Ellago Ediciones, Castelló, 2005). *La Bella Dorment al congelador* és un relat extraordinari. La Patrícia és la bella dorment que vol l'eterna joventut. Un cop a l'any és despertada pel seu aniversari. Finalment, però, abandona l'existència adormida i s'escapa del congelador amb la companyia d'un home que s'ha enamorat d'ella. Aquest conte desplega el somni

de l'eternitat de l'existència. L'home vol reptar la mort i l'avenç tècnic s'utilitza per traspassar la força de la natura. Aquests contes d'en Levi són una crítica ferotge al regne del «progrés» que el segle XX ens ha fet creure. El progrés tècnic va de bracet dels estats, dels interessos capitalistes i contra les «races reprovables com la jueva» —com veiem en el conte *Cap de setmana* de la tercera secció.

La tercera part del recull porta per títol «Lilit». Aquests relats s'apleguen sota el títol de les tres conjugacions possibles del temps d'indicatiu: perfet, futur i present. Els primers contes d'aquesta secció tracten diversos fets ocorreguts als camps d'extermini. Impactant i aterridor és el conte *El rei dels jueus*. Aquesta narració explica la dissortada experiència de Chaim Rumkowski, que fou el president del gueto de Lodz entre l'any 1940 fins a la tardor del 1944. Aquest home embogit es va pensar que era una mena de rei o profeta del ghetto i va dirigir-lo de manera despòtica. En aquest relat s'analitza el deliri del poder, ni que sigui en situacions tan dissortades i estrambòtiques. Hom vol el poder com el drogoaddicte necessita la dosi diària de morfina. Rumkowski és alhora botxí i víctima del mateix engranatge del sistema totalitari. Un sistema que crea unes condicions en les quals la consciència deixa de trobar-se adequada per a fer el bé. El mateix totalitarisme elabora complicitats estranyes entre víctimes i assassins.

El conte *El sisè dia* és captivant. Explica com uns éssers d'un altre planeta semblants a nosaltres volen crear una nova espècie humana. Fins i tot es parodia sobre el tema del dimorfisme sexual. El protagonista del conte, n'Ormuz, de manera irònica i intel·ligent, qüestiona l'«eficàcia» de la diferenciació sexual: «tindrà avantatges fins i tot per a l'individu (tot i que, pel que fa a mi, es tracti d'avantatges de durada bastant breu); però qualsevol observador objectiu ha d'admetre que el sexe ha estat en primer lloc una espantosa complicació i, en segon lloc, una font de perills i de problemes».

Com els grans narradors en Levi s'expressa de manera clara. La llengua és molt ferma i els temes aspres i irònics et captiven. I a l'hora és capaç de ser optimista quan tesmonia uns fets tan dissortats.

Adrià Chavarria

BIBLIOGRAFIA:

NARRATIVA BREU

Paràboles i prou. València: Torre, 1955 / Alzira: Bromera, 1995 (2a ed. ampliada).

CRÍTICA LITERÀRIA I ASSAIG

Fuster portàtil. València: Tres i Quatre, 1982.

Confluències. València: Alfons el Magnànim, 1995.

La trinxera literària (1974-1990). València: Biblioteca Sanchis Guarner-Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

Inflexions. Alzira: Bromera, 2005.

Breviari d'un bizantí. Arola: Tarragona, 2007.

PREMIS

Joan Fuster d'assaig dels Premis d'Octubre (1982): *Fuster portàtil*.

Mancomunitat de la Ribera Alta d'assaig (2004): *Inflexions*.

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (2005): *Inflexions*.

Crítica de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana del País Valencià (2005): *Inflexions*.

XVII Premi Rovira i Virgili de biografies, memòries i dietaris Ciutat de Tarragona (2006): *Breviari d'un bizantí*.

ESTUDIS SOBRE L'AUTOR

Llibres

ALONSO, Vicent; FERRANDO, Antoni; SALDANYA, Manuel Pérez Saldanya (eds.): *Homenatge universitari a Josep Iborra*. València: Universitat de València, 1995.

DIVERSOS AUTORS: *Textos cordials*. Gandia: CEIC Alfons el Vell, 1997.

Articles

BERNAL, Assumpció: «L'angoixa vital i la narrativa valenciana de postguerra», *Caplletra* (València), núm. 10, primavera 1991, pàgs. 107-118.

CALAFAT, Francesc: «Iborra, un home de moltes lletres», *El Temps* (València), any XII, núm. 608, 12 de febrer 1996, pàgs. 82-83.

CALONGE, Pere: «Notes a peu de pàgina», *Levante*, 10 de juny del 2005, Suplement «Posdata».

CAPÓ, Antoni: «Josep Iborra retrobat», *Serra d'Or* (Barcelona), any XXXVIII, núm. 434, febrer 1996, pàg. 77.

CARBÓ, Ferran: «Escrits de Josep Iborra», *Llengua & Literatura* (Barcelona), núm. 8, 1997, pàgs. 486-491.

DEFEZ I MARTÍN, Antoni: «Extemporani, però no anacrònic. A propòsit del dietari *Inflexions* de Josep Iborra», *L'Espill* (València), vol. 21, 2005, pàgs. 183-185.

INSA, Maite: «Consell de savis», *Lletres Valencianes*, núm. 15, estiu 2005, pàgs. 94-95.

MONDRIA, Alfred: «La ferida de Jacob», *Avui*, 7 de juliol 2005, Suplement «Cultura», pàg. 14.

MUÑOZ, Jacobo: «Exercicis de lucidesa», *Caràcters* (València), segona època, núm. 33, octubre 2005, pàg. 20.

PÉREZ I MORAGÓN, Francesc: «Introducció», dins *Paràboles i prou*. Alzira: Bromera, 1995, pàgs. 5-21.

PRATS, Antoni: «L'existencialisme en la narrativa valenciana dels anys cinquanta: el cas de Josep Iborra», *L'Aiguadolç. Revista de literatura*, núm. 30, 2004, pàgs. 65-70.

Per trobar més informació sobre Josep Iborra es poden consultar les pàgines web —entre moltes altres— de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana (www.escriptors.cat) i a TRACES.

ESCRIURE, UN OFICI?

Els escriptors, com els contrabandistes, no tenen ofici. No el tenen, si més no, en el sentit propi de la paraula, perquè el que fan no constitueix una activitat reglada socialment, no ocupen una casella específica en el catàleg de les formes de treball reconegudes i practicades en una societat determinada. Fusters, paletes, barbers, administratius —oficinistes o escriptors, com en deien abans—, metges, advocats, polítics, capellans, empresaris, etc., tenen un ofici o una professió que és la denominació que s'ha imposat; si més no, la que es troba en els impresos que cal emplenar. Què farà en aquest cas l'escriptor o el contrabandista? Aquest ho té ben clar: hi posarà tranquil·lament una professió inventada. L'escriptor, en canvi, dubta. Sovint resta perplex davant l'imprés. Si és metge, per exemple, s'identificarà com a tal, i no com a escriptor. Però, en tant que és escriptor, o si l'únic que fa és escriure, no deixarà de sentir una certa inquietud, com si d'alguna forma es traïra ell mateix. Imagineu Kafka, per exemple, escrivint en la casella corresponent: agent d'assegurances...

Si he triat els contrabandistes per situar-los en la mateixa línia de l'escriptor, en la línia dels qui no tenen ofici, no és solament per aquesta raó. Tot i que hi ha òbviament diferències importants, hi ha, també, algunes semblances remarcables. El contrabandista trafica amb mercaderies i l'escriptor amb idees, emocions, ficcions. Tots dos actuen pel seu propi compte, arriscant-s'hi com una aventura personal que, a més, no saben com acabarà. El contrabandista sap que practica un comerç il·legal, que està perseguit i castigat. L'escriptor no es troba en una situació definida com a delictiva. Escriure poemes, novel·les, pamflets no és il·legal, però pot arribar a ser-ho. Plató expulsava els poetes de la seva república i, més d'una vegada, els escriptors han estat denunciats, prohibits, exiliats. En qualsevol cas, són suspectes, agents subversius que cal vigilar i anar-hi en compte... El moralista ho sap molt bé, sap que l'escriptor en el fons trafica amb drogues i corromp els costums i les consciències. No té un ofici i el que fa és perillós per a la societat.

Ara bé, escriure no és un ofici. El paral·lel, metafòric, s'acaba amb aquestes consideracions, ja que el cas de l'escriptor és molt més complicat i problemàtic. Fer contraban és una activitat ben definida tant per part de la llei com del mateix que la practica. Però, què fa l'escriptor? El problema no és solament que no exerceix un ofici, o que és discutible que ho siga, ni tampoc que pugui ser considerat d'una manera o altra com a il·legal, sinó que, en el fons, ni tan sols es pot dir que *treballa*. És el que creu la gent, generalment. L'escriptor escriu quan vol, quan li passa pel cap, a casa seua, o en un cafè, o en el tren, o assegut sota un arbre...

Això és treballar? Al capdavall els mateixos escriptors s'han negat sovint a considerar l'activitat d'escriure com un treball. Són creadors, uns escollits de les Muses, o dels déus o d'unes altres més altes instàncies. Amb més o menys èmfasi o convicció, l'escriptor hi ha apel·lat al llarg de la història. El mal és que aquesta pretensió s'hi pot girar en contra, ja que pot donar peu, paradoxalment, a negar-li fins i tot la condició d'*autor*. És el plantejament que es pot trobar, com un punt llunyà de referència, en el diàleg platònic / ó: Sòcrates acusa els rapsodes i els poetes de no tenir veu pròpia, de parlar al dictat d'una altra veu. En aquestes condicions no saben el que fan, ja que són subjectes passius, uns inspirats, uns instruments. Ja no es pot anar més enllà a l'hora de negar que l'escriptor tinga un ofici, ja que ell no fa res. Tot plegat és un repetidor, o un ociós, o un foll... Destituït, exclòs, doncs, del repertori dels oficis o professions.

És clar, no tots ni sempre s'han pronunciat en aquesta direcció, si més no d'una forma tan radical, i sovint s'han reivindicat com a treballadors o s'han situat entre els artesans. Han insistit en el fet de realitzar, d'exercir un ofici dur i difícil, de més a més. El famós mot de Dante ho certifica: «*non si sà quanto sangue costa*». Escriure no és bufar i fer ampolles, encara que reconèixer-ho priva l'escriptor de la pretensió de ser un fill dels déus, o un mag, o un inspirat.

Actualment la societat ha canviat molt i l'escriptor sol col·locar-se en un pla més modest. Ha perdut els seus fums i s'ha integrat en la vida literària com un mercat. Ara ja no dubta a l'hora d'afirmar que la seua professió és la d'escriptor. Una professió anòmala, fluctuant, indefinida, tant se val. Ell escriu, i prou. D'acord. Però què és escriure? La pregunta està perdent vigència.

Josep Iborra

Pàgines patrocinades per la Institució
de les Lletres Catalanes

Iborra: vivint en la cultura

Crec que ja ho he recordat en públic alguna vegada. En una ocasió, Joan Fuster em va dir: «Iborra és un home d'una gran cultura». L'afirmació, per l'observador que la pronunciava, era un elogi de la màxima alçària, alguns anys de tracte personal em permeten corroborar-la, més modestament. L'abast i les dimensions d'aquest bagatge cultural d'Iborra es poden descobrir llegint qualsevol dels seus escrits, encara que sovint hi aparega d'una manera soterrada, perquè no és dels qui recorren artificiosament i abusivament a les citacions textuais d'autoritats o a les referències bibliogràfiques «*pour étonner le lecteur*», però també afloren en una conversa, quan intervé sense escarafalls ni actituds de protagonista per opinar sobre una determinada qüestió. I, si les qüestions que han guanyat a través dels anys el seu interès són molt diverses —la seua biblioteca, tan vis-

cuda i amb tants esforços construïda, com la seua col·lecció d'enregistraments de música, en són testimonis innegables—, es pot dir que en cadascuna s'ha aturat profundament, mirant-la des de diversos cantons, resseguint-la a través de les millors fonts que podien permetre-li conèixer-les de primera mà i aplicant-hi la seua intel·ligència, la seua opinió i la seua memòria. Iborra excel·leix, entre les seues dedicacions, com a crític literari. Si s'hagués dedicat a la crítica musical, és probable que el seu prestigi fóra tan alt o més encara. I, si continua decidint-se a posar en net i publicar els seus quaderns d'anotacions, també.

La seua evolució com a escriptor conté recalades en tres gèneres distints, si bé, tal com ell els concep i els practicava, dos d'ells —la narració, breu en el seu cas, i l'assaig literari o de pensament— presenten connexions, perquè hi intervenen les seues idees, la seua visió de la realitat. Va començar fent prosa de creació, per a passar després a l'assaig literari breu i sobretot a l'elaboració d'estudis sobre història de la literatura i a la crítica de llibres, que ha exercit en un gran nombre de mitjans.

D'aquesta trajectòria, de la mateixa personalitat d'Iborra, es desprèn que la seua vida ha estat en bona part una suma d'hores dedicades a la cultura, al gaudi i a la defensa de la cultura. I es pot imaginar que, igualment en part, ha estat així perquè ell ho ha volgut, en la seua recerca personal d'uns àmbits de seguretat i, diríem, de felicitat —o, com a mínim, de benestar. La cultura, doncs, com a espai habitat i com a forma de circular pels anys i pel món.

En l'origen d'aquesta opció hi ha, potser, la duresa ambiental i la manca de mitjans materials amb què Iborra va haver d'enfrontar-se en els anys fonamentals de la seua formació, després de la Guerra d'Espanya. Per cursar els estudis universitaris —Dret i Filologia i Lletres— passà penúries i se sacrificà amb decisió. La seua salut física, a més, no era bona i sens dubte es ressentia de les privacions. Però l'època d'estudiant al vell edifici de la Universitat de València fou també un període de descobriments agradables. Tal vegada el més important, per a la

seua vida futura, fou el dels drets i les possibilitats literàries del català, la seua llengua. Aquesta troballa, enmig de l'aspre període iniciàtic, anà acompanyada d'una altra, així mateix transcendental, el coneixement de persones que l'influïren i que esdevingueren

amics per sempre: Vicent Ventura, Joan Fuster i Josep Garcia Richart. El segon, sens dubte, li obrí el pas cap a l'interior —una mica resclòsit— del petit món literari valencià dels anys quaranta i cinquanta del segle passat i també li oferí la connexió amb un cercle concèntric més ampli, el de la literatura catalana que es mantenia, malvivint, tant ací com a l'exili. Com per a molts contemporanis seus, la immersió continuada en tota mena de formes artístiques de la cultura, era al mateix temps un camí de perfecció intel·lectual, d'evasió més enllà de les misèries materials i morals de l'ambient i fins i tot de moderat ascens social. Les sessions

cinematogràfiques, l'assistència a concerts i les audicions de música en discos o en aparells de ràdio, les exposicions de pintura o escultura, els museus, les converses i les tertúlies obrien vies d'aprenentatge impensables en l'àmbit acadèmic. Com més hostil era el món exterior, com més difícil la vida, adquiria un valor més alt l'endinsament en la cultura: l'antibarbarie, l'antivulgaritat. Especialment per als qui es reconeixien una adscripció nacional perseguida des de la barbarie i des de la vulgaritat.

Tanmateix, en aquesta cerca permanent de la cultura com a territori personal no hi havia escapisme ni oblit de les condicions socials i polítiques del moment. Ni llavors, ni ara, perquè, per damunt de les circumstàncies de l'entorn, amb el franquisme o després, Iborra s'ha mantingut fidel a les seues tries intel·lectuals i ideològiques confirmades en aquells anys d'iniciació. Com un símbol moral d'honestedat i de coherència personificades en un home cordial i tímida, irònic i sentimental, un treballador dedicat a la pervivència del país en allò que té de més definitori.

Francesc Pérez i Moragón

Josep Iborra, un escriptor tardà

En la mesura que el temps i el lloc de naixement i del transcurs de la vida ens determinen, Josep Iborra Martínez (Benissa, 1929) no va ser afavorit gens per les seues coordenades històriques. Va nàixer al final de la dictadura de Primo de Rivera, va haver d'empassar-se la Guerra Civil, la desoladora postguerra i la dictadura de Franco, i per fi va mal digerir la decebedora democràcia. Sense oblidar que vivim en el primer món, les circumstàncies que envolten la biografia d'Iborra han sigut ben desafortunades.

Per una part, l'escriptor valencià potser més invisible de tot el gremi, que ja és dir, ha patit en carn i ment pròpies períodes històrics d'una misèria material, moral i cultural de gran força destructiva. Per l'altra, el provincianisme més desesperançat que ha envoltat el nostre autor al llarg de la seua vida, des del poble on va nàixer fins a la seua residència actual de València, ha conspirat per tal que esdevinguera allò amb què s'engreixa qualsevol mena de centralisme: un provincianisme, un mediocre, enlluernat pels autors del règim centralista i autor de tercer ordre.

Amb tot, Iborra és el paradigma de l'escriptor, que viu en bona mesura fora de la immediatesa quotidiana, a l'altra banda de la realitat comuna, construint-ne la seua pròpia visió. Amb la combinació d'una certa lucidesa progressiva i la inconsciència amb què triem un camí i no un altre, va tancar-se dins d'una bombolla aïllant. Només l'abandonava per a complir amb les obligacions de tota mena que ser membre d'una societat exigeix: laborals, familiars, d'explicació de la realitat o compromís proselitista...

Vaig ser un de tants que formava part de les obligacions externes d'Iborra durant la seua època de catedràtic de Filosofia a Gandia. A més de ser alumne seu de PREU i assistir a les classes de valencià de l'ICE que va impartir a l'Escola Pia de Gandia, Iborra hagué de deixar-me llibres, fer-me certes reflexions i aguantar-me en les visites que de tard en tard li feia a casa seua. Tot i que sempre

afable i tímidament afectuós, no manifestava ni posseïa potser ni un gram d'entusiasme, si més no fora de la bombolla. Enfundat en abric i bufanda o amb una manta en la cadira de casa, sense ganes de res i esforçant-se per a fer-se entendre quan parlava, aquell home era tan fràgil com una fulla de tardor.

De les visites que li feia, jo n'eixia sovint deprimit. En el fons, que allò que per a mi constituïa «la vida» —el carrer, les diversions, menjar i beure, les dones, etc.— fóra reduït a passar-se-la llegint en una butaca, era com un atac als meus valors, més encara quan jo també volia ser escriptor. De fet, Josep Iborra havia triat no «experimentar la vida» o, més ben dit, experimentar-la a una distància prudent i a través dels llibres, dins de la seua bombolla. Al primer colp d'ull, aquella actitud i pràctica semblava una renúncia vital de gran magnitud. Després, a mesura que anava convertint-me en escriptor, més i més comprenia i m'estimava el temps dins de la bombolla, on les deficiències d'una societat pro-

vinciana són substituïdes per la plena llibertat del pensament i la imaginació, i on qualsevol ambició o desig és factible.

En les meues visites a casa d'Iborra, al costat de milers de llibres, sempre hi havia una llibreta: «Són notes només.

Si algun dia tinc temps, em serviran per a redactar obres que tinc pensades», deia. El 1955, havia publicat un recull de narracions, *Paràboles i prou*, escrivia alguna col·laboració periodística i anaven acumulant-se les llibretes d'apunts en els armaris de casa seua. Més tard publicà una sèrie de llibres de crítica literària. Per què Josep Iborra no exercia d'escriptor amb tots els ets i uts si fins i tot havia publicat un llibre de narracions quan tenia vint-i-sis anys?

La pregunta demanaria una llarga i complexa resposta, que aquest article no permet. En faré només un esquema. Realment, Iborra

necessitava temps per a escriure: ha sigut en jubilar-se que ha començat a publicar literatura. Com bona part dels lletraferits valencians ha hagut de dedicar temps a la defensa del fet d'haver nascut valencià, a la defensa d'una personalitat col·lectiva, una llengua i una cultura desterrades de la normalitat. I com bona part dels lletraferits valencians també ha hagut de superar la llarga ombra de Joan Fuster.

A més a més, Josep Iborra ha hagut de passar la prova de foc de l'escriptor que no naix grafòman i que consisteix a escriure, senzillament escriure, no ajornar res per a més avant, perdre la por al paper o a la pantalla, i escriure. No serveixen els coneixements ni els títols acadèmics, ni fins i tot les ganes de ser un escriptor, només val la decisió profunda, tenaç, indestructible d'escriure. Iborra va travessar la barrera dels qui justifiquen per mil motius la seua esterilitat i s'ha convertit per fi en un escriptor, més concretament en un fi assagista tardà, d'obres tan singulars com *Inflexions* (2005) o *Breviari d'un bizantí* (2007).

Acostumats com ens té Josep Iborra (Benissa, 1929) a veure'l com a un dels nostres crítics literaris més insistents i preparats i com a versàtil assagista, sorprèn d'entrada que als seus inicis literaris pertanga un llibre de narracions, *Paràboles i prov* (1955), inusual a la València d'aleshores. En efecte, al mateix temps que publicava els seus primers papers de crític a les revistes literàries valencianes dels anys cinquanta (*Verbo* i *Claustro*), hi donava a conèixer breus narracions, com també en *Raixa* i en *Pont Blau*, en aquestes directament en català. El contacte amical amb Joan Fuster, que codirigia *Verbo*, i amb Vicent Ventura, vinculat a *Claustro*, tots dos força interessats en les novetats culturals, fou decisiu en la seua formació.

D'altra banda, cal tenir present que, als anys cinquanta, la narrativa valenciana en català era gairebé inexistent. Les escasses mostres que s'hi poden adduir segueixen el realisme tradicional o bé anuncien el neorealisme, aleshores en voga en altres àmbits, que en la dècada següent produirà algun llibre interessant, com *La gent que viu al món* (1966), de Maria Beneyto. Fet i fet, l'única aportació al gènere de lectura encara recomanable fou el breu recull de Josep Iborra, relats ben resolts però que volien ser només «paràboles», o siga, narracions en prosa que desenrotllen simbòlicament o bé exemplifiquen unes idees de caràcter ètic, com proposaven els mestres de l'existencialisme.

Els inicis literaris de Josep Iborra i l'existencialisme

Unes idees, a més a més, que eren una novetat en l'ambient resclosit de la pobra vida cultural de casa nostra en aquells anys de ferma censura i impermeabilització de la frontera amb França, que era encara aleshores el centre principal d'irradiació artística i literària al món occidental. Al Principat, tanmateix, Pedrolo, entre altres, seguia aquells plantejaments narratius que feien forrola «nord enllà».

Els anys que seguiren a la Segona Guerra Mundial havien revifat als ambients intel·lectuals de París una filosofia, l'existencialisme, desenrotllada en el període d'entreguerres pels filòsofs alemanys Heidegger i Jaspers, que s'adeia d'alguna manera amb la desolació d'un país de nou malmès, que li tocava reconstruir a una joventut traumatitzada per l'experiència directa de les hostilitats, fins al punt d'esdevenir una moda popular. No ha d'estranyar, doncs, que aquesta generació se sentira identificada amb el dolor i la manca de horitzons del mític Sísif, que Albert Camus havia actualitzat en un magnífic assaig, en la novel·la *L'Étranger* i en la peça dramàtica *Calígula*. Posteriorment, el mateix escriptor, a partir del seu assaig *L'Homme révolté*, s'allunyarà d'aquella impotència davant la fatalitat i la manca d'estímul, i proposarà la revolta i el compromís com a programa de vida. A més a més, Jean-Paul Sartre, *maître à penser* per excel·lència en aquells anys, havia popularitzat amb les seues narracions i obres de teatre un ideari paral·lel o complementari, inicialment també poc engrescador, amb dites colpidores com «la vida és una passió inútil» i «l'infern són els altres», aquesta en una peça teatral de títol ben significatiu, *Huis clos*; però també evolucionaria en el mateix sentit de Camus envers l'acció i l'engatjament.

Tot i les dificultats de l'època per accedir a les novetats literàries, Iborra aconseguí donar vida en el seu recull de narracions als tòpics més característics de l'existencialisme. Així, en *Petit teatre del món* desenrotlla el tema de la llibertat d'elecció; en *L'escultor*, una situació

límit inicial es presenta com a insuperable; en *Natura morta*, en *Quan Clara es desil·lusionà* i en *L'espill*, s'accentua la manca de sentit de la vida; *Nu* és una invitació a la revolta a partir de l'assumpció de l'absurd, i, en *Historieta sense intenció*, es basteix una al·legoria de la inautenticitat existencial.

Uns anys més tard, encara publicarà tres narracions més que no desdiuen d'aquelles altres, però suposen en algun moment una certa reticència potser d'inspiració cristiana, com podem veure en *Gabriel Marcel, l'escarabat i jo* (1957). Seguirien *El va mirar fixament* (1958), que insisteix en la inautenticitat davant el repte de la mort, i *Divorci de les mans* (1959), sobre la percepció de la identitat personal. En avant, com és ben sabut, la producció literària de Josep Iborra derivà decididament envers la crítica i l'assaig.

Tanmateix, fóra qüestió d'indagar fins a quin punt i de quina manera aquella empremta inicial ha perdurat al llarg de la seua obra. Les referències a Camus i a Sartre no són difícils de trobar en *Breviari d'un bizantí* (2007), el seu darrer assaig per ara. I tampoc no hi falten moments narratius. En qualsevol cas, com en Fuster, amb qui tantes tertúlies va compartir, no hi ha dubte que aquell ideari de «revoltat» vertebraria la seua dedicació a la literatura. El mateix títol d'un dels seus llibres de crítica, *La trinxera literària* (1974-1990), n'és ben explícit.

Antoni Prats

Josep Iborra, la lluita per la modernització de la narrativa valenciana

Una de les característiques principals de la història literària contemporània del País Valencià ha sigut l'esforç constant per la normalització de la narrativa. En primer lloc assegurant-ne la pura i simple existència física, en forma de llibre editat i a l'abast de l'hipotètic públic lector. Però en segon lloc maldant per l'actualització estètica, com amb penes i treballs s'anava aconseguint a la resta del domini lingüístic català. Desafiament colossal tenint en compte les forces amb què comptaven els valencianistes i les mancances a resoldre.

Els resultats a primer colp de vista no semblen gaire afalagadors: des de l'inici de la Renaixença fins a l'any 1939 només van veure la llum pública un parell de *nouvelles* i quatre novel·les almenys d'extensió homologable i escrites per autors valencians residents a Barcelona.

Només les successives col·leccions de contes, des de la pionera *El Cuento del Dumenche*, amb 51 números setmanals durant 1908-1909 fins a *Nostra Novela* (1930-1931) i *Lletres Valencianes* (1933-1934) permetien, a dures penes, fer-se la il·lusió d'un succedani de circuit literari. Tanmateix, si la quantitat era minsa, encara ho era més la qualitat. Els models fulletonesc, pairalista i la recreació folklòrica i llegendària es repartien una producció de narrativa essencialment endarrerida i desconnectada de la pràctica estètica d'avançada coetània. No poden estranyar els crits d'alerta eixits des de les files valencianistes, com el contundent article de Carles Salvador «Elogi de la prosa», aparegut al número 14 (novembre de 1928) de la revista *Taula de Lletres Valencianes*.

El daltabaix originat per la victòria franquista no va ajudar precisament a la normalització literària i de la narrativa en particular. A la lluita perenne per fer-se un lloc entre el públic lector calia afegir la repressió del nou règim, amb la infatigable censura a manera de braç armat literari. Tornem a trobar-nos amb un període històric de mínims, que perllongarà la llarga agonia de la narrativa fins als anys setanta, quan —per fi!— irromprà una nova generació de joves narradors moderns i modernitzadors. Així i tot, durant aquests anys transcorreguts entre 1939 i 1972 els escriptors valencians van publicar més novel·les que en totes les dècades anteriors: un parell de *nouvelles* i nou novel·les. Però una vegada més la qualitat continua anant per sota de la quantitat: el model fulletonesc i la reelabora-

ció del realisme vuitcentista hegemonitzen la major part de la producció, acompanyats per la «novel·la de combat» religiosa i espiritual i per un tímida i frustrat intent de novel·la social.

En el conte el desfasament estètic és encara més pronunciat, amb un predomini clar dels inveterats pairalisme i costumisme. Però igual que en la producció anterior també ara podem assenyalar les honrosíssimes excepcions a la regla en forma de producció confística connectada amb l'avantguarda estètica i tècnica del seu temps. Els noms a recordar són especialment aquests tres: Francesc Codonyer, Bernat Garcia Aparici i, molt especialment, Josep Iborra.

Gràcies sobretot a Josep Iborra la narrativa valenciana compta amb uns productes homologables a nivell europeu per l'ambició i actualitat estètiques i per la incorporació dels recursos tècnics més innovadors. La seua aportació a la narrativa catalana, perquè també va publicar alhora un parell de contes en castellà, és integrada pel volum de contes *Paràboles i prov* (1955), els contes solts *L'escarabat*, *Gabriel Marcel i jo* (almanac *Cap d'Any de Raixa* publicat l'any 1957),

El va mirar fixament (*Recull de contes valencians*, publicat l'any 1958) i *Divorci de les mans* (almanac *Cap d'Any de Raixa* publicat l'any 1959).

L'aplec *Paràboles i prov* consta de set contes, dels quals la meitat ofereixen una temàtica més independent de l'influx existencialista i un discurs o relat més tradicional (*Nu, Quan Clara es desil·lusionà* i *Historieta sense intenció*), mentre que són els altres quatre restants els que ens permeten descobrir una empremta més plausible en el nostre autor de l'existencialisme francès —o, en tot cas, d'una «atmosfera» existencialista aleshores molt estesa— i la incorporació dels recursos tècnics més innovadors (*Petit teatre del món*, *L'escultor*, *Natura morta* i *L'espill*). En aquests quatre darrers contes Iborra aclimata i decanta d'una manera personal aquesta atmosfera aleshores en plena voga, que uneix aquests contes per una idèntica temàtica de probable filiació o almenys regust existencialista: la de la infelicitat lligada a la condició humana. La introducció d'un component bàsic misteriós o irreal ajuda a dibuixar unes històries que fluctuen entre la normalitat i la irracionalitat. Breu: els contes, com adverteix el títol, permeten una lectura en clau al·legòrica, de paràbola, de l'existència humana. A nivell de relat cal recordar l'ús del monòleg narrativitzat o EIL (estil indirecte lliure), amb una intenció aleshores no gaire usual entre els nostres narradors.

Dels altres tres contes apareguts independentment, caldria destacar que *L'escarabat*, *Gabriel Marcel i jo*, a més de continuar fent-se ressò de la problemàtica essencial existencialista de la llibertat, en el sentit precís de prendre decisions autònomes, incorporava un recurs insòlit entre els narradors valencians: el monòleg interior, en aquest cas més exactament monòleg autònom. Els altres dos contes ens presenten com a novetat més atractiva un cert acostament personal a les noves tècniques, com és el cas del contrapunt huxleynià i del flux de consciència, après en Joyce i en Faulkner, per exemple, que li permeten encetar noves vies creatives.

Però Iborra va emmudir com a narrador tot seguit. La història literària perdia un dels contistes més esperançadors de la postguerra. A canvi el guanyava transformat en assagista, crític i estudiós de la literatura.

Comptabilitat moral

Fins fa quatre dies Josep Iborra era conegut en la societat literària valenciana com a crític. De fet, l'aparició l'any 1995 dels dos volums en què havia reunit els seus articles més significatius de les dècades del 70 i del 80 (*La trinxera literària* i *Confluències*) corroborava el seu compromís de reflexionar sobre els avatars de la literatura catalana a València. A més, Iborra era l'autor d'un llibre (*Fuster portàtil*, 1982), pioner dels estudis literaris elaborats per valencians, que havia dedicat al seu admirat Joan Fuster, amb qui compartia l'amistat, la mirada sobre el món i una mateixa concepció de la literatura i del paper de l'escriptor. Durant un bon grapat d'anys la veu d'Iborra fou l'única que es féu sentir entre nosaltres per parlar dels llibres que, de vegades sense criteris ni filtres, iniciaven la nostra història literària recent. Sens dubte, ell ha estat l'esglaió imprescindible perquè, anys més tard, altres veus s'incorporaren a l'escenari crític, conscients tots d'una antiga lliçó que fàcilment trobarem repetida en molts dels escrits d'Iborra: cal la reflexió perquè sense ella la creació es perd per territoris estèrils, incapaç d'albirar camins que la porten a noves aventures. Vistos des d'ara, aquells anys, i més encara en territori valencià, exemplificaven a la perfecció la coneguda sentència de Riba segons la qual la pressa per crear no ens havia permès parar-nos a entendre.

Tanmateix, contràriament al que ocorria amb la seua dedicació a la crítica, poca gent coneixia l'existència d'un

Iborra més a prop del territori de la creació. No pertoca ara dirimir fronteres genèriques. Hi afegiré només que els papers crítics d'Iborra, la gran majoria de les seues reflexions sobre les obres dels altres, s'acosten més a l'anàlisi ordenada i objectivadora, i gairebé sempre amb una voluntat didàctica, que no a la creació literària en sentit estricte, molt més a prop del jo de l'escriptor i sense els tics que tant recorden els hàbits acadèmics. Es tracta de papers que, a més del didactisme, no poden amagar el compromís cívic amb una literatura encara en bolquers i ben necessitada de ponderacions clarificadores i de pensaments ordenadors. Ben pocs, en efecte, coneixien *Paràboles i prov*, un conjunt de contes que Iborra havia publicat l'any 1955 i que, precisament l'any 1995, el mateix en què havien aparegut els reculls d'articles crítics, Bromera tingué l'encert de reeditar.

Però la veu rigorosament creativa d'Iborra havia emmudit després d'aquests contes publicats a l'editorial Torre. Jo sempre havia tingut la sensació, compartida i a vegades comentada amb els qui han seguit de prop la seua trajectòria, que aquest emmudiment exigia una certa atenció. Deixe de banda les hipòtesis més fantasioses —potser també les més agosarades i vés a saber si també les més encertades—, però també raonables, atesos aquells temps dominats per la figura immensa de Joan Fuster, i em limite a constatar que l'aparició d'*Inflexions* (2005) i del *Breviari d'un bizantí* (2007) em va traure de damunt un dubte que fins aquell moment no havia sabut resoldre. Era la prova que la veu creativa d'Iborra no havia emmudit mai, sinó que es limità a circular subterràniament, en la intimitat d'algun o alguns quaderns de notes, que són el nodrit rebost que alimenta els nous volums. Serà per això que se'ns presenten deslligats de les coordenades temporals en què foren escrits? Direm, d'antuvi, que es tracta de dos llibres que només els distingeix el títol, perquè,

si atenem al contingut o a les formes, la continuïtat entre l'un i l'altre és ben notòria. I no solament pels temes que s'hi tracten (la mateixa literatura, la música, algunes qüestions centrals del pensament filosòfic i moral, el món dels somnis, certes qüestions estètiques...) o pel tractament que reben (reflexions gairebé sempre breus, a vegades comprimides en poderosos aforismes, anotacions de caire narratiu que són autèntics contes breus, i tot amb una prosa clara i distinta que no concedeix ni una sola oportunitat al recargolament retòric), sinó també perquè hi ha la voluntat manifesta de reflexionar, si se'm permet la paraula, categorialment, és a dir, sense que la remissió a l'*hic et nunc* enganxe el pensament a una data concreta, a un lloc determinat o a una circumstància passatgera i local. Hi ha excepcions, però tan escasses que confirmen de sobres la meua afirmació.

Alguns, i no sense fonament, hi veuran el motiu central pel qual aquests dos volums s'acosten més aviat al model dels *Carnets* dels francesos —Valéry o Montherlant, tant se val, a pesar de les diferències— que al dels dietaris. O, dit d'una altra manera, hi reconeixeran un model de dietari que a més d'allunyar-se del que és anecdòtic, o encara millor, precisament perquè vol prescindir-ne, omet també qualsevol referència a les circumstàncies més personals del jo que, al capdavall, sosté tot l'edifici. Llegiu Iborra des d'aquesta perspectiva i observareu tots els ardis —en el contingut i en la forma— per

allunyar-se del retrat més circumstancial del jo. Per això criden tant l'atenció els moments en què aquest jo apareix sense distraccions de cap mena, és a dir, les anotacions que més fàcilment encabiríem dins del calaix dietarístic. De tot plegat, lborra n'ha fet —també en aquests mateixos volums— teoria. Mireu qualsevol dels papers que ha escrit a propòsit de la seua generosa dedicació a l'anàlisi de l'obra assagística de Joan Fuster. Hi trobareu les reflexions justes. Aquella, per exemple, en què defineix la forma del diari que emprà l'assagista «com un instrument de recerca, no de confessió». Mireu també els moments que dedica a l'assumpte en els volums que ara comentem: «Els qui tenen l'afició d'escriure dietaris íntims em fan la impressió d'uns subjectes que s'aposen a la tassa del wàter per defecar-hi». Però, a pesar de tot, el lector no deixa de veure-hi una certa lluita de l'escriptor que es debat entre dos pols: el del jo que intenta deixar-se veure i el de la idea que malda per presentar-se neta i desproveïda de qualsevol lligam amb el que és més carnal, menys conceptual, més d'anar per casa. Quant a mi, em crida poderosament l'atenció el fet que lborra endosse als dietaris íntims la mania neuròtica «de mirar els propis residus» moments després d'haver dedicat una elogiosa entrada al dietari, més que íntim, de K. Mansfield. Certament, els amants del gènere tenen ací un magatzem d'idees a punt de ser analitzades i aprofitades per entreveure els problemes autèntics i per esbossar les solucions possibles.

Inflexions i *Breviari d'un bizanti* formen part del bo i millor que l'assaig literari d'aquest país ha estat capaç de produir. lborra, en això, no té res a envejar al que hagen pogut produir el mateix Joan Fuster o, per posar un exemple recent, el Valentí Puig de *Porta incògnita*. Ni pels principis a què s'acull, que ens exhorten a mantenir les certeses en permanent interinatge, ni pels resultats obtinguts, d'una riquesa estètica i temàtica desacostumades. Crec que llibres així es construeixen amb un model d'escriptura que, si té a veure amb plantejaments estètics, també es fonamenta sobre supòsits de caire moral. Un dels aforismes d'lborra ho expressa categòricament: «Escriure és portar la comptabilitat moral d'un mateix i dels altres».

Vicent Alonso

afers

fulls de recerca i pensament

Els fonaments del segle XX
Vicent S. Olmos i Tamarit
Vicent L. Salavert i Fabiani
(coords.)

Vint anys d'historiografia als Països Catalans
Vicent S. Olmos i Tamarit
Agustí Colomines i Companys
(coords.)

Usos i conflictes de l'aigua en la història
Enric Guinot i Rodríguez
(coord.)

La Guerra de Successió
Manuel Ardit Lucas (coord.)

Correspondència entre científics i història de la ciència
Josep M. Camarasa Castillo
Josep M. Vidal Hernández
(coords.)

El valencianisme polític. Homenatge a Alfons Cucó
Joan F. Mira i Casterà
Vicent S. Olmos i Tamarit
(coords.)

Història i memòria del segle XX
Joan Villarroya i Font
Agustí Colomines i Companys
(coords.)

Les mirades del viatger
Vicent S. Olmos i Tamarit
(coord.)

Notaris, homes i papers. El Nord català als segles XIII-XVIII
Joan Peytaví Deixona
(coord.)

Informació i subscripcions: Editorial Afers, s.l. / Apartat de Correus 267
46470 Catarroja (País Valencià) / tel. 961 26 93 94
E-mail: afers@editorialafers.cat / <http://www.editorialafers.cat>

La identitat genital d'un Faust postmodern

Sebastià Alzamora
Nit de l'ànima
Editorial Proa, Barcelona, 2007
271 pàgs.

A còpia de convertir-la en recurrent, una frase de l'estil del «Cap lector no hi restarà indiferent» que trobem a la contracoberta de *Nit de l'ànima* significa ben poca cosa: no implica, necessàriament, que el contingut no siga un més de tants productes soporífers avalats per les diferents variants d'aquesta sentència. Però, en el cas de la novel·la de Sebastià Alzamora, l'avís —a més de pertinent— s'ajusta a la realitat més estricta. Perquè se'ns fa difícil d'imaginar un lector indiferent d'aquesta personalíssima versió del mite de Faust; i perquè qui açò signa deu trobar-se del costat dels que no han aconseguit de veure-li el *quid* a l'obra, ni han entrat en cap moment en el joc que proposa. En part, l'explicació deu estar en un altre dels aspectes que s'hi destaquen: el fet que es tracte d'una obra escrita amb «actitud rebel, provocadora i desafiant». Potser, perquè el problema de la provocació rau a trobar receptors disposats a sentir-se provocats, i això no sempre és fàcil. L'autor, en qualsevol cas, hi posa de la seua part i apunta a tort i a dret: els catalanistes, la religió, els mallorquins, les dones, algunes vaques sagrades de la Nova Cançó, un president de la Generalitat anònim que recorda molt a un expresident de la Generalitat amb nom, etc. Posats a apuntar, Alzamora —o el narrador, hauríem de dir— apunta fins i tot a un personatge secundari de la trama: un escriptor, «un tal Sebastià Alzamora, de Mallorca», que «només de veure'l em produeix nàusees: un tipus calb, infatuat i presumptuós, tot inflat amb els seus dos premis».

Delimitat, doncs, l'abast del joc, hi ha també el mite, la revisió del mite. Un Faust que ha fet contracte amb un editor —Sibelius— que l'obliga a escriure una novel·la amb la història d'un «home que vola». Un Faust reencarnat en un perso-

natge il·luminat, obsedit pel sexe i per la religió, que enceta la novel·la com un sàtir eufòric i bròfec, i l'acaba com un ésser en plena descomposició. I un Faust que veu com l'ànima, situada en els genitals, escapa literalment del cos: el penis —la polla, com prefereix anomenar-la— corrent per tota la casa mentre riu de la impotència maldestra del desesperat perseguidor. Assistim així, al llarg de tota una nit eterna, a un viatge oníric i delirant per recuperar l'ànima i per entrevistar-se amb Sibelius, dos fets que s'insinuen relacionats. Un viatge que transcorre per una Barcelona desfigurada per l'alt contingut d'al·lucinació que té la novel·la, però també per una espècie de catàstrofe apocalíptica i inconcreta: les *Onades*. Una ciutat en runes, atemporal, on es malviu entre bandes i pillatge, i que recorda el marc d'un determinat tipus de pel·lícula entre *Blade Runner* i *Mad Max*.

De fet, el cinema sembla un dels referents de l'obra, juntament amb el còmic pel que fa al dibuix de determinats personatges i accions. I, en general, un cert aire de caricatura, d'esperpent —la novel·la s'enceta amb una cita de Valle-Inclán. Però, sobretot, la novel·la té molt d'oníric, entre el més lúbric dels somnis eròtics i el malson més esgarrifosament impotent. Un univers on cap el desig incestuós envers la mare, el de matar el pare o el de renegar de la pàtria. Una baixada als inferns seguint l'ànima o els genitals, construïda a partir de plans de límits difusos que se superposen constantment, entre la realitat i el desvari. Una història orgiàstica, sacrílega, escatològica; d'estil barroc i d'ambient apocalíptic, ple de referències a la decadència; amb tota una galeria de *freaks*, disposats a engegar llarguíssimes i insofribles discussions teològiques en què participen personatges amb noms d'il·lustres polemistes medievals. Amb un cert capgirament final del lloc comú de l'escriptor entès com a demiürg, senyor absolut de les seues criatures, que ací ha estat reconvergit en un gran Diable també creador, en el Mal. I la sospita, en definitiva, que no cal buscar un Diable per encarnar aquest Mal; perquè, potser, el Mal està dins de cadascun de nosaltres. El resultat de tot plegat s'assembla a un gran guinyol, a una immensa broma. Grandiloqüent i excessiva, en ocasions: però bàsicament una broma.

Pere Calonge

Huracà Hac Mor

Carles Hac Mor
Enderroc i reconstrucció
Arola Editors, Tarragona, 2007
241 pàgs.

Diguem-ho d'entrada: Carles Hac Mor és l'autor català que més coses diu sense voler dir-ne cap. I tot plegat amb el benentès que molts dels qui volen dir-ne moltes, de coses, no en diuen tantes, ni tan interessants, com ell. Ni amb tant de ressò present i futur. Perquè, sens dubte, la influència creativa d'Hac Mor serà cada cop més gran, no pas perquè calgui imitar-ne cap tret, gir o manera de fer, sinó perquè el seu impuls creatiu és tan expansiu que allibera, necessàriament, una força artística puixant, font primera de nombroses energies que encara han d'arribar. Certament, l'autor forma part d'aquests rars homenots catalans que sols apareixen de tant en tant i que acaben traspasant fronteres pel seu caràcter extraordinari i singular. I com que aquests homes solen estar associats a un territori determinat, en aquest cas cal parlar de les terres de Ponent. Hac Mor n'és un defensor i de fet aquest llibre té molts tocs lleidatans, que poden ser paraparèmics o dadaites, però que en qualsevol cas no són empordanesos ni tampoc barcelonins.

Sobre aquest assaig cal dir que aplega diversos registres. Comença com una novel·la trepidant —el començament enganxa com un *thriller* al voltant d'un fet real que va determinar el futur de l'obra—, continua de manera torrencial en termes assagístics i conté petites narracions, esquitxos poètics i asseveracions artístiques que rebutgen esquemes fixos i que combinen, hàbilment, tons contrastats. A partir d'aquí hi ha diferents eixos que s'entrellacen i retornen al llarg de l'obra: la llibertat de l'escriptura, la materialitat de la paraula, la indefinible paraparèmia —entesa com la utopia creativa que sols respon a un acte lliure que es des-

Genealogia dels neocon

menteix de manera continuada—, la negació de jerarquies estètiques que, ben sovint, actuen en nom d'arnats academicismes, la unió de vida i acció artística i, en definitiva, la constatació que en haver arribat a una fita el que cal és enderrocar-la immediatament, no fos cas que la rutina acabés devorant l'art i l'artista.

La textura general de l'obra és volgudament impetuosa, paradoxal i desmesurada. Quan vol, però, l'autor pot ser un finíssim assagista en el sentit més clàssic del terme. El lector apreciarà, per exemple, unes brillants pàgines al voltant de Valls Baqué, en què demostra que si no escriu sempre així, en un to reposat i serenament greu, és senzillament perquè no considera oportú fer-ho, ja que la vida té tants registres lliures com moments dissemblants. Un altre moment culminant, aquest cop diametralment oposat, i en un to força oníric, són les pàgines dedicades a Guinovart i al seu Espai d'Agramunt, unes reflexions ben trenades que constitueixen un homenatge a aquest gran artista. Aquí es troben moments memorables, sota la premissa que «l'art s'ha de viure, més no pas veure». Per l'autor quan algú es demana què significa l'obra, aquesta es mor. I es mor, a més, de riure, perquè l'art no es pot entendre amb procediments racionals. I, per tant, ens cal aprendre a desraonar.

Aquestes són algunes de les pinzellades principals d'un assaig huracanat on el lector hi trobarà referències a molts artistes, escriptors i filòsofs —de Brossa a Artaud, passant per Ymberson—, de vegades sense eludir la polèmica o bé atiant-la directament. Abans que cap altra cosa aquest és un antiquadern de bitàcola per a persones lliures. I un llibre que defensa amb convicció una literatura no pas basada en la mimesi amb la realitat, sinó en l'afirmació autotèlica plena de sentits abans imprevistos. Aquesta manera de fer mai considerarà respectable el públic, ni els seus tristos, corcats i llastimosos auditoris culturals, si aquest públic l'únic que vol es repetir sempre els mateixos esquemes. La tendència de l'art ha de ser, justament, combatre aquest rústic conformisme. I la paraparèmia d'aquest llibre trenca les jerarquies del sentit i contribueix a capgirar, esplèndidament, conceptes caducs.

Lluís Calvo

Joan Vergés Gifra (ed.)
Cons i neocons: el rerefons filosòfic
Documenta Universitària
Girona, 2007
204 pàgs.

Necessitem llibres com aquest. En l'estat actual de la cultura catalana, són absolutament necessàries les aproximacions competents a problemàtiques d'interès general, amb les dosis escaients de complexitat, rigor i erudició. Potser el nombre de lectors serà, en principi, reduït. Potser el ressò mediàtic serà esquifit. Però sense aquesta mena d'aportacions, sense la pruija per nodrir també el component més elevat, l'atractiu de la cultura que fa servir el català com a vehicle d'expressió quedaria dramàticament minvat.

Vet ací una aportació de qualitat al voltant d'una qüestió d'interès general, com és el rerefons històric, en el pla de les idees, del fenomen conegut com a *neocon*, és a dir, el pensament i la inspiració dels intel·lectuals que han organitzat la ideologia i determinades polítiques dels entorns de la dreta nord-americana, de Reagan a Bush. No ha estat només «neoliberalisme», en el sentit de la lògica desreguladora i del simplisme de l'economia de l'oferta, de la liberalització i flexibilització de tots els mercats. Hi ha hagut alguna cosa més: un enfocament activista en política internacional, una rehabilitació del «patriotisme» entès com a unilateralisme combinat amb un discurs populista, i una aproximació instrumental al fenomen religiós, que marca distàncies amb la secularització inherent de les societats occidentals.

El fenomen neoconservador està ben acotat en la introducció, a càrrec de Joan Vergés. També està ben descrit l'*impasse* actual. És encertat veure part del seu atractiu en l'esgotament del paradigma rawlsian (i jo afegiria habermasià). I també el sorgiment d'elements que alteren el panorama, un

«canvi de gust filosòfic» que rehabilita pensadors anteriors, i temes com l'essència de la política, el poder, les guerres, el caos, l'autoritarisme, les religions, la teologia política... Sí, és cert, «la qüestió de la justícia està passant a un segon ordre».

Però el moment *neocon* també podria tenir els dies comptats, pel fracàs de l'unilateralisme i dels discursos maniqueus en un món molt més complex, en el qual no es pot reduir a una lògica binària (com exigeix la interpretació schmittiana) d'amics i enemics el maremàgnum d'interessos i situacions creuades. Ja no som al món de la revolució i la contrarevolució, ja no som al món de la Guerra Freda (món lliure versus comunisme), ni tan sols al món de l'Eix del Mal enfrontat a un indefinit Eix del Bé. El canvi climàtic, l'esgotament de les fonts d'energia, la nova geografia econòmica mundial, evoquen horitzons fortament ambigus. Les receptes autoafirmatives i simplificadores assumides per G. W. Bush i corifeus com J. M. Aznar no van enlloc, i això es va entenent cada dia més.

Però aquest llibre és sobretot un conjunt d'aportacions molt treballades sobre els grans referents del pensament conservador contemporani: Michael Oakeshott (per J. Vergés), Ernst Jünger (per R. Alcoberro), Carl Schmitt (per J. Olesti), Leo Strauss (per J. M. Ruiz Simon), Alexandre Kojève (per J. M. Esquirol), el «segon» Fukuyama (per J. M. Terricabras), amant amb aportacions transversals a cura de Miguel Herrero de Miñón, J. M. Bermudo i Toni Negri. No és la menor de les gràcies d'aquest volum veure junts personatges tan distants com Negri i Miguel Herrero!

Les reconstruccions històriques són en general impecables, denses d'idees i amb les referències al seu lloc. Algun treball, com el de Ruiz Simon, és memorable. Vet ací un bon feix de materials per a entendre una mica més el rerefons filosòfic dels neoconservadors i per aconseguir respostes millors a enigmes com la capacitat d'atracció, més enllà de la dreta en totes les seues variants, de pensadors sofisticats però profundament reaccionaris, amerats de cultura, de vegades visionaris i en algun cas directament sinistres. Una ambigüitat suprema, font de confusions i de feblesa teòrica, que cal desvelar.

Gustau Muñoz

L'arxipèlag hedonista

Michel Onfray
Les savieses de l'antiguitat.
Contrahistòria de la filosofia
Edicions de 1984, Barcelona, 2008
275 pàgs.

Les savieses de l'antiguitat és el primer volum de la *Contrahistòria de la filosofia* que l'assagista francès Michel Onfray iniciava dos anys enrere amb el propòsit de vindicar els pensadors oblidats per la historiografia oficial. El projecte, concebut en sis volums, ens arriba en l'excel·lent traducció al català d'Anna-Maria Corredor gràcies a l'impuls d'Edicions de 1984. L'obra, escrita amb el mateix estil incisiu que l'autor oferiria a *Manual d'ateologia* i *La força d'existir*, respon a la intenció de replantejar la història de la filosofia, amb el clar objectiu d'allunyar-la del domini de l'idealisme platònic-cristià. L'assagista inicia el recorregut d'aquesta controvertida panoràmica amb l'examen de l'hedonisme grec i romà, per, més endavant, en volums següents, abastar els successius arxipèlags de l'hedonisme, des de l'epicureisme cristià i els gnòstics llicenciosos fins als socialistes dionisiacs i els nietzscheans d'esquerra, passant pels llibertins barrocs, els ultres de les Llums i els utilitarismes anglosaxons.

El que ens proposa Michel Onfray no és, però, tan sols una altra història de la filosofia, sinó sobretot una altra manera de filosofar. La filosofia oficial, explica severament l'assagista, s'ha limitat a traçar un recorregut museístic que, de sala en sala, ens condueix d'una obra mestra a una altra. Onfray ha sabut regirar aquesta filosofia reclosa en si mateixa i allunyar-la del reiteratiu idealisme que abasta des de Plató fins a Kant i Hegel, per oferir una filosofia que combina la reflexió crítica amb la decidida voluntat d'arribar al lector corrent. Fet i fet, el primer mèrit de *Les savieses de l'antiguitat* està en retornar a les qüestions quotidianes que, ara i sempre,

han amoïnat l'ésser humà. La recerca de la felicitat, la filosofia com a teràpia, la lluita contra el sofriment o la buidor de la vanitat humana són alguns dels eixos de la filosofia pràctica que Onfray descriu en aquest volum a través del pensament d'abderites, cirenaics, cíncics i epicuris. L'autor francès torna a encertar-la en deixar de banda la descripció sistemàtica que podria oferir un manual a l'ús i optar per una desordenada multiplicitat discursiva en què s'entrecreuen vivències, anècdotes i reflexions. En resulta un llibre subjectiu i estimulante que no tan sols cerca —i troba— la complicitat del lector, sinó que, a més, combat amb èxit la pretesa objectivitat acadèmica dels cercles filosòfics.

En la història de la filosofia —ens recorda, d'altra banda, l'autor— massa sovint la veritat es redueix a la suma de llocs comuns consolidats pel costum i la mandra intel·lectual. De fet, el propòsit central del seu assaig consisteix a rehabilitar la filosofia hedonista dels antics grecs i romans, silenciada pel descarnat platonisme de la tradició filosòfica europea. Davant la puresa doctrinal platònica i la seva prèdica en favor del dualisme, el desprestigi del cos i l'odi dels plaers, l'assagista francès opta, amb arguments assenyats i convincents, per una filosofia materialista, sensualista i existencial que l'autor ha sintetitzat com a imperatiu categòric hedonista en una breu màxima: gaudeix i fes gaudir, sense fer mal, ni a tu ni a ningú.

Podria semblar que l'hedonisme que propugna Michel Onfray té poc d'interès en una societat que, com explicava Neil Postman a *Divertir-se fins a morir*, justament ha fet de la diversió el nucli central del seu model de vida. Tanmateix, l'hedonisme que el filòsof francès ressegueix al llarg de la seva obra té poc a veure amb la proliferació d'activitats festives que defineix la societat contemporània. Onfray a *Les savieses de l'antiguitat* examina minuciosament el llegat grec i romà per esbossar una filosofia plena de saviesa que s'allunya dels excessos per trobar la felicitat practicant els plaers amb mesura. La pau de l'ànima i la salut del cos són, juntament amb la serena recerca del plaer, els principis axials que defineixen l'art de viure que Michel Onfray descriu en l'auster hedonisme d'Epicur o en la plaent gaubança de Filodem de Gàdara o Lucreci.

Xavier Filella

Llum de tardor

Jordi Llavina,
Diari d'un setembrista
Edicions Bromera, Alzira, 2007
88 pàgs.

Un poeta que comença a escriure —o a publicar— tard, segurament no ho fa per mandra sinó per prudència. Segur que la seva consciència, així com el seu inconscient, molt abans que portés un llibre a la impremta, anaven covant unes idees, uns ritmes o unes imatges que més tard no van tenir més remei que convertir-se en paraules i poemes. El més probable és que un poeta que no té pressa per publicar vulgui deixar que no només la seva obra sinó tot el seu ésser madurin prou com per tenir moltes coses a dir, i, per si fos poc, dir-les en vers. Segurament un poeta així valora aquest procés previ, aquesta feina interna i totalment íntima, tant o més que el resultat enquadrant i amb tapa.

Crec que aquest raonament es podria aplicar a Jordi Llavina, nascut el 1968, que després de *La corda del gronxador* (2006), un llibre atractiu i justificadament elogiat per la crítica, ens acaba d'oferir el seu segon poemari, *Diari d'un setembrista*. Es tracta d'un recull de poemes en el qual l'autor no parla mai per parlar, sinó que darrere de cada poema hi ha un motiu líric i un impuls personal d'una autenticitat absoluta. El que desperta en Llavina el desig d'escriure, el que l'inspira, per dir-ho d'una manera més senzilla, són les coses més quotidianes, que el lector reconeix de seguida. *Drap*, *Piscina*, *Esmorzar*, *Capsa de pintures*, *L'endemà de Reis* són alguns dels títols dels seus poemes, i el que indiquen és que la poesia de Llavina no es mou en un univers abstracte, ni tampoc en un de constituït per les seves dèries privades, sinó en el món de cada dia, que tots compartim. Al meu parer, és una de les virtuts més importants del llibre: que tots ens hi puguem emmirallar i tinguem la sensació que el poeta, a l'hora d'escriure tot això, va

Un llibre necessari

pensar en nosaltres. El jo que parla en aquesta poesia és el d'un home madur, que ha conegut les contrarietats de l'amor, ha superat la ingenuïtat alegre d'un principiant, s'adona del pas del temps, i mira cap enrere i cap endavant amb la mateixa lucidesa, tranquil·litat i un punt de melangia. Enyora la infància i sent nostàlgia d'un amor perdut, sense caure en el sentimentalisme, reflexiona sobre la mort i sobretot observa la vida del seu entorn. És això el que el distingeix de tants altres poetes moderns: no s'obsessiona amb les seves experiències interiors, no es mira el melic, sinó que projecta la seva sensibilitat cap a fora, deixant que absorbeixi, com una esponja, totes les impressions que li comunica el món. Fixem-nos en aquests versos: «Fa l'ànima del vell un passadís / de glaç de color blau. La mort hi pica: / està a punt de retallar-hi una trapa / per ficar-hi la mà i, tot xipolleig, / llevar-li el peix del cor, tan tip de fang». A partir de la imatge d'un vell vist al carrer, Llavina elabora aquesta metàfora llarga i complexa, i tanmateix perfectament comprensible a la primera lectura. En general, el poder metafòric és un punt fort de la poesia de Llavina: el poeta té una imaginació prou rica i un domini de la paraula prou sòlid com per associar coses totalment diferents i posar-les en comú a través d'un llenguatge clar i contundent. En un altre poema parla d'una noia que menja una poma, cosa que li suggereix: «el meu cor té la mida d'una poma». Un símbol transparent però ple de matisos. Les metàfores de Llavina no són artificioses ni estrafolàries, sinó que obeeixen a una lògica fàcil de copsar i estan travessades d'un sentiment viu. Sol ser un sentiment amarat de tristesa, de dubte o d'amargor, però sempre d'una manera moderada: Llavina té un control perfecte del que transmet la seva poesia, i no deixa que una emoció cega ofegui els seus versos. Sempre manté la raó desperta, i l'esperit autocrític, juntament amb un enginy incansable, fan que sigui capaç d'escriure en el poema final del llibre: «La xemeneia de la casa / de muntanya publica fum. (...) Unes exclamacions sobreactuades / d'una dona a través del celobert / publiquen el plaer del seu amant. (...) I jo, ara, he publicat / aquest llibre de versos...».

Xènia Dyakonova

Maria Josep Picó
El canvi climàtic a casa nostra
Edicions Bromera, Alzira, 2007
162 pàgs.

Fa ja més de deu anys que dedique part del meu temps a l'estudi de la problemàtica ambiental. La forma amb què m'he apropiat a les qüestions ambientals és des de la perspectiva del canvi global. Les nostres activitats estan alterant el nostre entorn: transformant les terres, canviant la composició dels ecosistemes, modificant els cicles biogeoquímics dels elements, provocant l'extinció d'espècies... I, també, modificant la composició de l'atmosfera, la qual cosa està canviant el clima. L'impacte negatiu de les nostres activitats sobre l'entorn ens ha acompanyat des del nostre naixement com a espècie, encara que la magnitud dels canvis que s'han produït al llarg del segle XX ha sigut excepcional. El canvi global és inevitable, a causa de les nostres necessitats d'aliments, d'energia i de materials. I el que cal plantejar-se és buscar un equilibri entre transformació i conservació per evitar la contínua degradació dels ecosistemes i de la seva capacitat per a proporcionar-nos béns i serveis que són necessaris per a la nostra supervivència.

Des d'aquesta perspectiva, considere que el llibre de Maria Josep Picó és una breu anàlisi del canvi global a casa nostra. Breu perquè una anàlisi completa requeriria un treball col·lectiu i donaria per a un totxo de prop d'un miler de pàgines que només llegirien els experts. Dit això, potser us preguntareu el perquè del canvi climàtic del títol. En aquest sentit, el que ha fet l'autora és emprar el canvi climàtic com a eix vertebrador de la seua anàlisi: els altres aspectes del canvi global hi apareixen relacionats amb aquest. S'hi parla, doncs, d'urbanisme, d'aigua, de consum energètic... Temes clarament interrelacionats: l'aigua que es demana com a necessària per al nostre desen-

volupament va clarament lligada als plans urbanitzadors de la nostra costa i el nostre interior, i obtenir aquesta aigua comporta l'ús d'energia. I, llegint, ens assabentem que el transport de l'aigua de l'Ebre a Almeria, segons el Pla Hidrològic Nacional de l'any 2001, estimava un consum energètic similar al de les «centrals nuclears» de la mar. Aquest exemple és, per a mi, molt significatiu, perquè aquests temes són objecte de debat polític. Un debat que, a casa nostra, està dominat normalment per la manipulació més grossera de la informació i una apel·lació constant a les més baixes passions. Per això, aquest llibre és, a més de breu, necessari, atès que proporciona informació fiable sobre aquesta problemàtica, informació que permet al lector fer-se una composició de quina és la situació del medi ambient en el nostre entorn.

En la introducció del llibre es deixa clar que l'aproximació que es fa es des del periodisme. Això podria haver plantejat un problema, donat que la tasca dels periodistes ambientals és donar la informació en el poc espai que els deixen els mitjans de comunicació: podríem tindre, doncs, una sobreabundància d'informació. Però no és el cas, probablement gràcies a la trajectòria professional de l'autora: es va especialitzar en periodisme ambiental en el diari *Levante-EMV*, abans de ser la directora de la revista *Nat*, i la seua tasca al capdavant d'aquesta publicació va ser reconeguda amb distints premis. Malauradament, Sàpiens Publicacions va decidir, fa uns mesos, que el llançament de la revista d'oci *Time Out Barcelona* requeria un esforç que feia inviable continuar amb l'edició de la revista *Nat*: una curiosa forma de fer país, la del grup cooperatiu Cultura03, on està integrat Sàpiens Publicacions.

Al meu parer, el gran repte de la humanitat per al segle XXI és avançar cap a un món sostenible. I és ben sabut que aquest és un repte que hem d'abordar amb una perspectiva local, regional i global. Per això considere que la lectura d'aquest llibre és imprescindible per a totes les persones que vulguen implicar-se en aquesta tasca col·lectiva a casa nostra: perquè el coneixement del present és necessari per a planificar el futur.

Fernando Sapiña

Republicans

AA.VV.
La guerra civil a Catalunya.
L'exili. Vol. VI
Edicions 62, Barcelona, 2007
270 pàgs.

L'exili va suposar una recerca del sentit de la vida, atès que davant el desarrelament immediat, els protagonistes desenvoluparen tota mena de recursos per a evitar un buit existencial. Fou un esforç incommensurable que mai no sabrem valorar prou. Amb tot, la centralitat de recerques sobre aquest èxode explica que hi hagi hagut un constant creixement de l'estudi dels represaliats d'ençà del gener de 1939. El conjunt d'aquests estudis —com el que va elaborar esplèndidament Dolors Pla Rugat sobre Mèxic— abasta diversos àmbits de sociabilitat (cultural, polític, econòmic, institucional, assistencial) que permeten concretar el decurs de les circumstàncies vitals del conjunt de l'emigració. Arran d'aquest conjunt d'investigacions calia dissenyar un estudi, a tall d'estat de la qüestió, que establís una panoràmica global dels països i centres d'acollida de la diàspora nacional. Aquest és l'objectiu principal del volum amb el qual Edicions 62 completa la sèrie dedicada a analitzar les causes i les conseqüències de la guerra revolucionària al Principat.

Els vint-i-cinc capítols d'aquesta obra coral expliquen les coordenades historico-polítiques dels diversos desplaçaments fora del país corresponents a segments polítics de l'època moderna (amb les Guerres de Separació i d'Ocupació) i contemporània: les guerres carlines, l'exili derivat de la repressió contra el moviment obrer i independentista i l'exili contrarevolucionari —entre la Lliga Catalana i la CEDA— a conseqüència de l'hegemonia del Front d'Esquerres i dels fets de juliol de 1936: els catalans de Gènova. I sempre, arran de la dispersió derivada de la fi de la guerra.

L'afany de l'obra és oferir una síntesi analítica de les diverses etapes de l'e-

xiliada: els camps de concentració al nord del país i a Occitània, la política institucional —amb la iniciativa autodefinida del Consell Nacional de Londres— abans i després de 1945 (presidències de Lluís Companys, Josep Irla i Josep Tarradellas), la «segona» diàspora —aquest cop als camps de concentració i d'extermini nazifeixistes—, la trajectòria dels connacionals a la Unió Soviètica, l'evolució de l'emigració a ciutats de l'Amèrica Llatina i les característiques polítiques de la darrera exiliada dels anys seixanta i primera meitat dels anys vuitanta.

A més de l'interès politològic del text, l'obra cultural cobra una especial rellevància al volum, atès que el context que permet definir encertadament a Josep Maria Solé Sabaté «l'exili com a pàtria» és la conseqüència de l'impagable combat ètic a favor de la internacionalització del «cas dels catalans». Així, el conjunt de revistes d'exili (*Quaderns de l'Exili*, *Ressorgiment*, *Quaderns de Perpinyà*, *Vida Nova* o *Xaloc*), la realització dels Jocs Florals, els exponents de l'originalitat de pensament (Rodolf Llorens i Jordana, Batista i Roca, Carles Pi i Sunyer, Pierre Vilar), la funció comunitària dels casals catalans d'Amèrica o de França; les obres, en definitiva, de Josep Miquel i Vergés; Pau Casals, Pompeu Fabra, Joan Fuster; el mecenatge del manresà Francesc Farreres Duran i de Vicenç Riera Llorca, evidencien la voluntat de continuïtat, malgrat el llast de la ruptura de les xarxes de sociabilitat respecte de la Catalunya republicana. Es tractava, per tant, d'un exili qualitatiu, de quadres professionals i tècnics que s'incorporaren activament a la vida civil dels països d'acollida.

Aquest aplec de recerques constitueix una fita en la bibliografia sobre l'estudi dels exiliats. L'acumulació d'informació que s'hi concentra permet continuar investigacions en tots els àmbits socials en què intervingué el conjunt de l'exili en els anys quaranta i cinquanta. Per aquest motiu, ha estat definit transversalment com un fet humà, més que no pas polític, una valoració que conduirà a avaluar historiogràficament l'exili com un lloc de memòria. És a dir, caldrà interrogar quina especificitat han tingut aquests quaranta-sis anys d'història coetània en la configuració del nostre imaginari col·lectiu.

Montserrat Corretger

Llorente a la sala dels espills

Rafael Roca
Teodor Llorente,
líder de la Renaixença valenciana
PUV, València, 2007
430 pàgs.

Amb *Teodor Llorente, líder de la Renaixença valenciana*, Rafael Roca, un dels investigadors que més esforços ha dedicat recentment a la literatura d'aquell període, fa un punt i seguit en la seua tasca de revisió i divulgació de la figura de l'escriptor valencià: culmina i resumeix el treball anterior (el llibre prové en gran mesura de la seua tesi doctoral) i obri vies noves d'estudi. No debades, va merèixer el XXIII Premi Ferran Soldevila de Biografies i Investigacions Històriques.

Tant el títol com la portada —elegant i sòbria, com el llibre mateix— poden fer pensar al lector que ens trobem davant d'un estudi dedicat de manera exclusiva a la figura de Teodor Llorente; ben al contrari, es tracta d'una aproximació ambiciosa a les relacions que Llorente mantingué amb diverses personalitats culturals del segle XIX. Unes relacions que constaten, d'altra banda, allò que el títol afirma: el seu lideratge indiscutible, la seua condició de patriarca, atribuïda per gran part dels seus contemporanis i assumida còmodament per ell mateix.

D'alguna manera, Roca ens convida (i ja em passareu la metàfora) a acompanyar Llorente a una mena de sala plena d'espills, on podrem fer-ne un retrat indirecte i múltiple, fonamentat en la manera com la seua trajectòria i personalitat es reflectí en la relació amb Marià Aguiló, Constantí Llobart, Vicent Blasco Ibáñez, Víctor Balaguer, Jacint Verdaguer, Miquel Costa i Llobera i Frederic Mistral. És a dir, dos intel·lectuals mallorquins, dos valencians, dos catalans i un occità. Encara que tots són d'allò més interessants i aporten dades reveladores, resulten especialment atractius els capítols dedi-

cats a Blasco Ibáñez i Verdaguer. Tot i les profundes discrepàncies que els separaven, Llorente i Blasco sempre manifestaren recíprocament el seu afecte personal i admiració literària. Més sorprenent encara, per desconeguda i emotiva, és la relació amb el gran escriptor de la Renaixença catalana, caracteritzada per una amistat sincera i duradora, a més d'una devoció literària que féu de Llorente i *Las Provincias* un destacat canal de difusió de l'obra del poeta de Folgueroles. No voldria passar per alt, en aquest sentit, l'aportació del llibre a l'estudi del paper cultural i ideològic que jugà el diari dirigit per Llorente, una qüestió sovint menys tinguda i que demana una revisió profunda (que també hauríem d'aplicar a la trajectòria periodística del seu fill, Teodor Llorente Falcó, director del mateix diari i autor d'un interessant llibre sobre la relació entre son pare i Mistral, publicat per L'Estel l'any 1932).

La tasca de buidatge de textos hemerogràfics i epistolars fonamenta sòlidament l'estudi i li aporta un to periodístic que el fa llegidor i amè, una característica coherent amb l'innegable afany divulgatiu que l'inspira. Tanmateix, hi ha moments que la profusió de dades concretes fa que el discurs es perda en el detall, en constatacions marginals que no afigen res rellevant. Fora d'aquests casos, Rafael Roca, que es revela com un cronista hàbil, selecciona aquelles dades que mereixen la seua atenció i les exposa de la manera més objectiva possible, amb la confiança aparent que n'hi haurà prou amb la força dels fets. Probablement n'hi ha prou, però al final ens podem quedar amb ganes d'una mica menys de crònica —i un poc més d'assaig. Només tenen una càrrega interpretativa explícita el primer capítol i, sobretot, l'últim, en el qual l'autor manifesta la seua tesi que, contràriament al que s'ha dit des dels anys seixanta del segle passat, la Renaixença valenciana no va constituir cap mena de fracàs, sinó un èxit, en la mesura que aconseguí establir les bases del valencianisme del segle XX. Siga com siga, no hi ha dubte que aquest llibre ens anima a entrar nosaltres també a la sala dels espills i, amb els ulls posats en el mirall de Teodor Llorente, repensar-nos una altra vegada, sense por de la imatge que s'hi reflectirà.

Gonçal López-Pampló Rius

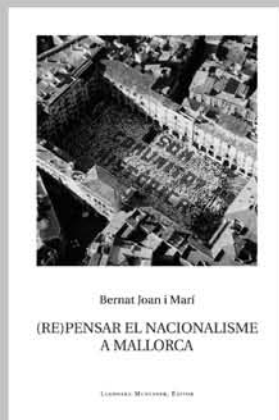
LEONARD MUNTANER, EDITOR

BARTRA, Agustí *Crist de 200.000 braços*. Pròleg de Francesc Vallverdú. Epíleg de Lluís Solà. Palma: Leonard Muntaner, Editor. Col·lecció Debiaix / 1 (Direcció: Maria Muntaner), 2008, 200 p. ISBN: 978-84-96664-77-7.

« [...] el testimoni de *Crist de 200.000 braços* és més aviat introspectiu, d'impressions elaborades, és més psicològic que sociològic. El trauma de la derrota, l'esfondrament d'un món ple de vida i d'il·lusions que coincidí amb la joventut dels protagonistes, hi és interioritzat. De fet, la realitat era massa terrible per no ser novel·lada, tot convidava a la desesperació.» (Del pròleg de Francesc Vallverdú)

«Les grans obres no deixen d'interrogar-nos contínuament. Ens interroguen en el seu passat sobre el seu passat i ens interroguen en el present sobre el nostre present. Una obra com *Crist de 200.000 braços* sempre més ens interrogarà, a cada moment, a cada lloc, onsevulla, sobre el valor de la llibertat. És una de les seves qualitats més altes.» (De l'epíleg de Lluís Solà)

JOAN i MARI, Bernat. *(Re)pensar el nacionalisme a Mallorca*. Palma: Leonard Muntaner, Editor. Col·lecció Maregassa / 11, 2008, 112 p. ISBN: 978-84-96664-73-9.

Després de la caiguda del mur de Berlín, tota una sèrie de nacions sense estat de l'Europa de l'est varen aconseguir la seva llibertat nacional, és a dir, la independència. Al si de la Unió europea queden encara nacions sense estat, algunes de les quals tenen clarament perfilada la voluntat d'arribar-ne a aconseguir un de propi. En aquest context, quin paper juga el nacionalisme a Mallorca i al conjunt de les Balears? I, sobretot,

quina estratègia hauríem de seguir perquè el nacionalisme no estatalista fos imprescindible per al futur polític de les nostres illes? En aquest assaig, Bernat Joan fa una proposta clara per a la consolidació d'un projecte nacional a les Balears (a sumar en el conjunt dels Països Catalans): treballar perquè totes les forces polítiques no sucursalistes de les Balears estableixin ponts de col·laboració, començant per concórrer plegades a les pròximes eleccions estatals espanyoles.

LEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca)
Tel. 971 25 64 05 · Fax: 971 256 139 · A/e: editorial@leonardmuntanereditor.cat
www.leonardmuntanereditor.cat

DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS,
C/ Dragonera, 17 · 07014 Palma (Mallorca) Tel. 971 28 94 21 · 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES,
C/ Roís de Corella, 9 · 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 · Fax: 93 74 64 111

DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES,
Carrer G, nau 6 · 46394 Ribarroja del Túria (València) Tel. 96 166 52 56 · Fax: 96 166 52 49

Vet ací una «Revista de Literatura» publicada a la Marina Alta que es manté sòlida al llarg del temps i que s'ha especialitzat a oferir dossiers molt complets sobre escriptors contemporanis, que esdevenen referències obligades en els estudis literaris. Recents encara els lliuraments dedicats a Emili Rodríguez-Bernabeu i a Martí Domínguez Barberà, ara ens arriba el dedicat a Bernat Capó, l'escriptor, periodista i investigador de la cultura popular nascut a Benissa el 1928. Hi trobarem una aproximació brillant a la seua obra i trajectòria vital, com a company de generació de Joan Fuster i Vicent Ventura, com a home de lletres i persona compromesa. Joan Borja, Antoni Prats, Tomàs Llopis, Anna Esteve, Josep Iborra, Emili Casanova, Vicent Beltran, Patrícia Alberola, Jordi Sebastià i Josep M. Perea, analitzen els diversos vessants (narració, periodisme, costumisme, model de llengua, etc) d'un personatge imprescindible per a entendre el canemàs de la cultura valenciana, tan sovint malentesa o reduïda a caricatura miserable. (Núm. 33/34, tardor 2007, Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta, Ap. de Correus 310, 03700 Dènia).

L'Espill

Dossier dedicat a «Sostenibilitat, canvi climàtic, canvi social», en què especialistes com Joan O. Grimalt, Josep E. Llebot, Fernando Sapiña i Ramon Folch expliquen en termes accessibles la realitat i les implicacions d'un desafiament sense precedents. Però el número ofereix altres articles de gran interès: Simona Škrabec escriu sobre la vivència del terrible segle XX a l'antiga Iugoslàvia i

Revista de revistes

l'Europa central; Enzo Traverso sobre mites i realitats de la revolució d'octubre; Giuseppe Berta sobre política i economia al Nord d'Itàlia (un treball molt il·lustratiu per a entendre la nostra realitat immediata); Joan Vergés sobre les ONG entre ètica i política; F. Fukuyama sobre identitat i immigració; Jacobo Muñoz sobre conflicte o diàleg de civilitzacions; M. Braudeau sobre els cafès d'Europa (segon lliurament d'una sèrie), Andrew Rice sobre R. Kapuscinski; Adrià Charria sobre la tensió entre filosofia i política en Hannah Arendt. A més hi ha els documents: V. Klemperer sobre intel·lectuals i societat i la Declaració de Seneca Falls, text inaugural del feminisme, i les recensions de llibres, a cura de Toni Mollà, Alfons Gregori i Juli Capilla. (Núm. 27, hivern 2007, Publicacions de la Universitat de València, Arts Gràfiques 13, 46010 València).

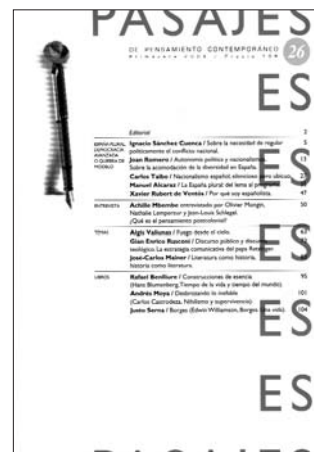
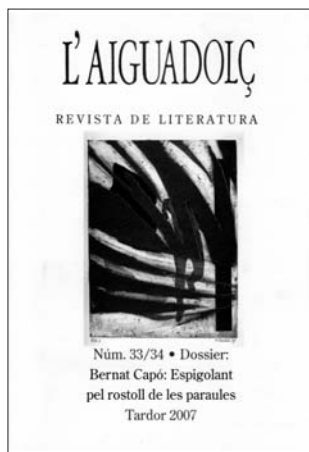
Lluc

El nucli del número (que s'obre amb una anàlisi de l'espoli fiscal a cura de Pere Sampol) és un dossier sobre cultura i societat a Menorca, amb articles de Josep M. Vidal sobre l'Institut d'Estudis Menorquins, Pere Alzina sobre els reptes de l'acolliment de l'alumnat immigrant i Joan Francesc López Casanovas sobre política menorquina. Un bon servei doncs per al coneixement de l'illa més llunyana. A més, trobarem una llarga entrevista amb el cineasta Agustí Villaronga, a cura de

Pere Antoni Pons, i articles d'història, societat i cultura, com ara de Josep Antoni Alcover sobre el paisatge de les Balears abans dels humans, de Vicenç Rosselló sobre un mapa de Mallorca de 1736, de Sebastià Perelló sobre Miquel Àngel Riera, de Xavier Ferré sobre Gustau Muñoz o de Joan Tomàs Martínez sobre la qüestió nacional en Otto Bauer i Andreu Nin. Una interessant secció sobre llibres completa el sumari (Núm. 860, novembre-desembre 2007, L'espurna edicions, Joan Bauçà 83, 1r, 07007 Palma de Mallorca).

Pasajes

El tema més debatut de la legislatura passada centra el dossier, dedicat a l'Espanya plural, amb articles, extensos i documentats, d'Ignacio Sánchez Cuenca, Joan Romero, Carlos Taibo, Manuel Alcaraz i Xavier Rubert de Ventós, cinc veus diverses i significatives. Nacionalisme espanyol, Estat de les autonomies, federalisme, nou equilibri a l'Estat espanyol, perspectives de futur, tot plegat suggeriments i referències que poden fer un paper en la definició del «full de ruta» de la legislatura que tot just s'inicia. A més, podrem llegir una entrevista amb Achille Mbembe sobre pensament postcolonial, i articles d'Algis Valiunas sobre els bombardeigs aliats de ciutats alemanyes a la Segona Guerra Mundial, de G. E. Rusconi sobre l'estratègia comunicativa del papa Ratzinger i de José Carlos Mainer sobre literatura i història. R. Benlliure, A. Moya i J. Serna escriuen sobre llibres de Hans Blumenberg, Carlos Castrodeza i Edwin Williamson, respectivament. (Núm. 26, primavera 2008, Publicacions de la Universitat de València-Fundación Cañada Blanch, Arts Gràfiques 13, 46010 València).

Aquestes pàgines de novetats bibliogràfiques són patrocinades pel Servei de Política Lingüística de la Universitat de València:

EDITORIAL AFERS

Calhoun, Craig: *Nacionalisme*, 208 pàgs.

El Contemporani. Arts, Història, Societat, 35-36 (2007), 180 pàgs.

Miró i Solà, Lluís: *El procés dels trabucaires (Perpinyà, 1845-1856)*, pròleg de Josep Pich i Mitjana, 304 pàgs.

Peytaví Deixona, Joan (coordinació i presentació): «Notaris, homes i papers. El Nord català als segles XIII-XVIII», *Afers. Fulls de recerca i pensament*/58 (2007), 268 pàgs.

Roca, Francesc (ed.): *Jaume Miravittles. Informes sobre l'economia franquista de postguerra*, 194 pàgs.

ANGLE EDITORIAL

Bigas, Joan M.: *Tan lluny de Roma*, 360 pàgs.

Forrellad, Lluïsa: *Retorn amarg*, 320 pàgs.

Rilke, Rainer Maria: *Cartes a un jove poeta de Rainer Maria Rilke*, traducció d'en Ramon Farrés i pròleg de Jordi Llovet, 110 pàgs.

Rodoreda, Mercè: *Autoretrat*, a cura de Mònica Miró Vinaixa i d'Abraham Mohino Balet, 352 pàgs.

EDICIONS BROMERA

Cano, Carles: *La gallina que pogué regnar*, 120 pàgs.

Franco, Josep: *Rondalles valencianes*, 128 pàgs.

Furió, Antoni: *El rei conqueridor. Jaume I: entre la història i la llegenda*, 128 pàgs.

Labrado, Víctor: *El segle valencià*, 142 pàgs.

Llorca, Vicenç: *L'últim nord*, 72 pàgs.

Machirant, Francesc (ed.): *El llibre dels fets*, 272 pàgs.

Martín, Andreu: *De tot cor*, 320 pàgs.

Moreno, Àngels: *Cita a la matinada*, 280 pàgs.

Pamuk, Orhan: *Em dic Vermell*, 512 pàgs.

Purroy, Jesús: *Tot el que cal saber per saber-ho tot*, 170 pàgs.

Roig, Josep Lluís: *Càries*, 88 pàgs.

Sebold, Alice: *Quasi la lluna*, 301 pàgs.

Sierra i Fabra, Jordi: *Els focs de la memòria*, 211 pàgs.

Simó, Isabel-Clara: *El meu germà Pol*, 176 pàgs.

EDICIONS DEL BULLENT

Gisbert, Francesc: *Les cares de la integració. Per a entendre el racisme*, 72 pàgs.

Gisbert, Toni: *El mico destronat. Per a entendre qui som*, 80 pàgs.

Valor i Vives, Enric: *Rondalles*, format de regal.

Villarroya, Josep: *La globalitza... què? Un altre món no només és possible, és imprescindible*, 128 pàgs.

CEIC ALFONS EL VELL

AA.DD.: *El viatge del Tirant* (CD).

Gregori Escrivà, Miquel: *La fàbrica de taulells del Pilar a la Font d'en Carròs*, 175 pàgs.

López Fernández, José: *Història de la Vital. Indústries de conserves i derivats cítrics a Gandia*, 175 pàgs.

Monjo, Joan M.: *77 mirades a un mateix paisatge*, 123 pàgs.

Pellicer i Rocher, Vicent: *Història de l'Art de la Safor. Segles XIII-XVIII*, 410 pàgs.

Ródenas Mayor, Xavier; Sendra Pérez, Josep; Peiró Barrero, José María: *Els boscos de la Safor*, 182 pàgs.

Moscardó Sabater, Emili: *El poblament romà durant l'Alt Imperi. La comarca de la Safor-Vallidigna* (CD).

EDICIONS DE 1984

Xuriguera, Joan Baptista: *Desembre*, 264 pàgs.

Xuriguera, Ramon: *Desordre*, 134 pàgs.

Jean-Pierre Filiu: *Les fronteres de la Jihad*, traducció de Lourdes Bigorra, 316 pàgs.

EDICIONS 62-EMPÚRIES

Baudelaire, Charles: *Les flors del mal*, edició bilingüe i completa a cura de Jordi Llovet, 646 pàgs.

Casasses, Enric: *Començament dels començaments i ocasió de les ocasions*, 125 pàgs.

Miralles, Carles: *No me n'he anat*, 213 pàgs.

Poca Gaya, Josep (ed.): *Joan Pons Garlandí. Un republicà enmig de faistes*, 265 pàgs.

Subirana, Jaume: *Rapala*, 57 pàgs.

EL GALL EDITOR

Cummings, E. E.: *(a)poemes. antologia poètica*, 289 pàgs.

Heitor Cony, Carlos: *El capvespre de la seva absència*, 265 pàgs.

Ruiz Soriano, Francesc (ed.): *Poetes òrfics catalans*, 335 pàgs.

GRUP PLANETA

Comes, Melcior: *La batalla de Walter Stamm*, 240 pàgs.

El Hachmi, Najat: *L'últim patriarca*, 336 pàgs.

Ripoll, Ricard: *Les flors àrtiques*, 128 pàgs.

Torrent, Ferran: *Només socis*, 278 pàgs.

GRUP RBA

Erra, Ramon: *Desfent el nus del mocador*, 206 pàgs.

Rafart, Susanna: *Les tombes blanques. Contes de la Mediterrània*, 125 pàgs.

LEONARD MUNTANER EDITOR

Arbona, Antònia: *Canelobres que enlluernen*, 72 pàgs.

Bartra, Agustí: *Crist de 200.000 braços*, 200 pàgs.

Joan i Marí, Bernat: *(Re)pensar el nacionalisme a Mallorca*, 112 pàgs.

METEORA

Pessarrodona, Marta: *Poemes 1969-2007: Antologia*, 199 pàgs.

EDITORIAL MOLL

Duran, Miquel: *Noms i descripcions dels peixos de la mar catalana*, vol. I, 464 pàgs.

Roig, Josep Lluís: *El primer paradís*, 206 pàgs.

Sesmiló, Domènec: *Saba nova*, 291 pàgs.

PROA

Coll, Pep: *Les senyorettes de Lourdes*, 314 pàgs.

De Montaigne, Michel: *Assaigs (III)*, traducció de Vicent Alonso, 544 pàgs.

Farrés, Maria Dolors: *El monestir de l'amor secret*, 384 pàgs.

Frontera, Guillem: *La mort i la pluja*, 250 pàgs.

Llinàs, Francesc: *Or cremat*, 152 pàgs.

Martínez Inglés, Txema: *L'arrel i la pluja*, 96 pàgs.

Perelló, Joan: *Quadern de manobre*, 88 pàgs.

QUADERNS CREMA

Shakespeare, William: *Hamlet*, traducció de Joan Sellent, 305 pàgs.

Stevenson, Robert Louis: *L'illa del tresor*, traducció de Joan Sellent, il·lustracions de Leonard Beard, 297 pàgs.

Wilde, Oscar: *El retrat de Dorian Gray*, traducció de Jordi Larios, 327 pàgs.

EDICIONS DEL SALOBRE

Bobin, Christian: *La presència pura*, 62 pàgs.

Cardoso Pires, José: *De profundis. Vals lent*, traducció de Nicolau Dols, 62 pàgs.

Quasimodo, Salvatore: *Obra poètica*, traducció de Susanna Rafart i Eduard Escoffet, introducció de Francesco Ardolino, edició bilingüe, 298 pàgs.

PUBLICACIONS DE LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

LLIBRES

AA.DD.: *En defensa de la cultura: València capital de la República (1936-1937)*, Vicerectorat de Cultura, 448 pàgs.

AA.DD.: *Llibres a l'infern. La Biblioteca de la Universitat de València*

1939, Vicerectorat de Cultura, 348 pàgs.

Beramendi, Justo; Baz, María Jesús, (eds.): *Identidades y memoria imaginada*, col. «Història», 280 pàgs.

Bolufer Peruga, Mónica: *La vida y la escritura en el siglo XVIII. Inés Joyes: Apología de las mujeres*, col. «Història», 332 pàgs.

Bordieu, Pierre: *Esbós d'autoanàlisi*, col. «Assaig», 18, 152 pàgs.

Calhoun, Craig: *Nacionalisme*, col. «El món de les nacions», 13, coedició amb Editorial Afers, 212 pàgs.

Chesnut, Mary: *Páginas de un diario de la guerra civil*, col. «Javier Coy d'Estudis Nord-Americans», 194 pàgs.

Climent, Laia: *Maria-Mercè Marçal, cos i compromís*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 272 pàgs.

De Las Casas, Bartolomé: *Brevíssima relació de la destrucció de les Índies*, col. «Breviaris», 16, 216 pàgs.

De Quincey, Thomas: *L'assassinat entès com una de les belles arts*, col. «Breviaris», 14, 176 pàgs.

Díaz de Durana, José Ramón: *Pasión por la Edad Media. Entrevista a José Ángel García de Cortázar*, col. «Història», 108 pàgs.

Fernández Sampedro, M. Gema: *El viaje en la ficción norteamericana. Símbolos e identidades*, col. «Javier Coy d'Estudis Nord-Americans», 204 pàgs.

Furió i Diego, Antoni (ed.): *Valencia, capital de la República. Discursos políticos e institucionales*, 496 pàgs.

Gomis, Ramon: *¿El final de la diabetes? Células madre, la esperanza de la biomedicina*, col. «Sin Fronteras», 88 pàgs.

Ground, Ian: *¿Arte o chorrada?*, col. «Estètica&Crítica», 26, 196 pàgs.

Jeanneney, Jean-Noël: *Google desafío a Europa*, 161 pàgs.

Mestre, M. Vicenta; Tur, Ana M.; Samper, Paula: *Impacto psicosocial de la violencia de género en las mujeres y sus hijos e hijas. Un estudio empírico en la Comunidad Valenciana*, 172 pàgs.

Miranda Alonso, Tomás: *Argumentos. Un curs introductor a la Filosofia*, col. «Enquadres», 1, 152 pàgs.

Modesto Alapont, José Ramón: *Tierra y colonos. La gestión agraria del Hospital General de Valencia (1780-1860)*, col. «Oberta», 146, 380 pàgs.

Nieto Ferrando, Jorge: *La memoria cinematográfica de la Guerra Civil española (1939-1982)*, col. «Història i Memòria del Franquisme», 304 pàgs.

Pavón Benito, Julia; García de la Borbolla, Ángeles: *Morir en la Edad Media. La muerte en la Navarra medieval*, col. «Història», 320 pàgs.

Perkins Gilman, Charlotte: *Mujeres y economía. Un estudio sobre la relación económica entre hombres y mujeres como factor de la evolución social*, col. «Javier Coy d'Estudis Nord-Americans», 248 pàgs.

Petrucci, Armando: *Una lliçó de paleografia*, col. «Educació. Materials», 106, 152 pàgs.

Sáiz Serrano, Jorge: *Caballeros del rey. Nobleza y guerra en el reinado de Alfonso el Magnánimo*, col. «Oberta», 145, 416 pàgs.

Sales, Véronique (coord.): *Los historiadores*, coedició amb Editorial Universidad de Granada, 384 pàgs.

Tordera Yllescas, Juan Carlos: *Introducción a la gramática léxico-fundacional*, Facultat de Filologia, 228 pàgs.

Vallejo Pousada, Rafael, ed.: *Los tributos de la tierra. Fiscalidad y agricultura en Espanya (siglos XII-XX)*, col. «Història», 636 pàgs.

Vergniolle Delalle, Michelle: *La palabra en silencio. Pintura y oposición bajo el franquismo*, col. «Història i Memòria del Franquisme», 328 pàgs.

Vidal-Naquet, Pierre: *La historia es mi lucha. Entrevistas con Dominique Bourel y Hélène Monsacré*, col. «Història», 116 pàgs.

Voltaire: *Micromégas. Una història filosòfica*, col. «Breviaris», 15, 72 pàgs.

Wheeler, Max W.: *Morfología i fonología catalana i romànica: estudis diacrònics*, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, 240 pàgs.

REVISTES

Caplletra, 42, 328 pàgs.

L'Espill, 27, Monogràfic: «Sostenibilitat, canvi climàtic, canvi social», 160 pàgs.

Mètode, 55, Monogràfic: *Revista de difusió de la investigació. «Matèria d'art. La ciència en l'estudi i la conservació del patrimoni»*, 148 pàgs.

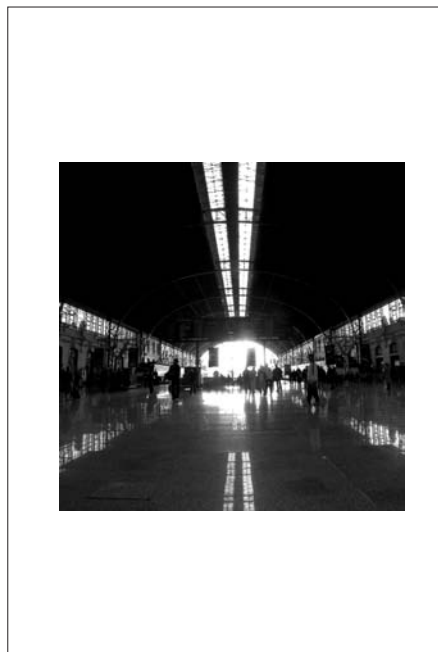
Bona navegació

Possiblement, en el marc de la nostra literatura, el gènere dels dietaris és un dels més dinàmics dels darrers anys. *El vaixell de Genseric. Dietari 2004-2005*, de Ferran Garcia-Oliver ve a afegir-se a tota una llista de mostres de primera qualitat que ens arriben d'autors relativament joves. I, així, si bé la producció n'és molta i bona; en canvi, l'edició ve llastrada per una manca de públic lector. És gràcies a alguns premis i, especialment a la meritòria tasca d'algunes poques editorials, entre les quals hi ha Edicions Proa, que aquests artefactes literaris arriben a les llibreries ni que sigui a remolc d'algun premi dedicat a l'assaig, com és el cas que ens ocupa, que guanyà el XXVII premi Carles Rahola.

Garcia-Oliver, seguint una tendència molt general, deixa de datar les anotacions i ho justifica en aquests termes: «Jo tinc el vici d'enregistrar per escrit escrupolosament els dies»; tanmateix, les dates concretes no tenen sentit documental perquè: «Més que l'episodi, n'indague el rerefons». A més, en el cas que ens ocupa, el títol del llibre ja remarca convenientment que són anotacions de dos anys. Destaquem, d'entrada, l'originalitat del títol. De fet, és també una constant de les darreres mostres de dietaris, batejar-los amb un títol que els singularitza més enllà de l'abast cronològic que abracen. Pensem, només amb els de Jaume Subirana. Els paral·lelismes que l'autor traça, per justificar el títol, entre el vaixell de Genseric carregat del bofi espoliat a Roma i la destrucció, la violència i la perversitat dels actes vàndals dels nostres dies, és del tot apropiada.

El llibre, d'entrada, excel·leix en l'ús de la llengua. És una prosa fluïda, creativa, intel·ligible, que llisca amablement però també incisiva i, a voltes, amb aparences de col·loquialitat, que, a més a més, ací i allà va il·lustrada per girs i lèxic poc usat per l'estàndard que no fa més que enriquir-ne el conjunt. Un modèlic exemple de com el particular i local pot enriquir —i de quina manera!— el cúmul lèxic general. Estilísticament podríem afirmar que l'autor substitueix la tradicional conversa de cafè per una sola veu, però que es va diversificant fins fer la impressió que el lector, a voltes, té al davant, o al costat, més d'un contertulià. El lector agraeix aquesta proximitat confident i el caient humà o humanista que té.

Pel que fa a l'estructura, hi ha una sàvia combinació de textos de diferent llargada, organitzats aleatòriament en

funció d'un discurs que l'autor vol coherent, però alhora fluid i suggeridor. Aquest està configurat per una varietat de temes i «subgèneres» que, ben estructurats, fan la lectura amena, divertida i instructiva. Sentències i aforismes afloren al costat d'anàlisis geopolítiques tant nacionals com internacionals. Desfilen amens i incisius: anotacions familiars, lectures de llibres, reflexions sobre l'actualitat més cruent, evocacions de viatges o experiències, retrats literaris, reflexions íntimes i personals, valoracions sociològiques... Una hibridesa de temes que no fa res més que destacar cada peça en la seva autèntica vàlua.

També, l'autor l'encerta de ple a l'hora de triar els títols de les diferents parts del dietari, a voltes críptics, que

amaguen temes sorprenents. Posem per exemple el d'«Encantadors», darre del qual res ens fa pensar que tot arrancarà d'una biblioteca amb contes il·lustrats i de *L'encantador*, de Vladimir Nabokov, per acabar amb una crua anàlisi de les interioritats d'un Hitler, foll encantador del segle XX.

Garcia-Oliver també excel·leix en el retrat tant de persones conegudes com anònimes. En aquest sentit, només començar, ens trobem amb la sensacional mostra dedicada a Miquel del Prado, abans conegut com el mestre del Grifo. També, el minimalista, hipotètic, però intens retrat dedicat al poeta Ibn Khafaja. Entre els coneguts, cal esmentar per la seva concreció i agudesca els dedicats a Josep Piera, Baltasar Porcel, Joan Francesc Mira, Ferran Torrent... O la magnífica síntesi valorativa de la poesia d'Enric Sòria. O la críptica semblança dedicada a AF, Antoni Furió, desenvolupada a la inversa, amb una dosificació hàbil i mestrivola de la informació. O l'agraïment pel mestratge rebut de Josep Iborra. I encara, en el cas de l'Ovidi Montllor fa un breu assaig no tan sols sobre la persona sinó sobre la seva trajectòria artística i el que significa per a la Nova Cançó.

I, parlant d'assaigs, magnífic i agut el dedicat a Francesc de Vinatea, que evidencia la formació d'historiador de Garcia-Oliver. En l'àmbit de la infra-història, destaquen les excel·lents pàgines dedicades a les alqueries de la Safor. O els assaigs literaris sobre les figures de Josep Maria de Sagarra i Miquel Bauçà.

Beniopa, on viu, i les escenes familiars salpebren d'humanitat càlida, aquí i allà, el llibre, especialment en les remissions a les filles. Complementades amb pàgines de gran eficàcia costumista com la crònica del tren que fa figa a l'estació de Sueca.

De fet, és un dietari ple de neguits individuals i col·lectius que majoritàriament l'acosten cap al pessimisme. Tanmateix, com a conclusió dels temps que ens ha tocar viure, «cal amb un temperament de ferro i molta lucidesa per a no deixar-se enxampar definitivament en el pessimisme, perquè comptat i debatut, les accions nobles i les conductes irreprotxables són les més assídues, per bé que es veuen menys». Amb propostes com la de Garcia-Oliver a penes trobem a faltar els grans mestres del gènere.

Ferran Garcia-Oliver
El vaixell de Genseric.
Dietari 2004-2005
Proa, Barcelona, 2007
302 pàgs.

Consciència històrica

Josep Termes s'inscriu en la tradició historiogràfica que analitza els moviments socials contemporanis des de la pròpia pràctica investigadora en comptes de partir d'estereotipus que simplifiquen els factors explicatius que s'han d'analitzar. En aquest marc —més a prop de la història real que no pas de la història institucional— Termes ha destacat en l'estudi —amb derivacions cívi-ques— del moviment obrer i del catalanisme de les classes subalternes. Tot amb tot, el conjunt de les recerques sobre aquests dos eixos vertebradors de la nostra contemporaneïtat ha *centralitzat*, massa sovint, línies de treball descontextualitzades per l'economicisme i per l'ideologisme.

Bona mostra del plantejament que aprofundeix en les causes dels moviments sociopolítics, en conjuntures de crisi i de formació de noves majories socials, és *La catalanitat obrera*. Termes hi culmina una síntesi ben travada dels posicionaments de les forces obreristes davant la qüestió nacional entre abril de 1931 i setembre de 1932. És a dir, el període que transcorre entre la proclamació de l'efímera República Catalana fins al debat estatutari de 1932. L'estudi però, acaba transcendent aquesta conjuntura perquè les diverses estratègies de sindicats (CNT) o partits (USC, BOC, PCC, PCP) plantejen la causalitat del conflicte polític nacionalitari. Així, l'aportació de la recerca focalitza l'origen del suport popular a l'Estatut de Núria, ratificat majoritàriament l'agost de 1931, l'assumpció del nacionalisme espanyol per l'estatista Federació Catalana del PSOE, i el que constitueix el nucli d'atenció de l'assaig: la clara hegemonia en el discurs nacional del Bloc Obrer i Camperol que, amb poques diferències d'enfocament respecte de les tesis del Partit Català Proletari, articulà la identitat entre revolució socialista i alliberament nacional a través de la construcció d'un bloc històric entre les forces del treball i de la cultura.

La recerca, precedida per textos memorialístics d'intel·lectuals i obrers que expliciten la identificació entre la lluita nacional i lluita de classes, constitueix un element de referència per a ser desenvolupat metodològicament (cal una biografia política i intel·lectual de Jordi Arquer) i per a palesar la misèria teòrica d'un determinat eclecticisme historiogràfic que, fonamentat

Josep Termes
La catalanitat obrera. L'Estatut de 1932 i el Moviment Obrer
Afers, Catarroja-Barcelona, 2007
331 pàgs.

Josep Termes
Història de combat
Afers, Catarroja-Barcelona, 2007
400 pàgs.

en la raó d'estat i en la mimesi entre construcció nacional i burgesia, cerca deslegitimar «l'existència d'un poderós moviment proletari de les classes treballadores catalanes defensor del dret del poble de Catalunya a decidir la seva articulació política».

D'altra banda, *Història de combat* destaca en l'afany de sintetitzar el pensament historiogràfic contemporani, reivindicar una història de les classes populars, criticar el plantejament de la història social (tautològicament sempre ho

és), remarcar les vinculacions entre obrerisme i federalisme, resseguir la identitat entre moviment obrer i anarquisme d'ençà de l'AIT el 1870, identificar l'emergència del catalanisme polític abans de les Bases de Manresa —i destacar-ne el vessant de cultura política que intervé en les conteses electorals a partir de 1901—, contextualitzar l'evolució de l'obrerisme en el marc de la industrialització i la contestació luddita, incidir sobre el sentit de l'evolució ideològica del republicanisme, palesar que «el país és menys dens i estructurat del que ens pensàvem» (pàg. 346), i, en definitiva, reflexionar sobre les limitacions explicatives sobre la reducció burgesa del catalanisme, definit sobretot com a moviment social —«el catalanisme no pot ser mai un catalanisme de lliure mercat».

L'assaig destaca les condicions de possibilitat de la confecció de la història total a través de la comprensió dels factors —culturals, ideològics, econòmics— que defineixen un cicle històric local, comarcal o nacional. Tots aquests aspectes i matisos expliquen com, a través dels seixanta-sis articles recollits en aquest volum (des de 1962 fins a l'actualitat), existeix una «tercera» via historiogràfica que supera tant l'enfocament estrictament quantitatiu com la concepció liberal, que identifica el pensament polític amb la raó d'estat. Tal vegada, Termes resol aquesta dicotomia —no sense polemitzar amb el frontopulisme historiogràfic— per mitjà de l'aproximació al «populisme de les classes subalternes de barri català» (pàg. 263). És a dir, en el fet de centrar l'atenció en la pròpia cosmovisió del problema treballador i analitzar-ne la cultura des de les pròpies estratègies i elaboracions intel·lectuals (premsa, narrativa i obra política). Aquesta internalitat, no debades, té una tradició que aquest historiador troba originàriament en estudis sobre l'anarquisme a Barcelona de Casimir Martí (*Industrials i polítics*), de Jaume Vicens (*Història de Catalunya*), de Ferran Soldevila, o *Resum d'història del catalanisme*, de Rovira i Virgili.

En definitiva, ambdós textos es retroalimenten en un punt: que allò que ens caracteritza com a col·lectiu ho devem a la *consciència* de situació de la majoria social, les xarxes de protagonisme de la qual demanen transformar el discurs per a ser ben interpretades.

Xavier Ferré

Tono Fornes és professor de biologia i poeta. Juan Gargallo, professor de literatura i investigador. Tots dos, amics i bons aficionats al món de la mar. S'embarcaren en una gran aventura navegant que han volgut plasmar en aquest llibre, un llibre que supera el que hauríem de considerar la base del relat. Es tracta d'una travessia, a bord del *Libeccio*, una petita embarcació a vela i motor, auxiliats per Vicent, que els acompanya al llarg de la singladura, iniciada al Delta de l'Ebre i allargada fins al Mar Menor i el Cap de Palos, límit meridional del viatge.

Manuel Vicent, també amant de la nostra mar, defineix, ben sintetitzada en el pròleg, aquesta història. L'aventura, però, va molt més enllà dels límits costaners, supera la descripció minuciosa dels paisatges i els accidents marítims i entra en altres camps amb cites històriques de les petjades de cada espai al llarg dels temps o d'elements geogràfics de l'entorn de les aigües solcades amb el vaixell. I ens parlen del conreu de l'arròs al Delta de l'Ebre i de la importància i peculiaritats de la pesca en aquelles aigües. I de les illes Columbretes, recuperades després d'haver estat sotmeses a l'agressió de pràctiques militars. De la presència de Benet XIII, el papa del mar, a Peníscola i de la cultura marinera del Baix Maestrat. Del Tombatossals, clau

Navegar amb ulls d'escriptor

Tono Fornes i Juan Gargallo
De mar estant. Una singladura per les costes valencianes
 Pròleg de Manuel Vicent
 Tàndem Edicions, València, 2007
 303 pàgs.

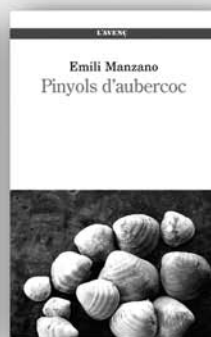
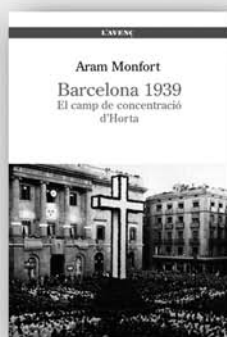
mítica de la fundació de Castelló de la Plana. De la popular Panderola, el tren que comunicava el Grau de Castelló amb el de Borriana, port de la taronja, de tantes activitats exportadores. I de diverses citacions del passat històric de la ciutat de València i el seu entorn. De l'Albufera. El conreu de l'arròs a Sueca i els corrents migratoris temporals dels blavets de la Marina. Al músic suecà mestre Serrano li tenen dedicat un monument. Citen el port fluvial de Cullera i el riu Xúquer, i el llac de l'Estany. I l'ostentació hollywoodiana al cim de la muntanya: «CULLERA». A mitjans del segle XVI va ser saquejada tres

vegades pel llegendari Dragut, que comandava 27 naus i 600 homes. Prop del castell de Bairén existia tot un poble, Benissalema que, segons Escolano, «por pecados enormes de sus vecinos fue hundido como Sodoma y Gomorra». I apareix el port de Gandia, port fruiter, el segon d'Espanya. El 1934 s'embarcaven allí 250.000 tones. El Mondúver al fons. I els records d'Ausiàs Marc, senyor de Beniarjó i gran poeta valencià del segle XV, com també Roís de Corella. S'acosten al port d'Oliva, avancen cap a l'Almadrava del Verger, recordant l'existència d'una antiga almadrava fins al segle XVIII. I s'aproximen a Dènia: el Montgó, el castell, una encara notable flota pesquera. Manté sobre les esquesnes una dilatada història: si més no, a banda dels temps de Roma, la seua taifa amb el reietó Muyaheed, que abastà Mallorca, Eivissa i Formentera i acollí ciència i cultura: el poeta Ibn al Labbana, entre altres. Però també interviendria en l'expulsió dels moriscos el 1609. «Partiren amb sanglots tots els vaixells / com pel desert mandrosa caravana / que fa anar amb cançons el cameller», digué el poeta. Passen pel litoral rocós de les Rotes: el Trampolí, la Punta Negra... Han deixat l'Helios, el Pegolí, el Sendra, el Mena, el Fresquito... I la torre del Gerro, i la cova Tallada... Amb el *Libeccio* enfilem la bocana del port de Xàbia. Dalt del cap de Sant Antoni, el far. El cap Prim, el Portitxol, l'altra cara del Montgó..., el

Arriben els llibres de L'AVENC La crònica d'un temps i d'un país

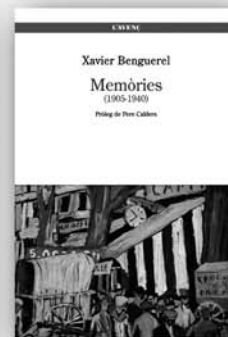
Assaig

Literatures

Noms propis

La teua revista, els teus llibres

www.lavenc.cat

www.rballibres.com

cap de la Nau... I entrem en un espai singular: els penya-segats amb la singular pesquera dels cingles que s'ha practicat des d'antic i ara és reivindicada. Amb la utilització d'escales de corda i plataformes penjades sobre el rocam. Abans, una activitat especialment protagonitzada per homes del Poble Nou de Benitatxell. El castellet de Moraira. I Calp i el penyal d'Ifac. I la punta de l'Albir, i la badia d'Altea, el racó de l'Olla. El cap Negret. I l'Illa de Benidorm, i el Morro Toix. «Nit de neó» anomenen els autors el capítol benidormí, una Torre de Babel, de sempre; la primera. La torre de l'Almadrava i el Racó de l'Oix. I la Vila Joiosa. Entre altres atractius turístics, el del Casino. I les activitats pesqueres, i la indústria de la xocolata, destacada activitat que importaren els seus mariners quan feien la ruta d'Amèrica. I la patrona santa Marta, tot celebrant la seua providencial intervenció quan el 29 de juliol de 1538 la Vila era assetjada per una flota de naus. De fa molts anys, s'hi organitza

al voltant d'aquelles dates, a la mar, una batalla enlluernadora, una festa de moros i cristians ben divertida. I arriben al Campello. Allí es troba la fundació de l'Institut d'Ecologia Litoral, pioner en l'estudi de la dinàmica biològica de les nostres costes. Entren a la badia d'Alacant. El seu port és declarat el 1271, per Alfons X el Savi, «port de Castella a la Mediterrània». Les connexions, de fa molts anys, amb Alger. Les fortificacions del castell de Santa Bàrbara. I el cap de l'Aljub. Santa Pola, també amb important flota pesquera, i les barcases que van i vénen de l'illa de Tabarca. I les salines de la Mata, que estan comunicades amb les de la llacuna de Torrevella. Guardamar, on desemboca el riu Segura, frontera idiomàtica. A Torrevella parlen ja castellà. Uns versets populars diuen allò de «Les xiques de Torrevella al cresol diuen *candil*, a la finestra, *ventana*, i al julivert, *perejil*». Tabarca la Nova, illa rescatada. Així l'anuncien al llibre. La monumental porta Tancada, i els farallons peri-

llosos del seu voltant. La tradició diu que l'apòstol sant Pau va desembarcar allí amb els seus propòsits evangelitzadors. I l'accés d'abordatges de pirateria, ja pel segle XVI, niu de pirates. Amb la pintoresca població de Sant Pau. Reserva marina, afortunadament. I el remat: el Mar Menor. «Un mar no tan menor», titulen aquest epíleg. L'illa Grossa i el petit Faralló. I el cap de Palos. Algèria a unes 70 milles.

Hem viscut, amb el llibre, una llarga i esplèndida singladura. *De mar estant* és alguna cosa més que un relat mariner d'uns navegants que han travessat la nostra Mediterrània amb enamorament aventurer. I els ha servit —a Tono Fornes, poeta i professor de ciències de la natura, i a Juan Gargallo, de literatura— per a exposar les peripècies d'aquesta navegació, per a parlar dels accidents costaners i, de remat, per a fer unes interessants cites literàries i històriques sobre la qüestió. Calia dir-ho.

Vicent Balaguer

LEONARD MUNTANER, EDITOR

EDITORIAL

En agraïment a la bona acollida de Segell. *Leonard Muntaner i Mariano.*

ESTUDIS

L'aljama de Mallorca: organització i cultura. *Rosa Planas i Ferrer* • Tres testaments jueus entre Mallorca i el nord d'Àfrica (segle XIV). *Dr. Gabriel Llompart Monagues C.R.* • Els xuetes i la desfeta del segle XVII: els efectes sobre el comerç exterior de Mallorca. *Dr. Andreu Bibiloni* • Jaume Valls i Segura (Alcúdia 1879-Palma 1937). Polític i maçó. *Dr. Francesc Sanllhorente* • Creativitat literària des escriptors jueus (i xuetes). *Antoni Serra i* • Per posar fi d'una vegada a la paraula *Sboah*. *Henri Meschonnic*. Traducció: *Yael Langella i Arnau Pons* • Abans de l'alba. Bachmann i Celan. L'amor cortès enfront de l'extermini nazi. *Arnau Pons* • Els jueus de la Unió Europea. *Jordi Gendra*

FONTS DOCUMENTALS

Una sentència jueva a la Mallorca del segle XIV. *Pep Barceló Adrover* • Capítols del sisè del vi dels jueus (1415-1423) i altres notícies dels segles XIV i XV. *Ramon Rosselló Vaquer* • Conhortament a les tribulacions d'Israel de Samuel Usque (Quatre fragments). Traducció i presentació: *Gabriel de la S. T. Sampol* • Els xuetes i alguns noticiaris mallorquins del segle XVIII. *Ramon Rosselló* • El terràtemol de Palestina de l'any 1927. Testimoni d'una religiosa mallorquina. *Jordi Vidal Reynés* • Les lleis antisemites de Pétain, mariscal de França. *Matties Tugores i Garau.*

MEMÒRIA PERSONAL

Miquel Forteza Pinya (1888-1969). Perfil humà d'un enginyer humanista. *Dr. Miquel Àngel Llauger Lull* • Xuetes. El final d'una fòbia absurda. *Bartomeu Vidal Miquel.*

CIUTATS DEL JUDAISME

Viena. *Rosa Planas*. Itinerari i fotografies: *Rafel Cañellas i Maria C. Planas.*

LA VEU DELS LECTORS

L'emigració dels xuetons a Israel. *Nissan ben Avraham.*

ACTIVITATS

Memòria de les activitats culturals d'Arca. Llegat Jueu. Octubre 2005 / juny 2006 • Memòria de les activitats organitzades per l'Institut de Relacions Culturals Balears-Israel • Activitats culturals d'altres institucions

ARTS PLÀSTIQUES • CINEMA

Maria Lluïsa Aguiló: el vel de les paraules. *Cristòfol Vidal Vidal* • Eva Choung-Fux i la memòria dels supervivents. *Juan Luis Calbarro* • Exposició Jaume Pinya. *Josep M. Pomar Reynés* • *Oh, Israel!* José Aranda. *Juan Luis Calbarro* • Munich: la inútil passió de la venjança. *Dr. Gabriel Genovart.*

NOTES DE LECTURA

Recensions i publicacions rebudes

LLEONARD MUNTANER, EDITOR, C/ Joan Bauçà, 33 - 1r 07007 Palma (Mallorca) Tel. 971 25 64 05 · A/e: coc33@infonegocio.com

DISTRIBUCIÓ A BALEARS: PALMA DISTRIBUCIONS, C/ Dragonera, 17 · 07014 Palma (Mallorca) Tels. 971 28 94 21 · 971 45 06 12

DISTRIBUCIÓ A CATALUNYA: MIDAC LLIBRES, C/ Rois de Corella, 9 · 08205 Sabadell (Barcelona) Tel. 93 74 64 112 · Fax: 93 74 64 111

DISTRIBUCIÓ A VALÈNCIA I CASTELLÓ: GEA LLIBRES, Carrer G, nau 6 · 46394 Ribarroja del Turia (València) Tels. 96 166 52 56 · Fax: 96 166 52 49

Fa uns anys que Francesc Massip, a través del diari *Avui*, remarcava el fet que davant la crisi de col·leccions teatrals tan emblemàtiques com «El Galliner» d'Edicions 62 o la «Biblioteca Teatral» de l'Institut del Teatre, les editorials perifèriques havien pres el relleu de l'edició teatral. Un relleu que Arola (Tarragona), Pagès (Lleida) o Bromera (Alzira), entre d'altres, havien mamprès amb una empena notable. Uns anys després, i malgrat el tòpic que diu «el teatre no es llig», l'edició teatral no tan sols continua amb aquell ritme sinó que, a més, s'ha diversificat. Un cas sorprenent potser és el balear.

Recentment ho remarcava Francesc Perelló en un parell d'articles de consum intern mallorquí, en els quals inventariava una dotzena de col·leccions teatrals o que incloïen títols dramàtics (contemporanis o antics). Es tracta d'un fet que sobta enormement en els dies que corren, en què la inèrcia és bandejar o mirar de gaidó la literatura dramàtica, en tant que «poc literària».

Entre els exemples possibles, en remarcaré alguns que em semblen més notables. El primer, la col·lecció editorial/institucional «Tespis» (impulsada per la Universitat de les Illes Balears), que al llarg de la seua evolució ha sabut combinar l'edició de títols eixits de la mà de generacions anteriors (Jaume Vidal o Blai Bonet), amb altres de dramaturgs més joves (el vinarossenc Joan Carles Bellviure o els mallorquins Josep-Pere Peiró, Biel Jordà o Josep Ramon Cerdà), sense oblidar els capítols de traduccions

Esponerosa literatura dramàtica balear

d'alguns títols francesos o italians.

A la vora d'aquesta iniciativa, trobem els «Llibres del Món i la Bolla» o la «Col·lecció Fundació Teatre Principal de Palma», editada i coeditada respectivament per l'editorial El Gall Editor. Hi són habituals autors que iniciaren l'escriptura en la dècada dels anys seixanta, setanta o poc després (Alexandre Ballester, Guillem d'Efak, Joan Guasp o Gabriel Sabrafín), però hi apareixen hàbilment alternats amb d'altres nascuts a la ratlla de 1970 i més joves encara (Vicent Ferrer i Mayans, Vicent Tur, Jaume Miró o Andreu Segura), sense menysprear la recuperació de textos vuitcentistes de Ramon Picó i Campamar o del teatre independent, com *Cel·la 44*, de Feliu Formosa.

Una valoració particular em mereix la col·lecció «Teatre del mar», de creació més recent, que edita els textos dels muntatges que passen per aquest teatre, i que són un model molt acurat en el món de l'edició teatral. Cada volum, a més d'un pròleg a manera d'introducció per part d'un crític o investigador teatral, conté unes notes de muntatge del director, una fitxa artística i tècnica de l'estrena, gira posterior o festivals i mostres en què ha sigut estrenada l'obra, i un resum de dues pàgines del que n'ha dit la crítica. El text dramàtic s'acompanya amb esbossos de l'escenografia i fotografies de la representació, amb una evident funció didàctica. Cada títol és una proposta de lectura incitant.

Fins ara, a més d'un *Macbeth* inicial, ha editat *Història(es)*, de Joan Carles Bellviure; *Memòria d'en Julià*, de Pere Fullana; *Mira'm*, de Biel Jordà, i *La mort de Vassili Karkov*, de Joan Arrom i Pere Fullana, obres que ha estrenat Iguana Teatre (la companyia per excel·lència de Mallorca, amb més de vint anys de treball a l'esquena), la companyia Teatre Principal de Palma i En Blanc. Muntatges que han format part del Projecte Alcover i que, algun, ha passat per la Mostra de Teatre d'Alcoi o per València (El Musical).

En conjunt, són textos sòlids, amb una força interior vigorosa, que reflexionen sobre la memòria (o sobre el que ara en

diem memòria històrica, l'autoritarisme durant la guerra i la postguerra a les Illes), com les obres de Bellviure o Fullana; o les relacions de parella i les soledats ben administrades, com en Jordà; o creen una dramàtúrgia a partir de textos de narradors russos, digna d'aplaudir, com la d'Arrom-Fullana.

Sorpren més encara el fet que totes les obres (i de manera particular, les de Bellviure i Fullana) parteixen d'una reflexió i investigació pregonas sobre la llengua teatral dels personatges, amb un treball sobre el llenguatge col·loquial, que un no pot llegir sense experimentar un punt de sana enveja. No és cap secret que és una qüestió que els valencians encara no hem resolt de manera satisfactòria o versemblant.

Sense comptar-hi unes altres iniciatives editorials, ens trobem amb un nombre més que respectable de dramaturgs. Però d'entre tots aquests, emergeix poderosament l'escriptura dels més joves, entre els 30 i els 50 anys, molts dels quals han passat per diferents centres de formació teatral; escriuen per a l'escena, però també hi fan d'actors o de directors. Potser massa emmirallats amb els belbels, cunillés, galcerans, tó i companyia, ens estem perdent tota aquesta esponerosa i rutilant, sòlida, provocadora, realitat teatral balear. Tant és així que alguns dels editors no troben la manera de fer arribar, de distribuir, les seues col·leccions teatrals al País Valencià.

Biel Sansano

Valor com a exemple

Edicions del Bullent ha tingut la felicitat d'oferir-nos una nova edició d'algunes de les rondalles d'Enric Valor més conegudes. I ho ha fet amb un format, per dir-ho d'alguna manera, de luxe, amb tapes dures i amb il·lustracions a color, que converteixen els quatre llibres de la col·lecció en obres especialment recomanables per a regalar, quedar bé amb els altres —o amb nosaltres mateixos— i mostrar-los la nostra estima. Els llibres, a més, comptem amb un CD d'àudio que conté la gravació de la lectura de les històries populars publicades en la versió clàssica feta fa bastants anys pel desaparegut i enyorat Toni Mestre, però que continua sent un treball excel·lent que complementa, alhora, la publicació impresa de les rondalles amb un recurs que les fa atractives i útils per al seu ús tant escolar com familiar, almenys entre els infants.

Sobretot, perquè les rondalles seleccionades per Bullent són, potser, de les més interessants i senzilles per a uns lectors ja formats, però que encara no han aconseguit la maduresa dels lectors joves. Per això, amb tota seguretat, s'endinsaran de manera plaent en la lectura apassionant dels títols publicats: *Història d'un mig pollastre*, amb dibuixos d'Anna Seguí, *La rabosa i el corb*, amb il·lustracions de Dani Cruz, *Comencilda*, *Secundina i Acabilda*, il·lustrat també per Anna Seguí, i *La mare dels peixos*, amb dibuixos novament de Dani Cruz. Sens dubte, es tracta d'un esforç editorial digne d'admirar i que contribueix a divulgar l'obra literària d'un autor valencià imprescindible com Enric Valor i, al mateix temps, a diversificar l'oferta dels seus

llibres que, per sort, són reeditats contínuament, especialment les seues *Rondalles valencianes*, de les quals Edicions del Bullent ens proporciona també una bona edició completa en vuit volums, molt més modesta que la ressenyada, des d'una perspectiva estètica, però igualment vàlida i que ha contribuït al coneixement d'aquest autor entre el públic lector de totes les edats.

De fet, gràcies a totes aquestes edicions —a les quals també hauríem d'afegir les publicades per Gregal Llibres i Tàndem Edicions de les *Rondalles valencianes*, amb una versió reduïda i simplificada feta per Rosa Serrano— i, com no, a la vàlua literària del seu autor, Enric Valor s'ha convertit en un escriptor clàssic, de lectura quasi obligada entre els lectors que s'acosten al coneixement de la nostra literatura més recent, la del segle XX. Perquè, ben mirat, la producció narrativa d'Enric Valor, per les seues característiques formals —d'estructura argumental lineal i senzilla— i temàtiques —amb històries de caràcter popular, amb elements màgics i trames d'aventura—, és comparable a la d'altres escriptors clàssics que són divulgats també amb edicions especialment destinades als lectors joves, com ara Bécquer, amb les seues *Leyendas*, Clarín i els seus contes,

Dickens i les seues novel·les, Mark Twain, Emilio Salgari, Kipling, Stevenson o Verne, entre altres. I, com aquests autors, necessita d'edicions diverses, tant en intencionalitat com en format.

Per tant, ens faria falta també la publicació d'alguna de les seues narracions o —per què no— d'alguna de les seues novel·les en una edició més crítica per a estudiants i lectors en general de l'estil de les que en castellà es fan a col·leccions com les de «Cátedra» o «Clásicos Castalia», i, fins i tot, una edició més didàctica com les que dediquen les editorials espanyoles als seus principals autors i que, per desgràcia, escassegen en el nostre panorama editorial, tant a Catalunya com a València. Els nostres autors es mereixen també aquest tipus d'edicions d'una manera continuada, perquè, almenys, cada generació de lectors hauria de tenir l'oportunitat de llegir-los. L'última edició de la poesia de Carles Salvador, per exemple, és de l'any 1981 i l'*Obra poètica* d'Almela i Vives és del 1987. I aquests no són casos aïllats, ni tant sols entre els autors catalans. Què se n'ha fet de la col·lecció «Les Millors Obres de la Literatura Catalana»? I de Pedrolo? Qui troba avui a les llibreries un llibre d'aquest autor, tret del *Mecanoscrit del segon origen*? I per què no tenim l'edició d'un Salvat-Papasseit o d'un Estellés per a infants? Deixem, però, els interrogants oberts i saludem, si més no en aquest darrer aspecte, la nova edició de Valor com a exemple.

Josep Antoni Fluxà

LA NAU
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA Vicerectorat de Cultura

LLIBRES
A L'INFERN
1939
LA BIBLIOTECA
DE LA UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

A la venda a La Tenda de la Universitat de València (carrer de la Universitat, 2, València).

Horari: de dilluns a dissabte de 10 a 13.30 h i de 16 a 20 h. Diumenges de 10 a 14 h.

On line: <http://www.fguv.org/latenda/index.htm>

Alexandre Navarro tria Seamus Heaney

Quantes follies no s'han fundat sobre una pedra! Aquesta pedra de Seamus Heaney em persegueix bronzint per les nits, quan més fosca és la memòria i alhora quan més clara és la visió que m'aboca el passat entre les mans a grans i poderosos grapats de cendra que revifa ensems que encara crema tot fumejant. Aquest poema, dins la sèrie d'elegies que escriu per a la seua mare, mostra algunes de les línies més volgudes per l'autor: la insistència en els orígens, la presència quasi tàctil dels avantpassats, de la Història, entre nosaltres, i llur capacitat per a carregar de transcendència i significació molts gestos, moltes engrunes, que sense això restarien perplexament desconegudes. És la pedra, doncs, que vola una i altra vegada contra el front de la seua besàvia, que és el front del mateix poeta. Un poeta que és capaç de recrear el moment diari en un to tan elegíac com volgudament vital i enèrgic. És el fet històric que irromp, amb força, en el text poètic. Com Vicent Andrés Estellés. I com ell, resseguirà els personatges de la pròpia família en una reconstrucció infinita i paradigmàtica a càrrec d'un autor dislocat per la realitat del nord d'Irlanda.

Tornem a la pedra que vola. Heaney ens retrata el drama victoriós del qual n'és conseqüència. Quin drama no amaga l'illa verda del poeta? Quantes pedres no han solcat els cels de filferro per a estavellar-se contra massa fronts? Posem per cas que és la pedra de David contra Goliat. Imatge manida. En l'elegia per la mare hi ha un cant poderós a la vida, a la terra que li ha donat vida. Cap casualitat que el fet s'esdevinga un diumenge. Heaney recorrerà mentalment una i altra vegada la trajectòria, de la mateixa manera que tornarà una i moltes vegades a recórrer els camins que travessen la seua frontera, la física i l'espiritual. Una cicatriu en la pell, seua i de l'illa. La pedra que vola. És Goliat que llança la pedra! No obstant, és la besàvia qui ha guanyat. I l'illa? On és la pedra, ara? Són coses que passen.

1

*A cobble thrown a hundred years ago
Keeps coming at me, the first stone
Aimed at a great-grandmother's turncoat brow.
The pony jerks and the riot's on.
She's crouched low in the trap
Running the gauntlet that first Sunday
Down the brae to Mass at panicked gallop.
He whips on through the town to cries of «Lundy!».*

*Call her «The Convert». «The Exogamous Bride».
Anyhow, it is a genre piece
Inherited on my mother's side
And mine to dispose with now she's gone.
Instead of silver and Victorian lace,
The exonerating, exonerated stone.*

1

Una llamborda llançada fa cent anys
no para de venir vers mi, la primera pedra
dirigida contra el front traïdor d'una besàvia.
El poni s'encabrita i comença l'aldarull.
Ella va ben arrupida al cabriolé
donant la cara aquell primer diumenge,
pendent avall, cap a missa, en un galop enfollit.
Ell s'obre pas pel poble a fuetades al crit de «Lundy!»

Anomeneu-la: «La conversa». «L'esposa exògama.»
Tant se val, és una peça costumista
heretada de part de la família de la meua mare
i de la qual en puc disposar, ara que ella ha mort.
En lloc de la plata i les randes victorianes,
la pedra exoneradora, exonerada.

EXPOSICIÓ

JUAN USLÉ

DEL 17 D'ABRIL

AL 8 DE JUNY DE 2008

CENTRE CULTURAL BANCAIXA
PLAÇA TETUAN, 23

TOTS ELS DIES DE 9 A 22 HORES

Bancaixa

el compromís social

cacmálaga

Centro de Arte
Contemporáneo de Málaga

Ayuntamiento
de Málaga

